

**ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ**

**Универзитета у Београду**

**Одељење за историју**

**МАСТЕР РАД**

**Етиопска револуција и смрт Хајла Селасија у југословенској спољној  
политици (1973-1978)**

**Ментор :**

**проф. др Дубравка Стојановић**

**Студент:**

**Милош Савић ИС 17/17**

**Београд, септембар 2018.**



## САДРЖАЈ

|                                                                       |           |
|-----------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>Предговор.....</b>                                                 | <b>2</b>  |
| <b>Увод.....</b>                                                      | <b>6</b>  |
| Велике силе и Трећи свет у Хладном рату.....                          | 6         |
| Етиопија.....                                                         | 8         |
| Југословенска спољна политика и несврстаност.....                     | 10        |
| <b>Југословенски поглед на етиопску револуцију и велике силе.....</b> | <b>14</b> |
| Југославија и крај етиопске монархије.....                            | 31        |
| <b>Заокрет Етиопије ка Истоку и пут у социјализам.....</b>            | <b>46</b> |
| Огаден, Еритреја и дистанцирање Југославије од Етиопије.....          | 60        |
| <b>Закључак.....</b>                                                  | <b>74</b> |
| <b>Списак извора и литературе.....</b>                                | <b>78</b> |



## Предговор

### *Образложење теме*

Седамдесетих година двадесетог века, свет је био суочен са многим кризама. Ситуација на Блиском истоку након Шестодневног и Јомкипурског сукоба, није давала много разлога за оптимизам, поготову након економског потреса изазваног нафтном кризом из 1973. године. У таквој ситуацији, а упоредо и са завршетком Вијетнамског рата, етиопска револуција била је још само једно у низу жаришта Хладног рата који је претио да постане „топао“.

Разлога за саму револуцију било је много. Земља која је по оцени југословенског руководства заостала у средњем веку, са још активним феудализмом, глађу, неписменошћу становништва која је износила и до 90% и неразвијеном индустријом била је плодно тле за настанак покрета који су тежили реформама. У контексту овог рада, пре свега ће се посматрати како се Југославија односила према револуцији од њеног почетка, па све до избијања сукоба између Сомалије и Етиопије средином 1977. године.

Такође, током анализе, посматраће се и оцене југословенске дипломатије по питању умешаности великих сила, и какве би то последице могло да има по Етиопију, Африку али и Покрет несврстаности. Самим тим у раду ће се пратити и евентуални предлози и акције Југославије који би помогли у решавању политичких проблема Рога Африке.

Првобитно тема је требало да обухвати и целокупни Огаденски рат и сукобе у етиопској провинцији Еритреји током 1978. године, како би се стекао шири увид у акције Југославије али и у уплитање великих сила у региону. Међутим, због преобимности архивске грађе, у консултацијама са ментором, одлучено да се ови догађаји изоставе, док би се грађа у ранијем периоду свакако користила зарад стицања увида умешаности великих сила и југословенског погледа на ове проблеме. Из истих разлога, неће се детаљно залазити у билатералну сарадњу Етиопије и Југославије.

Свакако за стицање потпуне слике догађаја, било би неопходно поред грађе која се односи на Етиопије и Југославије, прегледати грађу која се тиче и односи на Југославије са пре свега Великим силама, али и земљама Африке. Пре свега због недостатка времена, грађа овог рада се искључиво фокусира на етиопско-југословенске односе, са појединим изузецима попут посете Сиада Бареа Југославији током 1976. године.

### *Извори*

Од извора у овом раду користиће се архиви Министарства спољних послова, као и документа из Архива Југославије. Такође, користиће се и чланци из часописа „Политика“, „Борба“ и „Међународна политика“. Обрадом и међусобним упоређивањем ових података, уз коришћење адекватне литературе, настојаће се да се одгонетну главне недоумице из овог периода.

За дан оснивања Дипломатског архива Министарства спољних послова, узима се 5. мај 1919. године. У складу са Законом и интерним прописима Министарства спољних послова Републике Србије, архивска грађа Министарства (од 1945. године до данас), постаје доступна за коришћење у научно-истраживачке сврхе после 30 година од њеног настанка. Грађа настала пре 1945. године, похрањена је у Архиву Југославије.

Сам архив нуди обиље података о дипломатским активностима Југославије. За потребе овог рада, посматране су фасцикле које се тичу односа Југославије и Етиопије у периоду од 1974.-1977. године. Сама грађа је изузетно очувана и уредно организована, иако се по томе може изнети пар замерки које свакако отежавају рад. Пре свега, фасцикле су организоване по државама, а не по догађајима, тако да би се за потпуно сагледавање неког догађаја морао уложити изразит напор прегледања и фасцикла других земаља, које могу а и не морају садржати релевантне податке. Унутар фасцикли грађа је организована по областима (попут унутрашње или спољне политике) а не хронолошки, што може отежати рад уколико се неки документ позива на други који вам у том тренутку није доступан.

Такође, радно време архива је изузетно кратко, са радом се може почети од 9.30 ујутру, док се читаоница архива затвара у 13.30. Поред тога, велики проблем је процедура одобрења приступа грађи. У случају аутора овог рада, молба је поднета почетком децембра 2017. године, а одговор о дозволи за почетак рада добијен је тек крајем марта 2018. године. Такође, архив је током маја прекинуо свој рад због

непредвиђених околности, а током августа по пропису не ради читаоница архива. Ипак, мора се напоменути да је особље било изузетно љубазно и увек спремно да помогне.

Такође, користила се и грађа Архива Југославије који је основан Општим законом о државним архивима 21. јануара 1950. године. У њему је похрањена грађа која се бави целокупном историјом југословенске државе од 1918-2006. године. За потребе овог рада, коришћени су фонд Кабинета председника републике и фонд Председништва СФРЈ. Грађа из ових фондова пружила је увид у одлуке, али и стенографске белешке посета страних државника али и седница Председништва, на којима се разговарало о светским проблемима. И у овом случају, могу се изрећи поједине замерке, пре свега по питању фонда Председништва СФРЈ, у коме је грађа махом несређена, па се често може десити да се грађа наручује искључиво на основу релевантности датума, што са собом носи и опасност да се не пронађе ништа релевантно за рад.

Од часописа пре свега користили су се чланци часописа „*Политика*“. Часопис је основан 25. јануара 1904. године од стране Владислава Рибникара и смарта се једним од најутицајнијих и најначајнијих дневних листова у Србији. Чланци су коришћени да би се стекао увид у писање дневне штампе, али и свакако зарад праћења евентуалне корелације између изјава државног врха и чланака у самом часопису. Часопис „*Борба*“ основан је 1922. године од стране Комунистичке партије Југославије. С обзиром на статус званичног гласила државне власти, било је значајно стећи увид и у погледе једног таквог листа. О проблемима Етиопије, оба листа извештавају редовно, поготову у случајевима кључних догађаја, попут збацивања или смрти Хајла Селасија. Међутим, треба истаћи да су чланци које објављују у великом броју случајева пренете вести Танјуга или страних агенција, тако да су разлике углавном минималне.

Последњи часопис који ће се анализирати је „*Међународна политика*“ издат од стране „Института за међународну политику и привреду“. Часопис је један од најстаријих часописа у Србији који за тематику има анализу међународних односа а почео је да излази 1950. године. Углавном су излазила по два броја месечно, наравно у зависности од финансијске ситуације земље и самог Института. Иако се није много бавио темом Етиопије, сем у пар чланака, жеља је била осматрити како на погледе гледа стручна јавност.

## Литература

Домаћа историографија, колико је аутору познато, није се бавила Етиопском револуцијом. Међутим, ту су радови Твртка Јаковине<sup>1</sup> и Едварда Кардеља<sup>2</sup>, који се користе пре свега у уводу зарад објашњавања југословенског погледа на несврстаност и њено вођење спољне политике. Од стране литературе, користи се такође и рад Алвина Рубинштајна<sup>3</sup>, који је углавном служио за описивање односа Етиопије и Југославије у хронолошком периоду пре овог рада.

Главну литературу свакако представља тротомно издање Универзитета Кембриџ о Хладном рату<sup>4</sup>, које су уредили Од Арне Вестада и Мартин Лефлер. Поред овог дела за сагледавање дешавања у Хладном рату, користи се и монографија Од Арне Вестада<sup>5</sup> која се бави често занемареном глобалношћу хладног рата.

Наведена дела, коришћена су свакако и за разматрање саме Етиопије. Међутим, примарна литература за ову тему су свакако рад Пола Хенца<sup>6</sup>, бившег помоћника у амбасади САД у Етиопији, управо у тренуцима којима се бави овај рад. Стога ово дело се у некој мери може и сврстати као и извор. Поред Хенцове историје Етиопије, користи се и рад Харолда Маркуса<sup>7</sup>. Као испомоћ користи се и рад групе аутора предвођених Александром Бенигсеном<sup>8</sup>.

За остале проблеме Африке, пре свега ситуације у Анголи, и питање страних интервенција, користе се радови Пиетра Глејесеса<sup>9</sup> и Елизабет Смит<sup>10</sup>.

---

<sup>1</sup> T. Jakovina, *Treća stana Hladnog Rata*, Zagreb 2011

<sup>2</sup> Е. Кардељ, *Историјски корени несврставања*, Београд 1977

<sup>3</sup> A. Rubinstein, *Yugoslavia and the Nonaligned World*, Princeton University Press 1970

<sup>4</sup> M.P. Leffler, O.A. Westad, *The Cambridge History of the Cold War I-III*, Cambridge University Press 2010

<sup>5</sup> Odd Arne Westad, *The Global Cold War- Third World Interventions and the Making of Our Times*, Cambridge University Press 2000

<sup>6</sup> P.B. Henze, *Layers of Time; A history of Ethiopia*, Palgrave Macmillan 2000

<sup>7</sup> H.G. Marcus, *A History of Ethiopia*, London 1994

<sup>8</sup> A. Bennigsen, P.B. Henze, G. Tanham, S. Enders Wimbush, *Soviet Strategy and Islam*, Palgrave Macmillan 1989,

<sup>9</sup> P. Gleijeses, *Conflicting Missions – Havana, Washington and Africa, 1959-1976*, The University of North Carolina Press 2002

<sup>10</sup> E. Schmidt, *Foreign Intervention in Africa-From the Cold War to the War on Terror*, Cambridge University Press 2013

## Увод

### *Велике силе и Трећи свет у Хладном рату*

Крај Другог светског рата, донео је са собом и питање коегзистенције великих сила. Са потпуно различитим идејама о будућем изгледу света и уопште и односима у њему, сукоб између Сједињених Америчких Држава и Совјетског Савеза постао је неизбежан. За велике силе, Хладни рат није представљао само питање надметања у светском утицају. У својој основи, он је представљао дубоки идеолошки сукоб.

Буђење Африке и Азије након опадања утицаја бивших колонијалних сила, створио је наду код народа Трећег света да би коначно могли да сами одлучују о својој судбини. Међутим, велике силе су процес деколонизације посматрале хегемонистички, желећи да у младим државама наметну свој утицај. Обе силе, желеле су да наметну своју визију будућег изгледа света. Сједињене Државе приписивале су себи „просветитељску“ улогу, желећи њоме да тргну „Стари свет“ из њихових заблуда. Сличне ставове имао је и Совјетски Савез преузимајући на себе главну улогу у борби за правду и скидање окова подјармљеним народима.<sup>11</sup> Оваква ситуација, оставила је мало простора за маневрисање новим елитама Африке и Азије. Поједини желећи јачање централног ауторитета пришли су Совјетском Савезу, који је нудио планску привреду и брзу индустријализацију. Други су свој поглед бацили ка Западу, где су Сједињене Државе нудиле слободно тржиште и постепен развој, али и приступ много већим фондовима за развој. Ипак, постојала је и трећа група, она којој је између осталог припадала и Југославија, која се определила за гравитирање између великих сила, желећи да притом извуче што је више могуће за себе.<sup>12</sup>

Велике силе ће убрзо открити да ипак није тако једноставно наметнути свој утицај. Владе афричких држава, било помогнуте од стране Сједињених Држава или Совјетског Савеза, често су обаране а све веће затезање односа између две силе током шездесетих година, захтевало је и промену спољнополитичких метода. Тако, Сједињене

---

<sup>11</sup> За више о овоме види у: Odd Arne Westad, *The Global Cold War- Third World Interventions and the Making of Our Times*, Cambridge University Press 2000, str. 8-73.

<sup>12</sup> M.P.Leffler, O.A.Westad, *The Cambridge History of the Cold War II*, Cambridge University Press 2010, str. 258-260

Државе, које су у периоду након Другог светског рата, заговарале слободу, демократију и деколонизацију, због геополитичких потреба нашле су се на потпуно супротним позицијама. Оне су помагале успостављање диктатура у Латинској Америци, али и још парадоксалније, нашле су се на истој страни као и расистички режими белих досељеника у Родезији или Јужној Африци.<sup>13</sup>

Слично је било и са Совјетским Савезом, који исто тако није могао да избегне примену прагматичности у својој спољној политици. Током владавине Никите Хрушчева, Совјетски Савез се у настојању да оствари што већи утицај у борби са својим идеолошким непријатељем, често везивао за револуционарне покрете који уопште нису комунистички. Са друге стране, након доласка на власт Леонида Брежњева, Совјетски Савез се, ојачан поразом Сједињених Држава у Вијетнаму када се чинило да ће комунизам надјачати капитализам, поново окреће подршци својим комунистичким саборцима.<sup>14</sup>

Поменути пораз Сједињених Држава у Вијетнаму, у великој мери је показао колико је надмоћ великих сила у неким случајевима била и мач са две оштрице. Подршка свом савезнику, Јужном Вијетнаму показале у великој мери да се уплитањем у стране сукобе, последице могу пренети и на саме велике силе. Након што је 1969. године, Совјетски савез постигао паритет у нуклеарном наоружању, уследио је и драматични пораз у Вијетнаму који је оставио је огромне последице на углед Сједињених држава, али и на њихово друштво. Тет Офанзива из 1968. године, преузета од стране Вијетконга иако потпуно неуспешна са војне стране, имала је драматичан ефекат на јавно мњење у САД. Упорно уверавано од стране власти да је победа близу, америчко друштво присутвовало је током вијетнамске нове године, шокантном призору продора војске Вијетконга све до главног града Јужног Вијетнама, Сајгона. У јавности, почели су да се јављају гласови који су тражили прекид рата и преиспитвање улоге Сједињених Држава, тврдећи да је у уводу поменута „просветљујућа“ улога, укаљана нечасним ратом. Амерички естаблишмент, није се лако одлучивао на повлачење. Председник Џонсон, одбијао је да повуче трупе током свог мандата, плашећи се домино ефекта, по коме би после Вијетнама, и остале земље Азије пришле комунизму. Са друге стране мислио је и

---

<sup>13</sup> E. Schmidt, *Foreign Intervention in Africa-From the Cold War to the War on Terror*, Cambridge University Press 2013, str. 22-24

<sup>14</sup> Leffler, Westad, *The Cambridge History of the Cold War II*, str. 145, 264.

на своје завештање, наводећи да не жели да буде упамћен као председник који је наредио повлачење. Његов наследник, председник Ричард Никсон, одлучио је да прекине рат. Изабравши политику „Вијетнамизације“ по којој би се одбрана Јужног Вијетнама препустила самим Вијетнамцима, коначно успева да извуче САД из вијетнамског пакла потписивањем Париског мировног уговора, у јануару 1973. Повлачење САД из Вијетнама такође је имало и последице по самопоуздање њихових савезника. Почела су преиспитивања о томе колико су уствари Сједињене Државе спремне да бране своје савезнике. Иако ће се Сједињене Државе опоравити од траума Вијетнама након доласка на власт председника Роналда Регана, овај сукоб је показао да оне нису недодирљиве.<sup>15</sup>

Међутим, САД нису остале усамљене у својим неуспесима. Сличан подухват а и резултат имаће и Совјетски Савез током своје инвазије на Авганистан. Током пуних десет година (1979-1989), совјетске трупе ће покушавати да успоставе контролу над овом сиромашном земљом. Међутим, као и у случају Сједињених Држава, неуспех ће оставити драматичне последице. Почела су преиспитивања неопходности страних интервенција, поготову када се узму у обзир финансије неопходне за такве операције. Објава „Гласности“ током владавине Михаила Горбачова, учинила је сва ова преиспитивања видљивијим. Као повод свим овим преиспитивањима, поред тешке економске ситуације у Совјетском Савезу, Авганистан је у великој мери утицао на крах Источног Блока, откривши свету све проблеме који су до сада били вешто прикривани. Другим речима, Совјетски савез је нашао свој Вијетнам.<sup>16</sup>

### *Етиопија*

На крајњем истоку афричког континента, у региону познатијем по свом називу Рог Африке, између Аденског залива и Индијског океана, налази се и Етиопија. Током своје дуге и славне историје, која сеже и до библијских времена, она је често била присиљена да се брани од страних завојевача.

Један од таквих покушаја била је и инвазија од стране Италије крајем 19. века. Тек формирана краљевина Италија, закаснила је да се укључи у „Јарму за Африку“ у поређењу са осталим европским силама попут Велике Британије или Француске. Једна

---

<sup>15</sup> Leffler, Westad, *The Cambridge History of the Cold War II*, str. 293-304

<sup>16</sup> Leffler, Westad, *The Cambridge History of the Cold War III*, str. 102-104, 121-134.

од ретких територија која је остала неколонизована, била је управо и Етиопија. Империјалне амбиције Италије судариће се са древном царевином Етиопије, на пољу Адва 1897. године. Вести о поразу италијанских трупа од голоруких Етиопа биће попуни шок за европске силе и представљаће огромну срамоту Италије коју ће тек средином тридесетих година 20. века делом „исправити“ Бенито Мусолини.<sup>17</sup>

Ова победа цара Менелика II подићи ће у великој мери углед Етиопије у свету, а притом осигураће јој и ореол једине афричке земље која није била колонизована од стране Европљана. Срамоту која је нанета Италији поразом код Адве, као што је речено покушаће да исправи Бенито Мусолини, пар година пред почетак Другог светског рата. Инвазијом на Етиопију 1936. године, због које је Италија избачена из Лиге народа, требало је да отпочне италијански сан о обнови Римског царства. Међутим, тада још млади цар Хајле Селасије, успео је да уз помоћ британске армије, протера Италијане, и евоцирајући успомене на свог претка, још једном потврди сада већ готово митски статус Етиопије међу Африканцима.<sup>18</sup>

Ипак иако је успео да ослободи своју земљу, остала је чињеница да је то у великој мери учињено и уз помоћ британског оружја. Да би се ослободио њиховог утицаја а и осигурао границе своје државе, цар Селасије је пришао Сједињеним Државама, које су у замену за осматрачку базу у Кегњу (Kagnew) у области Еритреје, подржали настојања да се ова област, до тада колонија Италије, припоји Етиопији. Еритреја, која се налазила на обали Црвеног мора, била је кључна за економски развој Етиопије, с обзиром да је представљала једини излаз Етиопији ка мору. Уз подршку Сједињених Држава Еритреја је одлуком ОУН из 1952. године требало да уђе у федерацију са Етиопијом. Она би имала свој парламент и контролу над унутрашњим пословима, судством, финансијама, као и сопствену заставу, док би Етиопија била задужена за одбрану и спољне послове. Међутим, федерација није дуго трајала, и одлуком цара Селасија 1962. године, распуштен је еритрејски парламент и Еритреја је формално анектирана и сведена на ранг једне од провинција Етиопије.<sup>19</sup>

Са друге стране ситуација у Огадену је претила да у цео регион увуче и велике силе. Етнички измешана територија претежно насељена Сомалијцима, била је предмет територијалних претензија истоимене државе. Разлог за страх у Етиопији али и у

---

<sup>17</sup> P.B. Henze, *Layers of Time; A history of Ethiopia*, Palgrave Macmillan 2000, str. 144-188.

<sup>18</sup> H.G. Marcus, *A History of Ethiopia*, London 1994, str. 147-164; P.B. Henze, *Layers*, str. 188-282.

<sup>19</sup> P.B. Henze, *Layers of Time*, str. 240-245, 275.

Африци и несврстаних је свакако чињеница да је Сомалија уживала подршку Совјетског Савеза, док је са друге стране Етиопија тиме била притиснута да се веже за САД. Иако је тежила несврстаној политици, страх од деловања Сомалије гурао је Етиопију ка Западу, па су веома брзо САД постале највећи стратешки партнер Етиопије. Слане су велике количине помоћи, наоружање и инструктори у војсци. С обзиром на ескалацију сукоба на Блиском истоку, и геостратешки положај Рога африке, сасвим је разумљив, али и како ће се показати оправдан страх од ескалације сукоба и мешања великих сила.<sup>20</sup>

### *Југословенска спољна политика и несврстаност*

Да би се правилно разумео однос Југославије према етиопској револуцији, потребно је објаснити неколико основних црта југословенске спољне политике. Пре свега, неизбежно, мора се разумети значај Покрета несврстаних у оквиру југословенске спољне политике. По речима Твртка Јаковине, активности Југославије су се након прелома 1948. године, постепено изједначаваале са циљевима и активношћу Покрета несврстаних, толико да је постало скоро немогуће разлучити једно од другог. Генерално, Југославија је сам покрет посматрала као сопствени штит од утицаја великих сила. Увек је тежила спречавању ескалација сукоба, поготову оних у којима види интересе великих сила. Немогуће је приметити паралеле које се могу повући између Југославије и, у овом случају, Етиопије. Обе земље су под притиском два блока, у обе се изводи социјалистичка револуција и у обе страни утицај прети да спречи ту револуцију. Другим речима, настојањем да очува револуцију, понудом помоћи Етиопији да истраје у „*сопственом путу у социјализам*“ као и жељом да она опстане несврстана земља, Југославија ефективно брани себе.<sup>21</sup>

Међутим, пре наставка обраде ове теме, мора се напоменути да је она неодвојива за Југославију од идеолошке компоненте. О томе говори и Едвард Кардељ, који наводи да је један од постулата несврстаности „антиимперијалистичка револуција“ која треба да успостави нове друштвене односе у свету и понајвише зависи од прогресивних снага. Ипак треба напоменути да Кардељ наводи и да „*на крају крајева, чак и несврстане земље*

---

<sup>20</sup> P.B. Henze, *Layers of Time*, str. 262-264.

<sup>21</sup> T. Jakovina, *Treća stana Hladnog Rata*, Zagreb 2011, str. 9-17.

са веома конзервативним унутрашњим системом, у оној мери којој се боре за своју економску и политичку независност, у тој мери врше одређену прогресивну улогу у међународним односима, а тиме и у односу моћи свестких друштвених снага“. Дакле, и конзервативни системи могу утицати се промене односи у свету, међутим та улога може бити само „одређена“ док се главна промена очекује од „прогресивних“ елемената.<sup>22</sup>

Порекло југословенског опредељења за несврстаност, може се наћи у расцепу који је настао између Тита и Стаљина 1948. године. Након Другог светског рата, Југославија је у великој мери сматрана најближим савезником Совјетског Савеза. Међутим, углед који је остварила Комунистичка партија Југославије чињеницом да је успела у великој мери сама да ослободи своју државу и самопоуздање које је проистекло из тога, утицало је на врх партије да у великој мери настоји да самостално води своју политику. Преговори са Бугарском о формирању федерације, као и подршка коју је КПЈ пружала комунистима у Грчкој, претили су ауторитету Јосифа Висарионовича Стаљина. Едвард Кардељ је позван у Москву 11. фебруара да потпуше изјаву по којој се Југославија обавезује на консултације са Совјетским Савезом приликом сваке спољнополитичке акције. Ипак, сукоб се није смиривао и након повлачења свих совјетских стручњака, 28. јуна 1948. Југославија је и формално избачена из Информбироа.<sup>23</sup>

Овај чин оставио је мало опција југословенском руководству. Питање нерешених граница Трста изазвало је и хладне односе са Западним земљама, који су притом сумњичаво гледали на југословенско напуштање Источног Блока. Иако ће остварити завидан ниво сарадње са Западом пре свега са Сједињеним Државама кроз политику „Одржавања Тита на површини“<sup>24</sup> којом се преко економске помоћи Југославији настојао одржати Тито на власти, Југославија је морала да тражи свој пут у међународним водама.

Председник Тито предузео је низ путовања по афричким и азијским земљама. Током тих путовања, он је увидео да постоји и „трећа“ снага, односно трећи пут којим се може поћи. Процес деколонизације изнедрио је низ нових држава са којима би се

---

<sup>22</sup> Е. Кардељ, *Историјски корени несврставања*, Београд 1977, стр. 17-19.

<sup>23</sup> P. Leffler, O. A. Westad, *The Cambridge History of the Cold War I*, Cambridge University Press 2010, стр. 208-211

<sup>24</sup> О овоме више у : Л. Лис, *Одржавање Тита на површини – Сједињене државе, Југославија и Хладни рат*, Београд 2003.

могла остварити сарадња, а међу њима свакако најбитније Египат и Индија. Суочени са готово идентичним проблемима, односно чињенице да су све три сучељене између два блока, председници Тито, Нехру и Насер, успели су да нађу заједнички језик и издају прокламацију о основама онога што ће постати Покрет несврстаних на Брионима у јулу 1956. године. Основе прокламације су базиране на мирној коегзистенцији, активности у решавању међународних проблема и поштовању државног суверенитета и интегритета. Коначно на Београдској конференцији, у септембру 1961. године, биће формално и успостављен Покрет несврстаних земаља.<sup>25</sup>

У овом делу потребно је такође нешто укратко рећи и о односима Етиопије и Југославије који су одувек су били присни. Први контакти након Другог светског рата успостављени су већ 1947. године, приликом деловања у новоформираној Организацији Уједињених Нација<sup>26</sup>. Југославија је тада подржавала Етиопију по питању њеног права на Еритреју, док је заузврат, Етиопија подржала Југославију по питању Трста. Ускоро су почеле и прве мисије добре воље као и испитивања могућности отварања дипломатских представништва, што је коначно и учињено 1955. године отварањем амбасада. Коначно, ова сарадња кулминирала је и посетом цара Хајла Селасија у јулу 1954. године Београду, првом посетом једног афричког државника Југославији. Наредне године, Тито је узвратио посету. До 1961. године и Београдске конференције, односи Етиопије и Југославије су били на врхунцу. До конференције, Тито и Селасије су се срели укупно шест пута, често размењујући мишљења о великим светским жариштима, попут криза на Блиском Истоку или у Конгу. Међутим, након Београдске конференције долази до извесног пада сарадње. Југославија, охрабрена њеним геополитичким успехом, преузела је на себе вођење једне светске политике, док се Етиопија, с обзиром на утицај и престиж који је уживала у Африци као седиште Организације Афричког јединства<sup>27</sup>, окренула регионалној политици. Такође, не треба сметнути ни са ума да је Југославија ипак била комунистичка земља која је помагала прогресивне покрете широм Африке, па би након Београдске конференције која је имала левичарски тон, даље присније везивање са једном конзервативном државом ипак штетило њеном угледу.<sup>28</sup>

---

<sup>25</sup> P. Leffler, O.A. Westad, *The Cambridge History of the Cold War I*, Cambridge University Press 2010, str. 216.

<sup>26</sup> У даљем тексту ОУН.

<sup>27</sup> У даљем тексту ОАЈ.

<sup>28</sup> A. Rubinstein, *Yugoslavia and the Nonaligned World*, Princeton University Press 1970, str. 43-44.

Ситуација у односима се мења након поновног „активирања“ Покрета несврстаности организовањем конференције у Лусаки, након пуних шест година током којих није било састанака. Такође, оно што је свакако бринуло несврстане али и цео свет је све гора ситуација на Блиском истоку, и након Шестодневног рата поново долази до напретка у билатералним односима Југославије и Етиопије. Било је неопходно поново успоставити сарадњу предводница Африке и Покрета несврстаних ради спречавања ескалације сукоба. Цар Селасије ће посетити Југославију у јулу 1972. године, али и наредне године у периоду од 30-31. октобра 1973. године, пар дана након завршетка Јомкипурског рата. О престижу који је уживао Селасије у Југославији, али и уопште у свету, свакако говоре детаљне припреме саме посете. Дипломатским каналима се распитивало да ли ће посети присуствовати и цареви кћерке, да би се самим тим одредила и неопходност присуства Јованке Броз<sup>29</sup>. Да се ништа не препушта случају, свакако говори и чињеница да је и сам врх државе расправљао о распореду седења и менију за ручак, као и да су поклони предвиђени за низ људи који је чак подразумевао и особље авиопревозника. Током саме посете главне теме разговора су били односи Етиопије са великим силама, билатерална сарадња, али и унутрашњи и регионални проблеми Етиопије, који ће готово постати константа у разговорима југословенских и етиопских државника у наредним годинама. Ту се пре свега мисли на питање решавања проблема у Еритреји, али и сукоба са Сомалијом око провинције Огаден.<sup>30</sup>

---

<sup>29</sup> Архив Југославије, Фонд кабинета председника Републике 837, I-3a/24-30, Посета Цара Етиопије Хаила Селасија; Телеграм из амбасаде у Адис Абеби, бр.312, 29.10.1973.

<sup>30</sup> АЈ, КПР 837, I-3a/24-30, Посета Цара Етиопије Хаила Селасија; Стенографске белешке разговора у Белом двору; стр 1-20, стр пов 3-73., 30-31. X 1973.

## Југословенски поглед на Етиопску револуцију и велике силе

Као и приликом сваке посете страних државника, и приликом посете цара Хајла Селасија у октобру 1973. године, за председника Тита спремљен подсетник о ситуацији у земљи гостујуће делегације.<sup>31</sup> Његов значај за овај рад је у томе што поред основних информација о заосталости Етиопије, где се 90% становништва бави пољопривредом и живи у готово полуфеудалном друштву са високом стопом неписмености износе и анализе највећих спољашњих и унутрашњих проблема Етиопије. Веома је занимљива чињеница да је цар Селасије описан као човек који увиђа и жели да изведе неопходне реформе, и то успева веома споро јер је под сталним притиском аристократије. Такође, за око запада и чињеница да је ситуација окарактерисана као веома мирна и да цар нема унутрашњих непријатеља, већ да ужива потпуну оданост армије и полиције, његових главних ослонаца. За само три месеца околности у Етиопији ће се потпуно променити а Југославија, али и друге земље, увидеће у којој мери нису познавале праву ситуацију у Етиопији.

Узроци саме револуције су многобројни. Поред већ поменутог лошег стања у земљи, постепена модернизација коју је спроводио Хајле Селасије, имала је као нуспојаву и раст броја образованих људи. Део њих, добијао је и стипендије на Западу и Истоку и враћао се у своју земљу пун идеја како је треба модернизовати, од којих су неке постале крајње револуционарне. Са друге стране, Селасије је током целе своје владавине примењивао систем зван *shumshir* који је подразумевао честе смене и ротацију положаја између особа лојаних режиму, како би осигурао сопствену власт али и задовољио аристократију. Самим тим водећи положаји су остали у рукама малог броја људи и затворени за нове образоване кадрове. Велики део будућег ДЕРГ-а ће бити управо официри из нижег кадра, сиромашних породица, образованих у иностранству који су имали велики ниво нетрпељивости и неповерења према вишим кадровима. Пол Хенц, помоћник у амбасади САД у Адис Абеби, у својој књизи наводи пример будућег председника Демократске Републике Етиопије, Менгисту Хаиле Мариама. Пише да је одрастао у сиромашној породици, да је војну школу завршио у мање престижној школи у Холети уместо у Харару и да је имао комплекс због своје тамне коже, за разлику

---

<sup>31</sup> АЈ, КПР 837, I-3а/24-30, Посета Цара Етиопије Хаила Селасија; Подсетник за председника републике Јосипа Броза Тита о Етиопији и Југословенско-етиопским односима, стр. пов. 2-73.

светлијег тена семитских Амхара, којима је припадала сама елита државе и наравно Хајле Селасије. Као један од могућих разлога касније нетрпељивости према САД-у, наводи и непотврђене гласине да је Менгисту током војног курса у САД-у претрпео расну дискриминацију.<sup>32</sup>

Свакако као главни разлог за избијање револуције може се узети суша која је захватила Етиопију у мају 1973. године, пре свега провинцију Воло.<sup>33</sup> Последице суше су скриване од народа, а штампа цензурисана а да притом нису предузимане адекватне мере за санацију проблема. Излазак истине на видело, и појава бомбастичних вести у иностраним средствима информисања о страдањима, уздрмало је ситуацију у Етиопији. Као прилог томе, готово истовремено стигла је и вест да је престолонаследник и син цара, принц Асфа Восен, доживео шлог, оставивши питање наследства неизвесним. Треба напоменути да се, у међународној заједници, сматрало да ће након смрти Хајла Селасија, војска, која је стварна власт у земљи, мирно преузети власт и успоставити некакав облик парламентарне монархије, при чему се често спомињао британски модел. Асфа Восен, образован у Великој Британији, важио је за човека наклоњеног реформама и интелигенција Етиопије је полагала велике наде у њега. Са вестима о његовој болести, пробудиле су се старе династичке трзавице по питању наследства, а наде за боље сутра су слабиле.<sup>34</sup>

Са друге стране, занимљив је и тренутак у коме долази до револуције. Подршка детанту између великих сила, којим је требало осигурати свет од нуклеарног холокауста, била је већ у опадању чему није помогла чињеница да су велике силе током Јомкипурског рата поново, након Кубанске кризе<sup>35</sup>, биле близу отвореног сукоба. Нападом Египта на Израел, који је још од 1967. године држао полуосрство Синај под окупацијом велике силе су се нашле поново у коштацу. Совјетски Савез желећи да подржи своје арапске савезнике, али и да прошири свој утицај, допремао је војни материјал Египту. Наравно, Сједињене државе нису могле остати равнодушне према Израелу, који је након првобитних успеха египатске армије, уз помоћ Сједињених држава успео да преокрене ситуацију. Државни секретар Сједињених држава Хенри

---

<sup>32</sup> P.B. Henze, *Layers of Time*, str. 240, 290.

<sup>33</sup> P.B. Henze, *Layers of Time*, str. 282

<sup>34</sup> H.G. Marcus, *A History of Ethiopia*, London 1994, str. 180-181;

<sup>35</sup> Кубаска криза, трајала је од 16.-28. октобра 1962, године. Представљала је сукоб између Сједињених Држава и Совјетског савеза због совјетског снабдевања Кубе нуклеарним ракетама. Страх од могућег нуклеарног рата постао је реалност, па су се велике силе договориле да успоставе тзв. „црвену линију“, односно директу телефонску везу како би се овакви догађаји у будућности спречили.

Кисинџер, својом „шатл“<sup>36</sup> дипломатијом, успео је да изнуди договор између Египта и Израела у јануару 1974. године. Такође, велики успех био је и Кисинџерова нагодба са земљама ОПЕК-а<sup>37</sup>, које су током Јомкипурског рата увеле ембарго на испоруке нафте свим земљама које су подржавале Израел, и тиме изазвале светску економску кризу. Државни секретар је још једном показао своје умеће тиме што је током марта, успео да осигура испоруке нафте, али су притом и цене нафте прилагођене захтевима арапских земаља.<sup>38</sup>

Због чињенице да је још током Шестодневног рата, Совјетски Савез прекинуо дипломатске односе са Израелом, он није могао да директним дипломатским путем утиче на мировни уговор између Египта и Израела. Својеврсној изолованости Совјетског Савеза свакако није помогло ни настојање председника Египта Анвара ел Садата да се приближи Западу. Две године раније, он је ускратио гостопримство совјетским експертима, притом кривећи совјете да су „жртвовали арапе на олтару детанта“<sup>39</sup>. Као велики шок и готово потпуно неутралисање Совјетског утицаја на Блиском истоку, биће и обнављање дипломатских односа Египта и Сједињених држава у фебруару 1974. године.<sup>40</sup>

Истог месеца ситуација у Етиопији постала је озбиљна. Последице раста цене нафте, као једне од заоставштина Јомкипурског рата, било је и поскупљење и основних животних средстава и хране у Етиопији, за 20% односно чак 80%. Непромишљене акције владе у јануару тј., повећање цене нафте за 50% без одговарајућег подизања цене возњи, изазвали су штрајкове таксиста и возача градског превоза. На улице су изашли и студенти и учитељи, који су се жалили на поскупљења али и на предвиђене реформе образовног система.<sup>41</sup> По извештајима из амбасаде СФРЈ у Адис Абеби, притиснута догађајима, влада је 21. фебруара дала војсци пун ауторитет да доведе ситуацију под контролу и тиме ефективно себи ставила омчу око врата. Иако је војска успела да смири ситуацију, она је осетивши слабост власти, почела да отказује

---

<sup>36</sup> Шатл дипломатија представља у том тренутку, нови вид вођења дипломатије. Дипломатски представник би константним путовањима између две или више земаља, настојао да нађе договор.

<sup>37</sup> Земље ОПЕК-а представљале су скуп земаља, претежно арапских које су производеле већину светске нафте. Током Јомкипурског рата, ове земље схватиле су да се утицај у међународним односима може градити и другим путем, односно преко нафте.

<sup>38</sup> M.P.Leffler, O.A.Westad, *The Cambridge History of the Cold War II*, Cambridge University Press 2010, str. 338-340.

<sup>39</sup> Leffler, Westad, *The Cambridge History of the Cold War II*, str. 319

<sup>40</sup> Leffler, Westad, *The Cambridge History of the Cold War II*, str. 251-252, 319.

<sup>41</sup> H.G. Marcus, *A History of Ethiopia*, London 1994, str. 180-181

послушност.<sup>42</sup> Војници у Асмари и Дире Дави почињу да одбијају заповести својих надређених, запоседају аеродроме, средства јавног информисања и захтевају повећање својих плата. Влада је морала да пристане на компромисе. Цене намирница и нафте су спуштене и фиксирани, одложена је примена реформе образовања а војсци су повећане плате.<sup>43</sup>

На ситуацију слично гледишту амбасаде у главном граду Етиопије, гледа и дневна штампа у Југославији. У кратким одељцима „*Политика*“ и „*Борба*“ као разлог за побуне виде пре свега у лошим условима живота народа и војске. Притом, такође се извештава о већ споменутим мерама за смиривање ситуације као и чињеницом да војници у Асмари, главном граду Еритреје, побуном не желе отцепљење већ се боре за боље услове живота, притом гарантујући пуну лојалност цару Селасију.<sup>44</sup>

Међутим, и поред успостављања колико толико реда у земљи, побуна армије и попуштање према захтевима инспирисало је народ, који је сада тражио и радикалније промене. Најекстремнији су чак захтевали и смрт премијера Аклилу Хабте Волда. Отворене побуне армије, сада широм Етиопије, изнеле су на видело потпуну слабост владе која је коначно и поднела оставку 28. фебруара. У покушају да задовољи војску и примири народ, на место премијера постављен је представник нараштаја образованог након рата, млади аристократа Енделкачев Маконен. Међутим, он је ипак припадао аристократији, и он и његов кабинет су и даље били уско везани за цара. Самим тим његов положај је у најмању руку био слабашан.<sup>45</sup> У извештајима из амбасаде Југославије наводи се да војска контролише градове, да се цар састао са њима и да је прихватио њихове захтеве у оквиру могућности земље, које су свакако ограничене, и притом позвао народ на очување интегритета земље.<sup>46</sup>

Као назнака на који начин Југославија посматра догађаје у Етиопији, свакако сведочи и чињеница да је ССИП<sup>47</sup>, на прве извештаје о променама, изричито захтевао од

---

<sup>42</sup> Дипломатски архив Министарства спољних послова, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 1, пов.бр. 48875 стр.8, 26.2. 1974.

<sup>43</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 1, пов.бр. 48557 стр. 6-7, 25.2.1974.

<sup>44</sup> „Побуњени војници контролишу град Асмару“, Политика, 27.2.1974; „Морнарица пришла побуњеницима“, Политика, 28.2.1974; „Војни немири у Етиопији – Влада поднела оставку“, Борба, 28.2.1974.

<sup>45</sup> H.G. Marcus, *A History of Ethiopia*, London 1994, str. 184.

<sup>46</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 1, пов.бр. 49367 стр. 12-14, 28.2.1974

<sup>47</sup> Савезни секретаријат иностраних послова.

амбасаде у Адис Абеби да се обрати пажња на то „ко стоји иза њих“, тиме имплицирајући умешаност великих сила.<sup>48</sup>

У прилог значаја Етиопије свакако говори и чињеница да је већ шестог марта, из улице Кнеза Милоша, свим дипломатским представништвима Југославије<sup>49</sup> као и председнику Титу, послата прелиминарна информација о догађајима у Етиопији. Поред описа проблема у Етиопији који су по оцени Југославије довели до револуције, за овај део рада свакако је најзанимљивије како се посматра спољнополитички фактор. Одмах на почетку анализе истиче се да „*Етиопија наступа као независна и несврстана земља*“, уз напомену да је присутан изразито јак положај САД-а у привредном и политичком животу. Утицај САД-а, остварен преко економске помоћи, наоружања и израелских инструктора, по оцени ССИП-а изазива подозрење код суседа, а нарочито Арапа код којих нелагоду изазива свакако и присуство СССР-а у Сомалији. Ове проблеме је увидео и цар, па је настојао да умањи присуство САД-а смањењем америчких војних мисија и споразумом о укидању телекомуникационог центра у Кегњуу. Притом, због окупације полуострва Синај, Етиопија је прекинула дипломатске односе са Израелом, за шта се каже да јој је подигло углед у свету али и код Арапа<sup>50</sup>. Чињеница да је Хајле Селасије притом настојао и да поправи односе са СССР-ом и Кином, по оцени југословенске дипломатије, свакако „*не иде на рачун*“ САД-а, које на Етиопију гледају као на значајно упориште у овом региону. С обзиром на овакаво тумачење ситуације, не чуди ни закључак који се износи у завршном делу документа. Истиче се да се због „*чињенице да је побуна војске настала у Асмари, најјачем америчком војном упоришту*“ намеће претпоставка да је била од стране САД „*директно подстакнута или бар одмах прихваћена и проширена на друге гарнизоне*“. Као главни аргумент за овакав став, наводи се жеља САД-а да у неку руку „предупрети“ радикалне елементе који би због нагомиланих проблема могли да „*иду у правцу ликвидације садашњег режима а тиме и америчких позиција*“. Ако се узме у обзир и чињеница да је војска сматрана главном снагом у земљи, а њен главни партнер у обуци и снабдевању су биле САД, претпоставка југословенске политике о учешћу САД у побуни није нелогична. Као додатан аргумент

---

<sup>48</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 1, пов.бр. 48875 стр. 9, 27.2.1974.

<sup>49</sup> Као пример значаја ове информације, треба навести да је пред крај постојања СФРЈ, она имала око 140 дипломатских представништва широм света.

<sup>50</sup> Треба напоменути да се Југославија залагала међу несврстаним земљама за прекид дипломатских односа са Израелом, што је и сама учинила 1967. године, тако да ће се овај чин константно поздрављати приликом сусрета државника двеју земаља.

у прилог томе, југословенска дипломатија види и у чињеници да побуна није уперена против цара и режима уопште, нити има карактер војног пуча.<sup>51</sup>

Хаотична ситуација у којој се истовремено дешавају демонстрације студената на улицама који захтевају да новог премијера поред војске бира и народ, војска која зауставља возила и тражи припаднике старе владе и ширење гласина о нападу Сомалије, свакако су отежавала рад амбасаде Југославије у Адис Абеби. Као додатна отежавајућа околност свакако је и чињеница да у том тренутку долази до смене југословенског амбасадора, па је у тренутку најбитнијих догађаја главну анализу вршио отправник послова Љубомир Живановић, који је често био контрадикторан у виђењу ситуације, што му је и напоменуто од стране седме управе<sup>52</sup> секретаријата иностраних послова. Тек крајем марта у Адис ће стићи нови амбасадор Александар Војиновић. Свакако најтежи удар за Југославију, што по њено разумевање догађаја али и уопште односе са Етиопијом, је чињеница да су, по речима председника Јосипа Броза Тита, *„сви наши пријатељи ухапшени“* и да *„нема са киме да се разговара“*.<sup>53</sup> Иако се може рећи да су закаснеле, с обзиром да су изговорене у октобру на седници Председништва СФРЈ, оне су свакако валидне, с обзиром да се овакво стање одржало скоро током целе године. О самој седници и њеном току и закључцима ће свакако бити речи касније, али из ових речи председника Тита може се закључити да Југославија нема поуздане изворе информација нити по свему судећи познаје главне актере иза револуције. Самим тим, мрежа информација се морала градити испочетка.

Колико је тешко било разумети догађаје, свакако говори већ поменути случај отправника послова Живановића. Од њега је захтевано да шаље што више информација, међутим квалитет истих ће се показати дискутабилним и контрадикторним. Наиме, он на самом почетку револуције као разлог за побуну види искључиво у заосталости Етиопије, пре свега по питању услова живота. Међутим, отправник послова успео је успостави контакт са Етиопима, и пренесе добијене информације Савезном секретаријату. Живановић углавном не наводи имена извора, сем извесног др Фелеке-а који износи да је уствари све време сам цар Селасије организовао демонстрације уз помоћ војске, предосетивши побуну бившег председника владе и његових министара.

---

<sup>51</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 1, пов.бр. 49367 стр. 14-18, 6.3.1974.

<sup>52</sup> Седма управа бавила се односима са земљама јужно од Сахаре.

<sup>53</sup> АЈ, Председништво СФРЈ 803, Записници са седница фасц. 18, X. седница Председништва СФРЈ, Стенографске белешке са седнице, 17. X 1974, стр 41.

Циљ побуне владе би био обарање цара и проглашење републике.<sup>54</sup> Иако др Фелеке, односно извештај Живановића о њиховом разговору не говори о томе директно, може се претпоставити да се ради о старој царевој „игри“ *shumshir-a*, односно супротстављању кадрова једних против других. Чини се да је у Живановић у потпуности прихватио овај наратив, с обзиром да ускоро извештава да је уступак учињен војсци по питању постављања министара у новој влади премијера Маконена, уствари тактика да се они прикажу неспособним, а цар као неко ко је дозволио „прогресивне“<sup>55</sup> особе на месту министра, добронамерним. С обзиром на овакве ставове, ни не чуди што је окарактерисао прелиминарну анализу догађаја ССИП-а неадекватном оценивши да су догађаји углавном борба за власт и да се ништа неће променити с обзиром да су на власти поново чланови аристократије. Притом, он улогу САД-а више види везаном за претходну владу, односно умешану у наводне покушаје збацивања цара.<sup>56</sup>

Уследила је у најмању руку оштра критика из секретаријата иностраних послова. У контраодоговору наводе се апсолутно логична питања. Наводи се да је нелогично упуштање цара у авантуре са револуцијама, када би могао лако да похاپси све одговорне за наводни покушај пуча. Такође, напомиње се и да се не може прихватити да се ништа не мења или да се ништа неће променити. Већ су учињени уступци са постављањем министра, и како се каже у депеши, да су „уступци нове владе, значајан напредак у односу на претходно стање“. Питају се на основу чега тврди да је САД за обарање власти, када су председник владе и два министра били амбасадори Етиопије у ОУН и у Вашингтону, а притом премијер Маконен даје изјаве у којима наглашава да се нада помоћи САД у решавању социјалних и економских проблема. Укратко, став савезног секретаријата се јасно износи тврдњом да је „тачно да неки потези цара нису ишли у корист САД, али (...) цар и режим били и остали залог стабилности америчких позиција у Етиопији“. Напоменуто је да је оцена догађаја прелиминарна, и да самим тим она може бити коригована, али да је пре свега неопходна боља аргументација ставова, мање контрадикорности и вероватно најбитније то што се из Живановићевих извештаја не види извор информација.<sup>57</sup>

<sup>54</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 1, пов.бр. 410589 стр.30-39. , 4.3.1973.

<sup>55</sup> На место министра индустрије и трговине постављен је Лиј Микаел Имру, син Рас-а Имруа који је због свог односа према сељацима и народу уопште прозван „црвеним Рас-ом“, док је на место Министра унутрашњих послова постављен Дежажмач Зевде Гебре-Селасије. Ова два министарства сматрана су најпроблематичнијим.

<sup>56</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 1, пов.бр. 410873 стр. 52, 9.3.1974

<sup>57</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 1, пов.бр. 410873, одговор ССИП, стр. 53, 12.3.1974.

Наравно, било је потребно испитати ситуацију и у самим Сједињеним америчким државама. Истог дана када је послат одговор Живановићу, у ССИП је стигао и телеграм из амбасаде СФРЈ у Вашингтону. Сам телеграм представља белешку разговора особља амбасаде са референтом за Етиопију у Стејт Департменту, Килијем. По његовом мишљењу, револуција представља почетак „дубоких и далекосежних друштвено-политичких промена“ стим да цар још може да „значи нешто“ на међународном плану. Иако истиче да је добро што се промене дешавају док је цар још жив, с обзиром на то да је аутохтон владар, омиљен у народу као борац за независност и заштитник хришћана, питање је шта ће бити кроз пар месеци. Повећање плата и обарање цена ће довести до инфлације, док најављене реформе могу изазвати отпор код постојећих структура. Војска и друге снаге, могу охрабрене успесима да се одлуче на директно преузимање власти. Са друге стране, након болести принца Асфа Восена, поставља се и питање наследства с обзиром да је његов син Зера Јакоб, још увек млад. О самом војном покрету, Кили наводи да су одлично организовани и да имају своје људе у свим јединицама, али да не зна ко су иницијатори. Притом, говори да је њихова тактика одлична с обзиром да није уперена против цара и монархије. Међутим, не искључује да ће будуће акције бити уперене и против цара, с обзиром на покушаје повезивања организатора побуне са студентима, учитељима и другим снагама, да би се формирао „револуционарни комитет“. Притом, студенти из Етиопије већ протестују испред Стејт Департмента и амбасаде Етиопије са „радикалним паролама“ против цара и монархије. Иако сам разговор није дао увид југословенској дипломатији у то да ли су САД умешане у побуне, из Килијевих речи се свакако може наслутити да не стоје директно иза организатора, с обзиром на њихове покушаје повезивања са *радикалним елементима*. Међутим, такође може се приметити и да Кили не делује претерано забринуто, чак наводи и да је добро што се промене дешавају за време Селасија.<sup>58</sup>

Свакако је занимљиво приметити да у првим извештајима о догађајима у Етиопији, уопште нема назнаке деловања Советског Савеза нити се таква могућност разматра. Главна сумња пада искључиво на Сједињене државе. Догађаји претходних година у свету, сасвим сигурно су утицали управо на такве ставове југословенске дипломатије. Поменути дипломатски тријумф Кисинџера и САД на Блиском Истоку, којим је готово елиминисан совјетски утицај у региону, сем поменутог случаја Сомалије, као и Јужног Јемена, свакако је давао за право Југославији да сумња на деловање

---

<sup>58</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 1, пов.бр. 411801 стр.58-59 12.3.1974.

Сједињених Држава. Такође, не могу се занемарити ни акције Сједињених Држава у другим крајевима света. Наиме, САД су током Кенедијеве администрације, предузеле низ акција којима се требало спречити ширење совјетског утицаја у „Трећем свету“. Идеје председника Кенедија, по којима је требало придобити „неутралне“, базирале су се на финансијским подстицајима зарад извођења неопходних реформи чиме би се спречило ширење комунизма. Осмишљени програми и њихови називи, осликавали су самопоуздање америчке администрације. За Африку предвиђен је програм под називом „*Нова Африка*“, док је за Латинску Америку предвиђен програм „*Савез за развој*“.<sup>59</sup> Међутим, након смрти председника Кенедија, потоње администрације, нису показале толико разумевања. Место програма, који су замишљени да спроведу мирне реформе, све више су заузимале акције којима су се успостављали диктатори, све зарад очувања америчког утицаја. Покушај збацивања председника Кубе Фидела Кастра, инвазијом на Залив Свиња, као и низ покушаја атентата на њега свакако је будио страх од интервенционизма САД у другим земљама. Када је средином септембра 1973. године, генерал Аугусто Пиноче збацио легално изабраног председника Чилеа Салвадора Аљендеа, његов режим је наишао на подршку САД. Овакви догађаји слали су негативну слику и свакако будили сумњу у свету, али и Југославији, да потенцијално иза сваког преврата стоје Сједињене Америчке Државе.<sup>60</sup>

Акције у Латинској Америци, свакако нису биле изолован случај. Највећа битка великих сила за утицај међу „неутралним“ земљама, водила се управо у Африци. Као још један разлог југословенског повезивања фебруарских догађаја са деловањем Запада, свакако је повезаност САД са бившим колонијалним силама. Не треба заборавити поменути чињеницу да је Етиопија једина земља Африке која никад није била колонија. С обзиром да су Сједињеним Државама бивше колонијалне силе биле савезнице током Хладног рата, Југославија се углавном налазила на дијаметрално супротним позицијама у Африци, од оних којих је заступао Запад. То се пре свега огледа у југословенској подршци ослободилачким покретима у Африци, попут подршке марксистичком покрету МПЛА<sup>61</sup> у Анголи. Португалија, под управом војне хунте, одбијала је да се повуче из својих колонија. Међутим, значај Анголе пре свега у њеним нафтним богатствима, изазвао је уплитање великих сила. Гледајући сукобе кроз призму Хладног рата, велике

---

<sup>59</sup> Leffler, Westad, *The Cambridge History of the Cold War II*, str.116-121.

<sup>60</sup> Leffler, Westad, *The Cambridge History of the Cold War II*, str. 424.

<sup>61</sup> Movimento Popular de Libertação de Angola - Народни покрет за ослобођење Анголе.

силе су подржавале различите фракције, са намером да преко њих остваре утицај. У већем периоду Анголског рата за независност (1962-1974) МПЛА је уживао подршку Совјетског Савеза. Међутим, размирице унутар покрета, као и контакти са Кином, натерали су се СССР да повуче своју подршку периоду од 1972-1974. године. У тим кључним тренуцима Југославија је била главни савезник МПЛА што ју је ставило у сукоб са Западом, који је подржавало западно оријентисану фракцију, ФНЛА<sup>62</sup>. Због ове подршке, али и подршке другим покретима попут оних у Алжиру или Мозамбику, амерички амбасадор у Београду имао је обичај да изјави да Председник Тито, „*очито ужива у улози патријарха герилске ослободилачке борбе*“.<sup>63</sup>

Повезаност са бившим колонијалним силама свакако је донекле везивала руке америчкој дипломатији. Афричким народима, сарадња САД са бившим афричким господарима, није деловала примамљиво. У својој борби са комунизмом САД су узимале као мање зло везивање и са чак расистичким режимима у Преторији или Родезији. Свакако се као интересантан податак о томе колико дубоко је та сарадња ишла, може навести и чињеница да је део вођства АНК-а<sup>64</sup> у Јужној Африци до 2008. године био на листи особа које се прате због потенцијалних веза са тероризмом. Међу тим особама стајало је и име Нелсона Манделе.<sup>65</sup>

Међутим, нису сви сматрали да иза немира у Етиопији стоји неко од великих сила. У Картуму је обављен разговор са Мохамедом Омер Беширом, генералним секретаром Универзитета у Картуму, који је по речима људи из амбасаде Југославије, солидан познавалац дешавања у Африци. По његовом мишљењу, кратковидо је мислити да су САД умешане већ су догађаји „*рефлексција стања у Етиопији и политичког сазревања напредних структура заосталог друштва*“.<sup>66</sup> Сличан став, по неименованим изворима, имала је и Танзанија која по извештајима из амбасаде у Дар Ес Саламу узроке побуне види у лошем стању и феудализму, а не неком страном мешању.<sup>67</sup>

Из свега изнетог, може се закључити да је, као што је већ речено више пута, највећи проблем управо недостатак правог извора од ког би Југославија могла да добије

---

<sup>62</sup> Frente Nacional de Libertação de Angola – Национални ослободилачки фронт Анголе.

<sup>63</sup> P. Gleijeses, *Conflicting Missions – Havana, Washington and Africa, 1959-1976*, The University of North Carolina Press 2002, str 29.

<sup>64</sup> African National Congress – Афрички национални конгрес.

<sup>65</sup> E. Schmidt, *Foreign Intervention in Africa-From the Cold War to the War on Terror*, Cambridge University Press 2013, str. 114.

<sup>66</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 1, пов.бр. 412505 стр.65-66 15.3.1974

<sup>67</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 1, пов.бр. 413168 стр. 70, 21.3. 1974.

више информација о догађајима. Хаотичност ситуације свакако је допринела слабој информисаности. Упркос томе, ажурно је припремљена прелиминарна информација и притом се захтева што више информација од стране дипломатских представништва. Генерално, југословенска дипломатија у најмању руку заузима опрезан став, избегавајући да даје преке оцене догађаја. Са друге стране, акције које су предузимале САД широм света, утицале су на Југославију да у првим извештајима тражи утицаје Сједињених Држава. Она види као могућ утицај САД-а на догађаје, али не и да ли и, како се он евентуално спроводи.

Крајем марта, ситуација је претила да измакне контроли. Свакодневни извештаји из амбасаде СФРЈ у Адис Абеби, говоре о побунама армије у Асмари и Дебре Зеиту, пре свега због неиспуњених ранијих обећања. Војници су заузимали аеродроме, касарне, излазили на улице и лишавали слободе своје надређење официре.<sup>68</sup> Упоредо са њима, студенти су настављали своје демонстрације, а синдикат радника Етиопије ЦЕЛУ<sup>69</sup>, најавио је и генерални штрајк<sup>70</sup>. Колико је ситуација озбиљна говоре и гласине које су се шириле Адис Абебом, да је наводно непуних месец дана након ступања на дужност, премијер Маконен понудио оставку.<sup>71</sup> Иако спољна политика и уопште политичка оријентација Етиопије још нису ушле у главни видокруг југословенске дипломатије, оваква унутрашња ситуација ће у извештајима врло брзо почети да се доводи у директну корелацију са будућом оријентацијом Етиопије. Наиме, већ 21. марта почињу да се додирују ове теме у разговорима са особљем страних амбасада. Први секретар индијске амбасаде Равиндранатан, у разговору са амбасадором Војиновићем истакао је да ће Етиопија мењати спољну политику због потребе помоћи од развијенијих земаља, као и да ће та политика зависити од развитка унутрашње ситуације. Такође, на правац спољне политике Етиопије, утицаће и њени односи са суседима, пре свега са арапским земљама, Сомалијом и Суданом од којих највише и зависи развитак ситуације у Еритреји и Огадену.<sup>72</sup>

Ситуацији свакако нису помогле размирице које су се појавиле између различитих редова војске. Копнене снаге армије су предузеле акције против

---

<sup>68</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 2, пов.бр. 414059 стр.81-82 26.3.1974; пов.бр. 414340 стр.86 27.3.1974.

<sup>69</sup> Конфедерација удружења синдиката Етиопије

<sup>70</sup> H.G. Marcus, *A History of Ethiopia*, London 1994, str. 184.

<sup>71</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 2, пов.бр. 414343 стр.89 28.3.1974.

<sup>72</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 2, пов.бр. 413226 стр.76 21.3.1974.

ваздухопловства и морнарице у Дебре Зеиту односно Масави.<sup>73</sup> На основу штурих информација, процена амбасаде у Адис Абеби је да су у питању различити погледи на развој ситуације између, умерених, конзервативних и радикалних група. Међутим, прилично је нејасно о чему је заправо реч. По једној претпоставци амбасаде захтев армије али и народа за формирање комисије која би испитала злоупотребе претходне власти, пре свега у провинцији Воло, могла је да изазове побуне у ваздухопловству и морнарици, чији официри су у блиским везама, углавном родбинским, са претходном владом.<sup>74</sup> Са друге стране контрадикторно, по речима амбасадора Кеније у Етиопији Муго-а, ваздухопловство и морнарица предњаче у радикализму. Међутим, Муго такође и спомиње и један нови елемент, односно утицај Израела на збивања.<sup>75</sup> Иако даје предност унутрашњем фактору за избијање револуције, Муго напомиње и чињеницу да је Израел незадовољан због прекида односа и да има наговештаја утицаја САД-а и Израела. Износи чињеницу да су израелски инструктори били царева веза са авијацијом, која је сада прекинута.

Сличне информације добиће и амбасада Југославије у главном граду Етиопије од својих контаката у армији, који су тврдили да иза акција ваздухопловства, који су били за екстремне мере стрељања бивших министара и абдикације цара, стоји Израел који сматра цара одговорним за прекид односа. У разговору са југословенским стручњаком запосленим у војној болници у Адис Абеби др. Лаиновићем, они су истакли да су им сада *„највећи непријатељи, они који су нам били највећи пријатељи“*<sup>76</sup>. На питање Лаиновића на кога мисле, одговор је био Израел. Са друге стране у овој депеши појављује се још један битан елемент. Наиме, из разговара је такође и сазнано да војнике воде добро организовани комитети, мада се напомиње да нико не зна састав комитета, нити да ли неко *„са стране“* стоји иза њих. Ово је прва депеша у којој се јасно спомиње постојање војних комитета, скоро два месеца након почетка револуција, што још једном наглашава недостатак информација са којим треба да се избори служба у Адис Абеби.

<sup>73</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 2, пов.бр. 414844 стр.90-93 26.3.1974.

<sup>74</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 2, пов.бр. 414989 стр.103-104 1.4.1974.

<sup>75</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 2, пов.бр. 416276 стр.112-117 5.4.1974

<sup>76</sup> Колико је значајна веза Етиопије и Израела, и колико је прекид односа правио проблема цару Хајлу Селасију, свакако сведочи и чињеница да је царска династија тврдила да директно води порекло од Краља Соломона и Краљице Шибе као и од племена Јуде. Лав од Јуде била једна од титула коју је носио Хајле Селасије, а сам симбол се налазио на царској застави Етиопије. Црква, као једна од најутицајнијих снага у земљи, одбијала је да се помири са прекидом односа, отворено приказујући своје незадовољство кашњењем патријарха Тевофлоса на пријем код цара готово 45 минута, што је у то време било незамисливо.

Међутим, и поред свих тешкоћа, напоменуто је да се очекује умерен пут у развој, који подразумева подршку цара, са главном улогом армије без екстремних мера и крвопролића.<sup>77</sup>

Помињање Израела свакако привлачи пажњу. Изолован, и притом окружен непријатељским земљама које су фактички порицале његово право на постојање, Израел је био присиљен да чини све како би осигурао свој опстанак. Народ који је претрпео огромна страдања током Другог светског рата, политичка нужда и прагматичност натерале су на повезивање са већ поменутим режимом у Јужној Африци. Иако су делимичне санкције ОУН спречавале већу сарадњу, празнине у њима дозвољавале су Сједињеним Државама и Израелу да сарађују са режимом у Преторији. Израел је тако обучавао јужноафричке командосе, помагао Јужну Африку у изради нуклеарног програма али и исту снабдевао наоружањем. Самим тим, претпоставка о потенцијалном учешћу Израела у фебруарским догађајима, свакако да је завређивала разматрање у југословенским круговима. Евентуална обнова односа Израела и Етиопије свакако би олашкала геостратешку позицију Израела осигуравањем јужног прилаза полуострву Синај и Суецком каналу.<sup>78</sup>

Прилика за јасније сагледавање ситуације, али и остваривање приснијих контаката са новом владом, појавила се почетком априла. Амбасадор Војиновић посетио је првог априла Ајеле Молтотала, заменика министра иностраних послова. Ајеле му је предочио да је Етиопија у тешкој ситуацији, да покушавају да сами реше проблеме мерама штедње, али да то није довољно. Свакако најбитније из овог разговора је да нова влада, преко Ајелеа, сада тражи помоћ неангажованих земаља а посебно Југославије, за коју је у разговору рекао да сматра искреним пријатељем. Војиновић је вештим дипломатским одговором истакао да ће Југославија „*учинити све што може, као што је већ и чинила пријатељима у невољи*“. Додатно је истакао да се о свим детаљима може разговарати приликом посете друга Михаила Стевовића, заменика савезног секретара иностраних послова и начелника седме управе.<sup>79</sup>

---

<sup>77</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 3, пов.бр. 417389 стр.143-146 12.4. 1974

<sup>78</sup> E. Schmidt, *Foreign Intervention in Africa-From the Cold War to the War on Terror*, Cambridge University Press 2013, str. 106-107.

<sup>79</sup> ДА МСП, 1974/33, Етиопија-Југославија спољна политика (63)327, фасц. 6/32, пов.бр. 4214987 стр.248 1.4.1974

Већ петог априла, Стевовић и Војновић су посетили Ајелеа. У депеши из амбасаде у Адис Абеби, наводи се да су вођени разговори о детанту, Блиском Истоку, ситуацији са колонијама Португалије, што свакако сведочи о повезаности ових догађаја са ситуацијом у Етиопији. По питању спољне политике Етиопије, Ајеле је истакао да она остаје непромењена и циљ јој је унапређење односа са суседима и несврстаним земљама. Притом је напоменуо да су догађаји у Етиопији углавном „*унутрашњег карактера*“ а да је спољни утицај само у назнакама, али без евидентних доказа.<sup>80</sup> Истог дана, супруга амбасадора Војиновића састала се са царевом ћерком принцемом Тегнане Ворк, која је пренела куртоазне изјаве о великој љубави и пријатељству које цар Селасије гаји према председнику Титу. Она наводи да „*цар воли Тита као рођеног брата*“ и да њихови сусрети „*нису сусрети државника, већ сусрети браће и пријатеља, којима се цар неизмерно радује*“.<sup>81</sup>

Увидевши прилику, амбасадор Војиновић је предложио секретаријату иностраних послова да одобри помоћ „*око и изнад 100.000 долара*“ с обзиром да су толико давале земље „*наше*“ привредног стања. Самим тим очигледна је жеља да се преко помоћи, па ма колико она била симболична, ипак остави утисак и оствари одређени утисак. Притом, већ у овом телеграму, формира се основа будућег југословенског деловања према Етиопији. Војиновић истиче да „*Етиопија тешко да може сама да се избори. Потребна шири акција несврстаних земаља, како би се осигурао опстанак Етиопије као неангажоване и независне земље*“.<sup>82</sup> Ускоро је и стигао одговор из Београда да је у фебруару одобрена помоћ од 50.000 долара, а да је Савезном извршном већу препоручено да одобри још толико.<sup>83</sup>

Жеља Југославије да утиче на опстанак Етиопије као несврстане земље, само је могла бити охрабрена обраћањем премијера Маконена етиопском парламенту у коме је, у политичкој декларацији, изнео планове владе за решавање ситуације. Главни фокус декларације бави се пре свега политичко-административним реформама и плановима даљег развоја.<sup>84</sup> Такође, велика пажња посвећена је и решавању буџетских проблема као и отклањању последица суше, а дата је и пуна подршка комисији за израду новог устава.

---

<sup>80</sup> ДА МСП, 1974/33, Етиопија-Југославија спољна политика (63)327, фасц. 6/32, пов.бр. 416275 стр.249-253 5.4.1974.

<sup>81</sup> ДА МСП, 1974/33, Етиопија-Југославија спољна политика (63)327, фасц. 6/32, пов.бр. 416470 стр.254 5.4.1974

<sup>82</sup> ДА МСП, 1974/33, Етиопија-Југославија спољна политика (63)327, фасц. 6/32, пов.бр. 416553 стр.255-258 8.4.1974

<sup>83</sup> ДА МСП, 1974/33, Етиопија-Југославија спољна политика (63)327, фасц. 6/32, пов.бр. 416553 стр.258 12.4.1974

<sup>84</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 2, пов.бр. 416901 стр.124 9.4.1974

Међутим, пажњу југословенских службеника свакако је највише морао привући део декларације који се бави спољнополитичким курсом Етиопије. У њему се на првом месту истиче да ће се у спољнополитичким односима и активностима, Етиопија руководити циљевима који ће обезбедити независност и територијални интегритет Етиопије. Такође, деловањем кроз ОУН и ОАЈ, истакнута је и жеља за мирним решавањем међународних проблема, пре свега неспоразума са Сомалијом.. Међутим, сем најави учешћа у раду комитета и конференција земаља у развоју и конференција неангажованих земаља, нема посебног истицања неангажованости. По оцени амбасаде у Адис Абеби, ова чињеница не подразумева промену става Етиопије јер *„они ни пре нису посебно то истицали, сматрајући да таква политика произилази и у складу је са начелима ОУН И ОАЈ“*. Као коначан закључак, износи се став да ће спољна политика остати у садашњим оквирима и да неће бити озбиљнијих промена.<sup>85</sup>

Ипак, обраћање премијера Маконена као и његова декларација, нису наишле на позитиван одјек у Доњем дому етиопског парламента. По оцени амбасаде, декларација је била више формална, него што је стваро предлагала основе решавања нагомиланих проблема. Њени циљеви окарактерисани су као *„прилично нејасни и замагљени“*.<sup>86</sup> Притом, декларацијом се предлагао умерени пут развоја и тражило доста времена за спровођење њених реформи, због чега су се радикални елементи осетили изневереним. Доњи дом, који је тежио радикалнијем виду развоја је због свега наведеног одбио да је саслуша до краја. Уопште, постоји сумња да влада може да изврши ставке наведене у декларацији. Ипак као позитивна чињеница по оцени амбасадора Војиновића, наводи се да је ово први пут да једна влада Етиопије, излази пред парламент што је ипак *„ приказ и пут новим односима између владе, парламента и народа “*.<sup>87</sup>

Крајем априла, по извештајима амбасаде СФРЈ у главном граду Етиопије, ситуација се закомпликовала толико да су се Адис Абебом шириле гласине да војска планира да преузме власт. По речима алжирског амбасадора упућеним амбасадору Војиновићу, једино што је спречавало армију у томе је страх од реакције САД-а.<sup>88</sup>

Извештаји из амбасаде стизали су из дана у дан. Студенти и други делови друштва, сада су почели да поред егзистенцијалних питања, захтевају промене и на

---

<sup>85</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 2, пов.бр. 417138 стр.127-129. 1.4.1974

<sup>86</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 3, пов.бр. 417277 стр.136 11.4.1974

<sup>87</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 3, пов.бр. 417388 стр.141-142 12.4.1974.

<sup>88</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 3, ; пов.бр. 419638 стр.216. 23.4.1974

политичком плану, тражећи више учешћа у власти и уопште у политичком животу Етиопије. Поред њих и муслимани, који су по тадашњим проценама чинили око 55% становништва Етиопије, изашли су са својим захтевима. Између осталог, захтевали су прекид доминације племена Амхара, укидање превласти коптске цркве, односно њеног статуса као „државне вере“, али и једнака права за ислам као и једнака права приликом запошљавања. Хаотичност ситуације, кулминирала је највећим протестом у историји Етиопије, када је улицама Адис Абебе по процени амбасаде Југославије, прошетало преко 100.000 грађања, већином муслимана захтевајући своја права. Коптска црква одржала је свој контрамитинг и поред забране владе, очигледно страхујући за свој положај.<sup>89</sup>

Оваква ситуација присилила је цара и владу да ефективно прогласе ванредно стање, односно забрану штрајкова коју би спроводиле војска и полиција.<sup>90</sup> По речима Ајеле Молтотала, заменика министра иностраних послова у влади Етиопије упућених Војиновићу у ту сврху влада је обавила и разговоре са старешинама да би осигурала лојалност армије и полиције.<sup>91</sup> Ипак чињеница да је у два наврата влада морала да иде на разговоре са 2000 представника армије и око 2500 представника полиције да би објаснила своје поступке и намере, свакако и поред прокламоване лојалности истих влади и цару, свакако сведоче о њеној немоћи и главној улози коју армија и полиција играју у тренутној ситуацији, што је и оцена амбасадора Војиновића.<sup>92</sup>

Тај став се коначно и потврђује 28. априла, одржаном конференцијом за штампу у штабу четврте армијске дивизије, у којој је први пут јавно обелодањено постојање војних комитета. На конференције је истакнуто да је циљ деловања „мирни еволуциони развој етиопског друштва и очување јединства, територијалног интегритета, мира и безбедности земље“. Истиче се да нема „других циљева изузев подршке народних интереса и садашње владе у њеним напорима да обезбеди стабилизацију земље и миран развој царске етиопске империје“.<sup>93</sup> По оцени амбасадора Војиновића, овим обелодањивањем постојања комитета, постаје нејасан однос између владе и војске. Само постојање комитета имплицира и постојање паралелне организације која може чак и

---

<sup>89</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 3, пов.бр. 419278 стр.197-198. 19.4.1974; пов.бр. 419466 стр.209-212. 22.4.1974; пов.бр. 419559 стр.213-214.

<sup>90</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 3, пов.бр. 419687 стр.219-221. 24.4.1974.

<sup>91</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 3, пов.бр. 419382 стр.200. 22.4.1974

<sup>92</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 3, пов.бр. 419184 стр.195-196 19.4.1974; пов.бр. 419383 стр.201-202. 22.4.1974.

<sup>93</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 4, пов.бр. 420597 стр.311-313 28.4.1974

уместо владе да „преузме одређене одговорности“. Такође, чињеницом да се користи назив координациони комитет, имплицира се да вероватно постоје и други комитети.<sup>94</sup>

Сумње амбасадора Александра Војиновића биле су потврђење већ у наредним данима. По речима кенијског амбасадора Војиновићу, истог дана, заседао је и савет министара са премијером, који су расправљали о мерама које би зауставиле даља хапшења.<sup>95</sup> Међутим, већ сутрадан 29. априла, представник координационог комитета изашао је у јавност са вешћу о хапшењу 27 особа, међу којима су и три генерала.<sup>96</sup> Холандски амбасадор у разговору са амбасадором Војиновићем, тврди да већ дуже постоји у армији разрађен план преузимања власти у случају цареве смрти. Стицајем околности, сада се план реализује уз прећутни пристанак цара. Војиновић са друге стране сматра да су акције војних комитета свакако срачунате зарад добијања подршке ширих маса, али и иступања у виду политичке снаге која се бори за побољшање општег стања у друштву.<sup>97</sup> Да је армија изнад владе коначно потврђује и чињеница да је смењен и ухапшен бивши начелник генералштаба, генерал потпуковник Асефа Ајене, садашњи министар телекомуникација.<sup>98</sup>

Информације добијене од холандског амбасадора битне су и из још једног разлога. По његовом мишљењу, унутрашњи проблеми, који прете да подстакну и верске и племенске сукобе, дали би повод мешањима великих сила. С обзиром на позицију СССР-а у Сомалији и подршку коју ослободилачки покрети у Еритреји примају од арапских земаља, у евентуалном верском сукобу, Запад би могао да се одлучи на подршку хришћанима. Такође, по његовом мишљењу тежиште деловања великих сила постепено прелази у реон Индијског океана и Црвеног мора. Отварање Суеза још више ће потенцирати присуство великих сила. Као вероватно најважније, истиче да „мир на Блиском истоку није у интересу великих сила, јер би то учинило излишним присуство флота СССР и САД у Средоземном мору“.<sup>99</sup>

С обзиром на сва ова сазнања, средином априла, амбасадор Војиновић послао је у Београд свој осврт и оцену догађаја од почетка револуције. Поред већ готово општих места о лошем стању, заосталости и хаотичном стању у Етиопији, посебан одељак

<sup>94</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 4, пов.бр. 420599 стр.316 28.4.1974.

<sup>95</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 4, пов.бр. 421163 стр.323 30.4.1974.

<sup>96</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 4, пов.бр. 420689 стр.321-322 29.4.1974.

<sup>97</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 4, пов.бр. 421165 стр.325-326 30.4.1974.

<sup>98</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 4 пов.бр. 421171 стр.332 1.5.1974.

<sup>99</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 4, пов.бр. 421165 стр.325-326 30.4.1974

посвећен је спољном утицају на дођагаје и спољнополитичком деловању Етиопије, сада се у анализи појављују и препоруке о могућим активностима Југославије. Напомиње се да се „не зна колико је уопште страног деловања“ и да је главни разлог побуна лоша економска ситуација. Са друге стране, посматрајући сомалијско-етиопски спор око Огадена, Војиновић износи мишљење да велике силе користе тај сукоб за јачање свог утицаја иако ниједна од њих не спори етиопско власништво над том територијом, што свакако отежава постизање било каквог споразума. Такође, краћи део је посвећен и сукобу у Еритреји, где се два ослободилачка покрета<sup>100</sup> боре против централне власти обилато користећи новонасталу ситуацију, углавном уз подршку арапских земаља. Као коначна констатација износи се да Етиопија тежи несврстаној политици која је уско повезана са њеном ситуацијом, тј. позивањем на повеље ОУН и ОАЈ, она се бори да очува свој територијални интегритет.<sup>101</sup>

Потврду својих ставова, Војиновић добија и из званичних кругова. Египатски амбасадор у Адис Абеби, пренео је Војиновићу детаље свог развора са министром иностраних послова Етиопије Менасијем Хаилом, који је нагласио да се спољна политика Етиопије неће мењати сем у случају условљавања економском помоћи од стране Запада. Што се тиче активности Југославије, Војиновић предлаже пре свега економску помоћ Југославије, али такође и политичку, тј. да Југославија искористи свој утицај код несврстаних земаља како би оне учиниле исто. Дакле, може се рећи да већ у априлу, Југославија формира обресе своје спољне политике по питању Етиопије.<sup>102</sup>

### *Југославија и крај етиопске монархије*

Ситуација се није поправљала до пада владе премијера Енделкачев Маконена крајем јула 1974. године. Током маја 1974. године извештаји из амбасаде СФРЈ у Адис Абеби, говоре о све већим обрачунима са припадницима старог режима. Такође, Михаило Стевовић је приликом своје посете Сомалији, сазнао од етиопског амбасадора Ато Ајеле Мандефроа да је народ постајао нестрпљивији, с обзиром на споро спровођење уставних и аграрних реформи. Мандефро је рекао да ће народ влади „дати

---

<sup>100</sup> У Еритреји се ЕЛФ, веома брзо због неспоразума раздвојио на два крила. Једно крило, задржало је име ЕЛФ, односно Еритрејски ослободилачки фронт, и оно се борило за независност Еритреје. У том крилу су били углавном проарапски настројени муслимани. Друго крило, ЕПЛФ, односно Народноослободилачки фронт Еритреје, био је прогресивнији, мешовите верске структуре и у почетку је тражио само аутономију, односно обнову права Еритреје која су гарантована од стране ОУН.

<sup>101</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 4, пов.бр. 420436 стр.241-251 18.4.1974

<sup>102</sup> ДА МСП, 1974/33, Спољна политика (63)327, фасц. 4/32, пов.бр. 421133 стр.121-123 1.5.1974

*шест месеци, а ако не буде резултата, немири су неминовни*“ и да у том случају на власт вероватно долази војска.<sup>103</sup> Самим тим и не чуди да Цар Селасије, у свом говору поводом 33. годишњице ослобођења земље, позива народ на јединство и заједничку борбу против унутрашњих, али и спољашњих непријатељских елемената. Притом цар даје своју потпуну подршку оружаним снагама у обрачуна са истим.<sup>104</sup> По сазнањима амбасадора Војиновића метафора спољашњи елемент, за који цар тврди да већ два месеца покушава да унесе хаос у земљу, се односи на Сомалију и Либију. С обзиром на избијање наводних чарки на граници Етиопије и Сомалије, али и на изјаву премијера Маконена совјетском амбасадору у којој тврди да Етиопија *„није разједињена, слаба и да неће постати плен спољашњег деловања“*, не може се потпуно занемарити страх од евентуалног деловања страних сила. Међутим по оцени Војиновића али и у складу са речима амбасадора Мандефроа, тешко је рећи колико је тај спољни елемент битан, а колико уствари цар покушава да приказивањем страног фактора, прикрије тешку ситуацију у земљи.<sup>105</sup>

Већ споменути спољни фактор очигледно све више добија на снази. Занимљиво да управо у јеку спомињања страних непријатеља и страних утицаја од стране етиопских власти, постаје поново актуелна прича о утицају САД и Израела на фебруарска дешавања. У телеграму из амбасаде у Адису, Војиновић напомиње да сада постоје две верзије догађаја. По већ поменутој, Израел и САД су желели да збаци цара и владу због прекида односа са Израелом. Међутим, сада се појављује међу Етиопима и страним дипломатама и друга верзија, по којој су САД биле уско повезане са старом владом, и тежиле су да Етиопију уже вежу за себе и Израел. Као главни разлог за то, наводе се пре свега експлоатација руда и нафте, осигурање улагања али и геостратешки положај Етиопије. Наводно, цар је то прозрео и са себи оданима директно стао иза догађаја који су оборили владу. Сукоб цара и старе владе је, по овој верзији, трајао готово две године и тренутни догађаји су само финале. Ипак, амбасадор Војиновић наступа доста опрезније у својој анализи него што је то учинио отправник послова Живановић у фебруару. По питању две верзије наводи да је *„тешко знати у којој и да ли уопште има истине“*. Међутим, такође наводи и да ће показатељи бити будући догађаји, односно спровођење реформи и начин вођења спољне политике. По његовом мишљењу, ако се

---

<sup>103</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 5, пов.бр. 421280, Информација о разговору С. Кошутића и М. Стевовића са амбасадором Етиопије у Сомалији г. Ато Ајеле Мандефром, на дан 23. априла 1974, стр 346-349.

<sup>104</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 5, пов.бр. 422024 стр.376-377 8.5.1974

<sup>105</sup> ДА МСП, 1974/33, Спољна политика (63)327, фасц. 4/32, пов.бр. 422244 стр.126 9.5.1974; пов.бр. 426800 стр.128-130 31.5.1974.

реформе спроведу и остане на снази политика несврстаности, значи да су у старој влади биле особе повезане са САД. Уколико се пак садашњи актери повежу са Израелом и Американцима, то би „*бацило ново светло на стару владу*“. Ако се занемари у неку руку, симплистичку анализа ситуације, с обзиром да занемарује евентуалну опцију повезивања нових власти са Западом из чисте нужде, ова анализа ипак даје додатни увид у поглед Југославије на дешавања. Догађаји се у великој мери посматрају кроз призму несврстаности, толико да се евентуални опстанак утицаја САД везује директно за опстанак старог стања, неспровођење реформи и губљење независности. Тако наводи да би, у случају да је верзија по којој се цар Селасије борио против старе владе тачна, то „*могло бити јединствен пример у свету у борби за очување независности земље и њеног територијалног интегритета*“. За тумачење по којем се спољни фактор пак користи само за отклањање пажње са унутрашњих проблема, каже се да би то значило да је све само борба за власт. Ипак, сам завршетак анализе наглашава да је за Југославију битно да ли ће доћи до реформи и да ли ће се шта променити у спољној политици Етиопије. По Војиновићу, то је „*најобјективнији критеријум за дефинитивну, потпуну и реалну оцену садашњег стања*“.<sup>106</sup>

Под изговором обрачуна са корумпираним личностима, претежно аристократама, хапшења су се настављала о чему је редовно извештавала и дневна штампа у Југославији. У својим чланцима, „*Политика*“ преноси вести „*Њујорк Тајмса*“ о хапшењу Рас Асрат Касе, саветника цара Селасија, као и бројних сенатора и чак председника Сената Етиопије, Завдеа Гебрехејвота. Такође, у чланцима се наводи да војска својим поступцима у суштини спроводи „*тихи пуч*“ а притом и настоји да изолује цара од даљих дешавања, и поред прокламоване лојалности. Помало комично, наводи се да цар дане проводи у својим палатама, не забринут догађајима, притом проводећи време са својим животињама углавном, чивавама<sup>107</sup>. О положају владе и цара, најбоље сведоче и вести у „*Политици*“ од шестог јула, у којима се наводи да су са армијом обављене консултације о даљем развоју ситуације, а да би потом и цар Селасије одобрио даља хапшења и поред непотврђених вести да је један од ухапшених и његов унук адмирал Искендер Деста.<sup>108</sup> Борба такође преноси вести о хапшењима, али се упушта и у анализу односа снага између владе, цара и војске. У чланцима се истиче да се хапшењима „*руши*

<sup>106</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 5, пов.бр. 423837 стр.401-404 16.5.1974.

<sup>107</sup> „*Армија стеже обруч око Адис Абебе*“, Политика, 4.7.1974.

<sup>108</sup> „*Консултовање владе и војног комитета – Цар одобрио нова хапшења*“, Политика, 6.7.1974.

*стара структура власти*“, али и да нема разлога у сумњу лојалности војске према цару, иако хапшења његових најближих сарадника могу деловати противуречно. То се објашњава жељом армије да се успостави парламентарни модел, по угледу на Велику Британију. Са друге стране, у „*Борби*“ не верују у изјаве армије да су са владом обављени само разговори и консултације. У пренетој висти Танјуга, где се наводи чињеница да је премијер Маконен пристао да постави људе предложене од стране армије у владу, тврди се да је очигледно „*чија је ту реч тежа*“. Такође, преносе се и оцене дипломатских извора из Адис Абебе, које наводе да војска неће преузимати власт у догледно време, већ да ће тренутне цивилне власти користити као прелазни период.<sup>109</sup>

Непуне две недеље пред пад владе, војни покрет готово да одустаје од свих илузија о томе ко уствари држи власт. Иако и даље формално одбијају да преузму власт, што им доноси симпатије народа, војни покрет излази пред јавност са тзв. „Повељом“. По оцени амбасадора Војиновића ова повеља у суштини представља политички програм. Координациони комитет у самој повељи, истиче као главни мото „*Itiopiya Tikdem*“, односно „Етиопија изнад свега“ што у суштини представља њихови циљ стварања модерне државе на челу са монархијом и царем Хаилом Селасијом коме изражавају пуну лојалност. Ова крилатица, користиће се до краја владавине Менгистуа. Овим наступом, по оцени Војиновића, Координациони комитет у суштини и формално изнад владе, сарађује са њом али и у великој мери одлучује о владиним потезима.<sup>110</sup>

У свим превирањима током пада владе Маконена и постављања Микаела Имруа за премијера, свакако најзначајнији догађај за Југославију је био разговор са др Тадесе Халком, директором полицијске болнице и чланом војног комитета у Асмари. О значају овог разговора довољно говоре и речи амбасадора Војиновића. Он напомиње да „*иако многе ствари изгледају непроверено и претерано сматрамо да потребно да вас*<sup>111</sup> *информишемо јер ово наш први контакт и разговор са неким од чланова војног комитета*“. Ова депеша је послата 17. јула, дакле тек непуних пет месеци од почетка догађаја Југославија се нашла у прилици да ступи у контакт са неким од предводника догађаја. Само ова чињеница, говори о тешкоћама на које је наилазила југословенска дипломатија у напорима да правилно сагледа догађаје. Симболично за први контакт, али и вероватно сасвим циљано од стране војних комитета, др Тедесе је прокламовани

---

<sup>109</sup> „*Армија саставила листу нове владе*“, Борба, 3.7.1974.

<sup>110</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 6, пов.бр.433707, стр 453-455 12.7.1974.

<sup>111</sup> Мисли се на савезни секретаријат.

пријатељ Југославије, с обзиром да је 1973. године завршио Медицински факултет у Београду. По његовим речима, до сада ухапшене аристократе, међу којима већ поменути Рас Асрат Каса, али и Рас Месфин, немају подршку у народу. Наводи да се у првој фази ради на дискредитовању аристократа, а потом и на њиховом хапшењу. Потом прелази на изношење тешких оптужби на рачун бивше власти. Напомиње да бивши председник владе Аклилу Хабте Волд поседује у Паризу приватне хотеле, док на рачунима у САД и Швајцарској држи око 400 милиона долара. Такође, бившу владу није занимало да се бави сушом и да је према војномедицинским извештајима од последица преминуло три милиона људи а не како је спомињано 250.000. Сливовито је описао мишљење бивше владе о народу, напомињући да је за њу он *„природна појава, као киша или сунце (...) колико га има и колико умире од глади, никога није интересовало“*. Потом се др Тадесе осврнуо и на спољнополитички фактор. Напомиње да су незадовољни реакцијом света на промене, пре свега на СССР који је нашао за сходно да *„баи сад“* обећа оружје Сомалији приликом посете Николаја Подгорног. Ова чињеница самим тим, по његовим речима, наводи Етиопе да траже помоћ у наоружању од САД, и то је и довело до разговора о поновном отварању базе у Кегњуу у Асмари. Они то не желе али ако се настави слање оружја од стране СССР, биће присиљени на то. По питању Еритреје наводи да је могуће наћи договор, пре свега са прогресивним ЕПДФ-ом, док муслимански ЕДФ ужива подршку Либије и има обресе религијског шовинизма. По свему судећи, Војиновић није могао да одоли а да не постави питање о будућем спољнополитичком смеру Етиопије. Готово ноншалантно, како се наводи у телеграму, упитао је др Тадесеа, да ли постоји опасност да се Етиопија веже за неке земље, *„рецимо Западне“*, на шта му је Тадесе одговорио опречно. У наставку образложења, др Тадесе је напоменуо да *„Етиопија жели да остане независна“* али и што је још значајно, *„да створи уређење по карактеру ближе социјалистичком него капиталистичком типу“* иако многи официри то изричито не спомињу. Такође, напомиње да ће Етиопија и у будуће припадати кругу несврстаних и земаља у развоју, као и да ће водити несврстану политику. Поред већ више пута истицаног интереса Југославије за будуће спољнополитичко усмерење Етиопије, ово је први пут да се у изворима спомиње и потенцијално будуће уређење државе, а да није у питању уопштен говор о демократизацији, реформама или питању будућег положаја цара.<sup>112</sup>

---

<sup>112</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 6, пов.бр.43525, стр 458-461 17.7.1974

Погоршани односи са Сомалијом и поменуте чарке на граници, захтевале су предузимање дипломатске акције од стране цара Селасија. По извештајима из амбасаде СФРЈ у Адис Абеби у ту сврху цар је током јуна отпутовао у Могадиш, где је пријатељски примљен од стране председника Сомалије Сијада Бареа<sup>113</sup>. Међутим, та посета се завршила неуспешно. Цар Селасије је одбио да пристане на уступке, нудивши само билатералну сарадњу.<sup>114</sup> По повратку из Могадиша, свом личном лекару др. Обрадовићу, напоменуо је да *„проблем желимо да сами решимо али се други мешају“*, тиме вероватно мислећи на присуство СССР-а. Поносни цар притом је и рекао *„да смо спремни да дамо неку територију али ћемо ми одлучити колико и шта ћемо дати“*.<sup>115</sup> По оцени амбасадора Војновића, сомалијско-етиопски сукоб као и присуство Совјета у Сомалији, отвара врата америчком присуству у Етиопији. Тиме би се *„створио нови империјалистички бастион у источној Африци, попут оног у Израелу“*.<sup>116</sup> Са друге стране, он оцењује да би присуство САД у некој форми могло да послужи као баланс СССР-у.<sup>117</sup> Међутим, иницијатива Селасија за смиривањем ситуације се очигледно завршила неуспешно с обзиром да је до краја јула, по извештајима амбасаде СФРЈ, постигнут договор између САД и Етиопије о испоруци 12 тенкова М60 и 4 млазна авиона.<sup>118</sup>

Погоршани односи двеју земаља захтевали су још једну анализу ситуације, овог пута доста потпунију, од стране амбасадора Александра Војновића. Већ на самом почетку анализе, истиче се да је са *„међународне а посебно наше тачке гледишта“* најважније питање спољне политике Етиопије *„њено опстајање у кругу несврстаних земаља или њеног чвршћег повезивања са неком од великих сила“*. Оцењено је да су до сада цар и влада до сада били доследни политици несврстаности, на шта је свакако утицала историјска независност Етиопије. По оцени амбасадора Војновића, *„потпадање под неки табор“* довело би до губитка угледа у Африци, с обзиром да се због седишта ОАЈ у Адис Абеби, она сматра престоницом Африке. Такође, такав чин би неминовно довео до постепеног губитка независности. По питању утицаја унутрашњих и спољашњих фактора, Војновић понавља раније ставове. Погоршање унутрашње ситуације може довести до чвршћег повезивања са САД, чије уцене преко економске

<sup>113</sup> ДА МСП, 1974/33, Спољна политика (63)327, фасц. 4/32, пов.бр. 429089 стр.132 13.6.1974

<sup>114</sup> ДА МСП, 1974/33, Спољна политика (63)327, фасц. 4/32, пов.бр. 429240 стр.133 14.6.1974

<sup>115</sup> ДА МСП, 1974/33, Спољна политика (63)327, фасц. 4/32, пов.бр. 429854 стр.140-141 18.6.1974:

<sup>116</sup> ДА МСП, 1974/33, Спољна политика (63)327, фасц. 4/32, пов.бр. 429240 стр.135 14.6.1974

<sup>117</sup> ДА МСП, 1974/33, Спољна политика (63)327, фасц. 4/32, пов.бр. 429644 стр.136-139 15.6.1974

<sup>118</sup> ДА МСП, 1974/33, Спољна политика (63)327, фасц. 4/32, пов.бр. 437327 стр.152-154 31.7.1974.

помоћи, могу резултирати повратком конзервативног система. Са друге стране, на повећање присуства САД, могу утицати и Сомалија у случају избијања сукоба као и сукоби у Еритреји. Нови елемент у анализи је свакако и кључно повезивање сомалијско-етиопског сукоба са дешавањима на Блиском Истоку, али и евентуалне последице по афрички континент у случају да Етиопија постане „*нови Израел*“. Такав развој догађаја, окарактерисан је као претња за афричке земље, због стварања неоколонијалистичког односа у источној Африци. Такође, у овом случају САД би испуниле „*давнашњу жељу*“ опкољавања Црвеног мора са етиопске и саудијскоарабијске стране. То би омогућило контролу проласка совјетских бродова као и јачање присуства у Индијском океану, али и вероватно најбитније, „*повезивање упоришта Етиопија- Саудијска Арабија – Иран – Пакистан*“. Дакле, свако даље повезивање Етиопије са САД, Југославија види као потенцијално велику претњу по будуће међународне односе, али пре свега на ситуацију у Африци, повезујући такав исход са неоколонијализмом. Да би се одупрело томе, Војиновић у својој анализи предлаже да се утицај великих сила избалансира утицајем несврстаних земаља, чиме би се показало да се „*може издржати притисак*“ и тиме „*дао пример будуће сарадње између несврстаних*“. У овом подухвату, он види улогу Југославије као пресудну, пре свега у форми „*иницијатора и мобилизатора*“ што би као последицу имало подизање политичког угледа како међу Етиопима а тако и међу несврстаним. У ту сврху, може се рећи и да даје коначан форму спољне политике Југославије према Етиопији. Наводи да би требало Етиопији упутити што више финансијске помоћи, како од Југославије али и од несврстаних земаља. Такође, несврстане земље би требало да помогну деловањем кроз институције ОАЈ, док би друге требало, између којих и Југославија, да посредују код арапских земаља зарад изналагања мирног решења<sup>119</sup>. И коначно, последњом ставком поставља једну константу која се неће скоро уопште мењати у периоду који обухвата овај рад, тј. подршку Југославије територијалном интегритету Етиопије у њеном спору према Еритреји.<sup>120</sup>

Премијер Маконен коначно је смењен 22. јула 1974. године. Као главни разлог, извештаји из амбасаде наводе Маконеново одбијање да се настави са даљим хапшењима, односно његова подршка својим ухапшеним колегама и рођацима. Такође, у званичним

---

<sup>119</sup> Ту се пре свега мисли на Еритреју, с обзиром на подршку коју арапске земље пружају ослободилачким покретима Еритреје.

<sup>120</sup> ДА МСП, 1974/33, Спољна политика (63)327, фасц. 4/32, „Могући развој спољне политике Етиопије у светлу садашњих догађаја“, Анализа Александра Војиновића, стр. пов. бр. 109, стр.145-151, 29.7.1974.

извештајима Координационог Комитета о смени Маконена, већ поменути ухапшене личности, попут Рас Асрат Касе, оптужене су за заверу против цара. Самим тим по оцени амбасадора Војиновића, и он се доводи у везу са наводном завером. Поред тога на терет му се ставља и наводно неспровођење аграрних и уставних реформи.<sup>121</sup>

Особље амбасаде у Југославији о новом премијеру Микаелу Имруу имало је очигледно позитивно мишљење. У извештајима се наводи да је народ задовољан избором, јер важи за прогресивну особу као што је био његов отац. Са друге стране, по оцени амбасаде, долазак Имруа је окарактерисан као победа над конзервативним снагама. Свакако треба напоменути, да је поред Микаела Имруа, у нову владу ушао и генерал Аман Андом у својству министра одбране. Кроз пар месеци и Андом ће се наћи на позицији премијера.<sup>122</sup>

Смена Енделкачев Маконена са места премијера, по извештајима који су долазили до амбасаде у Адис Абеби, наводно није наишла на топао пријем код САД. По речима првог секретара индијске амбасаде Равиндранатана, Маконен је имао блиске везе са ЦИА-ом. Збацивањем Маконена, дошло је до захлађења односа између Етиопије и САД, што је резултирало и одустајањем од испоруке авиона Етиопији. Оно што је занимљиво је да Равиндранатан сматра и да генерал Андом има ближе односе са САД.<sup>123</sup>

Поновне анализе о утицају Сједињених држава, свакако се могу повезати са дешавањима у Медитерану, иако се у изворима све до октобарске седнице Председништва СФРЈ Кипар и не помиње. Покушај грчке хунте да на силу припоји острво Кипар током јула, као и потоња интервенција турских снага, прећутно је прихваћена од стране Сједињених Држава. Неуспели покушај и долазак на власт у Грчкој Константина Караманлиса, стабилизовао је ситуацију и земљу везао уже за Запад. Оно што је сигурно много више забрињавало је чињеница да је Кипар био од Београдске конференције, чланица Покрета несврстаних земаља. Интервенције Турске и потоња подела острва, значили су да се више ниједна несврстана земља не може сматрати сигурном. Чињеница да је Турска притом и члан НАТО пакта, свакако није прошла непримећено од стране врха југословенске власти.<sup>124</sup>

---

<sup>121</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 6, пов.бр., стр. 496-498 2.8.1974.

<sup>122</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 6, пов.бр.436773, стр. 486-490 29.7.1974;

<sup>123</sup> ДА МСП, 1974/33, Спољна политика (63)327, фасц. 4/32, пов.бр. 441620 стр.159-160 30.8.1974;

<sup>124</sup> Leffler, Westad, *The Cambridge History of the Cold War II*, str.252-253.

Влада Микаела Имруа неће бити дугог века. Координациони комитет који је већ 28. јуна и званично изашао у јавност, готово да у потпуности заокупља пажњу извештаја југословенске амбасаде. Треба напоменути да се од тренутка ове седнице, почело да се примењује за војни покрет много познатије име, ДЕРГ<sup>125</sup>.<sup>126</sup> Из саопштења покрета, који је пренела амбасада у Адис Абеби Београду, постаје очигледно да се владавина премијера Имруа посматра само у контексту прелазне власти, до тренутка када војска не одлучи да преузме власт.<sup>127</sup> С обзиром на наводну својеглавошћу премијера Имруа, по извештајима из главног града веома брзо је дошло до трзавица између њега и војске, пре свега по питању постављања министара. Тај спор, који у потпуности говори о поменутој слабости владе, решен је уклањањем „непожељних“ министара<sup>128</sup>

Владавина Имруа пратила је и све већа иступања Дерг-а. Иза пароле „Етиопија пре свих“ говорило се о демократизацији друштва, уставним реформама али и све више о судбини цара. По оцени амбасаде у Адису, како буду јачале позиције Дерга, тако ће постати и неопходно обрачунати се са преосталим конзервативним елементима, црквом и царем. Цару су у преосталих месец дана, постепено одузимане ингеренције. Укинута је крунски савет, војне јединице изузимане од његове директне команде и стављање под команду министра одбране.<sup>129</sup>

Са свих страна почињу да стижу вести да се Дерг и званично, како каже амбасадор Судана, ставља у позицију „*врховног арбитра*“. Овакви догађаји постепено доводе Војиновића до закључка да се „*Влада и туторство Координационог комитета њима, показало као неуспели експеримент, који ће вероватно бити напуштен.*“<sup>130</sup> Већ при крају августа, непуне две недеље пред преврат, Војиновић у својим извештајима наводи да се „*стиче утисак да смо пред одлучујућим мерама*“.<sup>131</sup>

Пред сам пад Селасија, у Адис Абеби ДЕРГ се упустио у потпуну пропагандну активност против њега и његове династије. У штампи су почели да се појављују чланци који криве цара и његовог сина за последице суше у провинцији Воло. Такође, све више се спомињу наводне огромне суме новца које Селасија и његова родбина држе у страним

---

<sup>125</sup> ДЕРГ- Комитет на језику Гиз.

<sup>126</sup> H.G. Marcus, *A History of Ethiopia*, London 1994, str. 187

<sup>127</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 6, пов.бр.438270, стр. 502-503, 16.8.1974.

<sup>128</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 7, пов.бр.441265, стр. 555-559, 27.8.1974.

<sup>129</sup> H.G. Marcus, *A History of Ethiopia*, London 1994, str. 187; P.B. Henze, *Layers of time*, str. 284-285.

<sup>130</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 7, пов.бр.441061, стр. 550-551, 21.8.1974; пов. бр. стр. 441065, стр. 552-554,

<sup>131</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 7, пов.бр.439649, стр. 526-529, 17.8.1974.

банкама. Покреће се и национализација цареве имовине, а од цара је захтевано да врати новац из иностранства, који се мерио у милионима долара.<sup>132</sup>

Главни разлог за обарање владе Микаела Имруа је сукоб око устава. ДЕРГ није желео да прихвати форму устава у којој би се власт предала цивилној влади, без туторства војске. Као оправдање за одбијање предаје власти цивилима, ДЕРГ након извршеног пуча наводи да би то значило давање земље у руке неспособнима, што би довело до повратка феудализма. Сам пуч извршен је у рано јутро 12. септембра. Цар Селасије, дочекао је припаднике војне организације, одевен у своју униформу и притом је мирно примио вест о његовом збацивању. Одвезен је из палате и интерниран.<sup>133</sup>

По извештајима из амбасаде у престоници Етиопије, нико није очекивао да би обарање цара изазвало неке компликације, док се изгледа и сам цар помирио са том чињеницом. ДЕРГ ипак није хтео да ризикује да потпуно укине монархију. С обзиром на дуговечну традицију ове установе, али и свакако углед Селасија који је он засигурно још уживао, пре свега у Африци, са укидањем монархије се морало ићи полако. Као прелазно решење, окарактерисано као тактично од стране амбасаде СФРЈ, одлучено је да ДЕРГ само обавља функцију власти, до повратка из иностранства престолонаследника Асфа Восена.<sup>134</sup> Међутим, ДЕРГ није имао намеру да евентуалним повратком принца, истом и врати власт. Њему је намењена титула „Краља“, што се свакако може протумачити као покушај ниподоштавања, намерно срачунат да би Асфа Восен под тим околностима одбио да се врати. Тиме би се ДЕРГ ослободио терета збацивања Селасија.<sup>135</sup>

По Хенцеу, Сједињене Државе мирно су посматрале нестанак ауторитера бившег цара. Као главни разлог наведени су унутрашњи проблеми, пре свега скандал Вотергејт. Сам скандал је избио након што је откривено да је председник Никсон наредио прислушкивање просторија Демократске странке у хотелу „Вотергејт“, што је покренуло и званичну истрагу. Након што је одбио да преда касете својих разговора, радије него да буде смењен, Никсон је одлучио да у августу поднесе оставку на место председника. Друге Западне земље, лишене вођства Сједињених Држава, а и свакако са много мање интереса, мирно су посматрале догађаје. Другим речима на Западу, како каже Хенц

---

<sup>132</sup> P.B. Henze, *Layers of Time*, str. 286.

<sup>133</sup> H.G. Marcus, *A History of Ethiopia*, London 1994, str. 188.

<sup>134</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 7, пов.бр.444034, стр. 595-597, 17.8.1974

<sup>135</sup> P.B. Henze, *Layers of Time*, str. 286.

„нико није имао времена за Етиопију“. Што се тиче реакције Совјетског Савеза, Хенц нуди само нагађања, мада истиче да неверује у совјетско мешање. По његовој претпоставци, Совјети нису желели да реагују, јер су страховали да ће се као у Судану, где су након прокламоване подршке режиму председника Нимеирија, изгубили позиције због покушаја пуча од стране суданских комуниста.<sup>136</sup>

Сама промена на челу државе, није наишла на претерано позитиван одјек у Африци. Уопштено, Афричке земље, иако се нису мешале у поступке у Етиопији, наглашавале су утицај и значај Хајла Селасија за дешавања у Африци, пре свега његову борбу за ослобођење Африке. Поједини државници, попут председника Нигерије Гавона и председника Судана Нимеирија, позивали су на хуман третман према бившем цару, управо због свих пређашњих заслуга. С обзиром на углед Југославије, ти државници су у разговорима са амбасадорима Југославије, позивали и председника Тита да се заузме за добробит бившег цара. Коначно предузета је и акција преко ОУН, којом су власти у Етиопији позване да се опходе хумано према бившем суверену. Југославија ће у приватним контактима напоменути новим властима да се хумано опходе, међутим третман цара неће спречити ближе успостављање односа.<sup>137</sup>

Први пут у југословенској штампи догађаји око Етиопије, до сада у сенци ситуације на Кипру, у овом случају о добијају насловне стране „Борба“, слично ставу југословенске дипломатије, промене се објашњавању чињеницом да су неопходне, али се притом и наглашавају све заслуге бившег цара, на пољу несврстаности, уз напомињање иницијатива о осигурању хуманог третмана цара.<sup>138</sup> „Политика“, преносећи вести од страних агенција, попут „Ројтера“ или „Асошијетед преса“ углавном се фокусира на фактографске извештаје о догађајима али и напомиње да је цар у притвору.<sup>139</sup>

До првих контаката са сада премијером Аманом Андомом, дошло је већ недељу дана након извршеног пуча, 20. септембра. Чињеница да је југословенски амбасадор примљен одмах након консултација Андома са великим силама, као и да је дан након

---

<sup>136</sup> P.B. Henze, *Layers of Time*, str. 285-286; Leffler, Westad, *The Cambridge History of the Cold War II*, str. 385-388.

<sup>137</sup> ДА МСП, 1974/33, Спољна политика (63)327, фасц. 5/32, пов.бр. 447304 стр.176 2.10.1974,

<sup>138</sup> Д. Лукић, „Свргнут Цар Хајле Селасије“, Борба, 13.9.1974, Душица Петковић, „Царев одлазак“, Борба, 13.9.1974.

<sup>139</sup> „Оружане снаге преузеле власт- Хајле Селасије свргнут“, Политика, 13.9.1974; „После свргавања етиопског суверена- Хајле Селасије у притвору“, Политика 14.9. 1974

пуча амбасада Етиопије у Београду послала допис у коме обавештава југословенско руководство о насталим променама, свакако сведоче о значају који је Југославија имала у очима Етиопа. Истичући велико поштовање према председнику Титу, али и Југославији, Андом је напоменуо да од Југославије „*не очекују само уобичајену помоћ већ и искрене и пријатељске савете и погледу нашег даљег демократског преображаја земље*“. Такође, Андом је изразио наду у помоћ несврстаних земаља, по питању спољне и унутрашње политике, где се пре свега очекује помоћ Југославије као „*водеће несврстане земље*“. Четири дана касније, Андом је примио поново Војиновића, овога пута у склопу ширег пријема амбасадора других земаља. Генерал је поново објаснио разлоге за смену цара, настојање да се води несврстана политика и др. Оно што је битно је опажање амбасадора Војиновића, који истиче да је Андом „*од несврстаних земаља одвојене сусрете имао прво са амбасадором наше земље, а затим са Индијом*“. Ово опажање, свакако још додатно потврђује значај Југославије у очима Етиопије.<sup>140</sup>

Промене настале у Етиопији и збацивање дугогодишњег пријатеља и савезника Југославије, цара Хајла Селасија, захтевале су консултације самог врха државе. На Х. седници председништва СФРЈ 17. октобра, расправљало се о ситуацији и о томе како треба реаговати. Зарад расправе у Југославију је позван и амбасадор Војиновић, а на седници је учествовао сам врх државе, пре свега председник Тито али и савезни секретар иностраних послова Милош Минић, као и Едвард Кардељ, Киро Глигоров и Стане Доланц. У уводном излагању председник Тито је укратко говорио о тренутној ситуацији и напоменуо да се морају „*уложити сви напори да Етиопија остане у несврстанима*“. У наставку стенографских белешки председник Тито истиче да „*нисмо у томе, тамо хаос*“ и да „*нема довољно информација*“. Председник истиче да је против онога што се десило цару, позивајући се на цареve заслуге, пре свега по питању несврстаности. Међутим, истиче да и није против пуча, чак се и поздравља унутрашњи прогрес, али наглашава да је „*сумњиво на овакав начин*“ и пита се ко стоји иза дешавања САД или неко други. Такође, Тито предлаже да се поред помоћи пошаље и неко од „*крупних политичких личности*“ да би се „*видело са киме може да се разговара*“ јер „*они једне друге хапсе*“. Генерално, врх државе је сматрао да је Селасије сам крив за пуч. Тито

---

<sup>140</sup> ДА МСП, 1974/33, Спољашња политика (63)327, фасц. 6/32, пов.бр. 445149 стр.306-308 20.9.1974;

сматра да је правио „*глупости*“ и да је споро уводио парламентаризам, док Милош Минић сматра да је пуч изазвало царско одбијање да врати новац из иностранства.<sup>141</sup>

Затим се прешло на геостратешку анализу. Процењено је да би јачање утицаја САД, свакако довело до остваривања стратешког преимућства на Блиском истоку, преко осовине *Етиопија-Израел-Кипар* и да се председнику Андому, укаже управо на то. Такође, по питању Еритреје заузет је став да се мора дати неки облик аутономије, управо да би се спречило отцепљење, што би Етиопију гурнуло свакако у руке оних снага које би јој помогле у настојању да отцепљење спречи. Коначно, утврђено је да „*ко год држи Етиреју, држи и Црвено море*“. Самим тим и не чуди да је закључено да се треба радити на повећању билатералне сарадње, као и свих облика помоћи. Са друге стране, треба утицати на несврстане да и они уложе исте напоре како би се Етиопија очувала као нестврстана земља.<sup>142</sup>

У завршним разматрањима, иако је Андом изнео пријатељске поздраве, ипак се напомиње да се не зна ко стоји иза пуча и да се мора осигурати личност цара. Након расправе, председништво је заузело став да се помогне покрету, што је окарактерисано као пружање помоћи прогресивним снагама. О овој одлуци биће неопходно послати поруку председнику Андому, и да се притом прихвати посета једне делегације ПВС-а<sup>143</sup>.

Закључци изведени током октобарске седнице, прослеђени су председнику Андому током једночасовног сусрета са амбасадором Војиновићем, крајем октобра. Између осталог, разговарало се о неопходности опстанка Етиопије као несврстане земље, зарад чега је Југославија спремна да искористи свој утицај међу несврстаним земљама, пре свега код арапских земаља. Такође је, пренета молба председника Тита да се поштује личност цара. Међутим, за мање од две недеље председник Андом ће бити збачен, а веома брзо након тога изгубиће и живот.<sup>144</sup>

Разлози за нови преврат и поларизацију унутар покрета су свакојаки. Као главни разлог, што у литератури али и у изворима, углавном се узима пре свега наводна

---

<sup>141</sup> АЈ, Председништво СФРЈ 803, записници са седница фасц.18, X. седница Председништва СФРЈ, Стенографске белешке са седнице, 17. X 1974, стр 30-38, 41.

<sup>142</sup> Ibid. , стр 58-60.

<sup>143</sup> Након обарања цара Селасија, Координациони Комитет се прогласио Привременим војним (административним) саветом. У изворима се термини попут ПВС, ПВ(а)С, Координациони комитет или војни покрет користе наизменично и зарад једноставнијег тумачења од сада ће се у раду користити термин ДЕРГ.

<sup>144</sup> ДА МСП, 1974/33, Спољашња политика (63)327, фасц. 6/32, пов.бр. 452332 стр.309-319 30.10.1974;

„попустљивост“ генерала Андома према еритрејским ослободилачким покретима. Наиме, још док је био министар одбране у влади премијера Микаела Имруа, у два наврата је посетио Еритреју да би разговарао са виђенијим људима али и војницима. Такође, не треба се занемарити ни чињеница да је Андом пореклом био из Еритреје односно из племена Тигриња, што је свакако изазивало сумњу у остатку ДЕРГ-а. Последњу „кап“ чинила је Андомова жеља да нађе мирно решење на бази аутономије или евентуално федерације са Еритрејом.<sup>145</sup>

Као главни разлог за збацивање Андома поред несугласица по питању статуса Еритреје у извештајима амбасаде из Адис Абебе, наводе се оптужбе сарадњу са Сједињеним Државама и Израелом. Као један од примера, спомиње се наводни сусрет са Дином Полом, који је од стране Етиопа окарактерисан као „*виши функционер у ЦИА-и*“ у хотелу Хилтон у Асмари. Том приликом, сусрео се и са бившим амбасадором САД у Чилеу, Куриом, о чему није обавестио ДЕРГ.<sup>146</sup> Само помињање бившег амбасадора у Чилеу у извештајима, показује колику су догађаји око збацивања Аљендеа оставили трага у другим земљама, и притом изазивали сумњу у постуре САД. Приликом покушаја хапшења, по званичном саопштењу ДЕРГ-а, Андом је пружио отпор и том приликом настрадао.<sup>147</sup> Када се поред тога прочуло да су том приликом стрељани и политички затвореници међу којима и два бивша премијера, Аклилу Хабте Волд и Енделкачев Маконен, међународна јавност је махом осудила нови режим у Етиопији. По извештајима из амбасаде у престоници, земље Африке су осудиле стрељања, а неки државници попут Иди Амина, чак позивали и на интервенцију ради заштите цара.<sup>148</sup> САД, са друге стране, одложиле су потписивање споразума о хитној економској помоћи.<sup>149</sup> Да би се изолација превазишла, ДЕРГ је одаслао низ делегација широм Африке, које су имале задатак да „објасне“ промене у Етиопији.

Са друге стране, дневна штампа у Југославији релативно штуро извештава о догађајима. „Борба“ укратко претпоставља да се ради о неслагањима унутар покрета, као и да је Андом наводно одбијао да обавља своје функције. Такође, даје се и листа погинулих али и апел Генералног секретара ОУН Курта Валдхајма, којим се позива на

---

<sup>145</sup> P.B. Henze, *Layers of Time*, str. 288-289.

<sup>146</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 8, пов.бр.448989, стр. 663-668, 11.10.1974

<sup>147</sup> P.B. Henze, *Layers*, str.289

<sup>148</sup> МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. фасц. 9, пов.бр. 448754, стр. 759-761.

<sup>149</sup> МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. фасц. 9, пов.бр. 448754, стр. 781-782

прекид даљих стрељања.<sup>150</sup> „Политика“ са друге стране, покушава да одгонетне разлоге за сукоб Амана са војним покретом. У великој мери, главни разлог се види у несугласицама по питању Еритреје. Притом, преноси се и апел ОУН, који је објављен на захтев афричких земаља, да се поштеди живот бившем цару.<sup>151</sup> Оба листа су се ослањала на стране агенције, пре свега „Асошијетед Прес“ и „Ројтер“.

Како се ситуација смиривала и како се нови режим предвођен Тефери Бентијем и Менгисту Хаиле Мариамом осећао стабилнијим, и изговори су се променили. Коначно, од етиопских званичника југословенској амбасади је готово хладнокрвно изнесена тврдња да су стрељања затвореника била неопходна како би се „избалансирао“ ефекат убиства генерала Андома, који је био омиљен у војсци.<sup>152</sup> Са друге стране, како је ефекат шока пролазио међународна јавност видевши да је то свршена ствар, почела је да заузима прагматичан став. За овај рад свакако најбитнији је став Југославије, која је готово хладнокрвно закључила да званична осуда догађаја није неопходна и да су „*наша јавна средства већ реаговала у тим оквирима*“. Војиновићу је из ССИП-а скренута пажња да се неслагање са догађајима може истаћи једино на личном нивоу, док „*официјално, не долази у обзир*“.<sup>153</sup> С обзиром да ће у децембру Етиопија изабрати пут социјализма, на предлог Амбасадора Војиновића да се поводом тога пошаље и честитка, из ССИП-а је у пар реченица одговорено да стрељања нису јавно односно званично осуђења, стога нема потребе ни честитати на усвојеној политичкој платформи. Оба догађаја су „*унутрашње ствари Етиопије*“.<sup>154</sup> Другим речима, зарад виших циљева очувања Етиопије као несврстане земље, која је притом давала назнаке окретања социјализму, критика стрељања полтичких противника је изостала, а та чињеница је оправдавана објашњењем да су то ствари у које се Југославија не сме мешати.<sup>155</sup>

---

<sup>150</sup> „Генерал Андом разрешен дужности“, Борба, 23.11.1974; „Погубљено шездесет лица“, Борба, 25.11.1974

<sup>151</sup> „Немири у Етиопији – Генерал Андом Разрешен дужности“, Политика, 24.11.1974, „Догађаји у Етиопији – Погубљен Генерал Андом“, Политика, 25.11.1974.

<sup>152</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 9, пов.бр. 460585, стр. 818-827.

<sup>153</sup> ДА МСП, 1974/34, Етиопија Владе (63)324.518, фасц. 4/34, пов.бр.457652, стр. 108.

<sup>154</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 9, пов.бр. 460585, стр. 818-827

<sup>155</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 10, пов.бр.460969, стр. 861, 31.12.1974;

## Заокрет Етиопије ка Истоку и пут у социјализам

Са доласком Менгистуа и Бентија на власт започиње ново поглавље у историји Етиопије, али и етиопско-југословенских односа. Већ у децембру, нове власти Етиопије издаће проглас о усвајању „Социјализма у етиопским условима“ као званичног правца разитка државе, али ће такође усвојити и курс „активне несврстаности“. Школе и факултети ће бити затворени, а студенти под геслом „Развој кроз сарадњу“ ће бити послати на село како би помогли сељацима да науче да пишу, користе модерне пољопривредне алатке, образују удружења и др. Током јануара 1975. године покренуће се и процес национализације имовине.<sup>156</sup> О овим подухватима готово еуфорично извештава амбасадор Војиновић, што и не чуди с обзиром да је и сам био учесник једне револуције. У овом одељку, посматраће се односи Југославије и Етиопије од њиховог врхунца па до постепеног захлађења односа, након Менгистуовог прилажења источном блоку у мају 1977. године са потписивањем уговора о пријатељству и сарадњи.

Совјетски Савез је имао доста разлога да са интересовањем посматра развој догађаја у Етиопији. Иако су у током 1974. године сумњичаво посматрали догашања у Етиопији, након прогласа о изградњи социјализма, препреке на путу сарадње између две земље чиниле су се доиста мањим. Поред тога као што је већ поменуто, у Етиопији је била приметна изразита пасивност САД у односу на дешавања.<sup>157</sup> Са друге стране, нови вид спољне политике СССР-а, односно Брежњевљева доктрина, подразумевала је став по коме је идеолошка дужност СССР-а да помогне свим социјалистичким покретима. Наравно, у прилог деловања ишла је и чињеница да би са контролом Етиопије, Совјетски Савез стекао апсолутну контролу над Рогом Африке. Међутим, као што ће се показати, прилажење Етиопији није било и без својих мана. Совјетски Савез је имао потписан уговор о пријатељству и сарадњи са Сомалијом, која је како је поменуто, претендовала на територије Етиопије.<sup>158</sup>

У складу са одлуком о курсу „активне несврстаности“ нове власти предузеле су већ поменути акцију „објашњавања“ постојећих промена у Етиопији. У кратком

---

<sup>156</sup> Odd Arne Westad, *The Global Cold War- Third World Interventions and the Making of Our Times*, Cambridge University Press 2000, str. 257.

<sup>157</sup> Odd Arne Westad, *The Global Cold War*, str. 259-261.

<sup>158</sup> Leffler, Westad, *The Cambridge History of the Cold War II*, str. 145; Odd Arne Westad, *The Global Cold War*, str. 259-260, 270-271.

прегледу последњих догађаја, који је спремила амбасада СФРЈ у Адис Абеби, Етиопи су послали делегације широм Африке. Поред ових, послате су и дипломатске мисије у земље Залива. Генерално, ове акције наишле су на позитиван пријем код земаља Африке, пре свега код социјалистички оријентисаних земаља, попут Танзаније или Либије, која је обећала да ће престати да финансира еритрејске покрете отпора. Код земаља Залива, било је мање успеха. Оне нису желеле да се одрекну подршке Еритрејцима, у којој је свакако предњачила Саудијска Арабија. У разговору са етиопским министром иностраних послова, Кифле Водајом, Војновић сазнаје да је таква дипломатска акција предузета и на Западу, где је министар иностраних послова Етиопије Кифле Водајо, наишао на хладан пријем током посете Сједињеним државама у јануару 1975. године. Као што је већ поменуто, САД су стопирале испоруку наоружања и економске помоћи након новембарских догађаја, изговарајући се потребом расправе у конгресу поводом истих. О хладном пријему свакако сведочи и одбијање државног секретара САД Хенрија Кисинџера да прими Водајо-а. Када је министар спољних послова затражио објашњење за разлог одуговлачења пријема, Кисинџерови помоћници су одговорили да је он *„тежак човек и до њега се тешко долази.“*<sup>159</sup>

Иако Водајо током своје посете није успео да се сусретне са Кисинџером, то је ипак пошло за руком првом секретару етиопске амбасаде, Динки који је притом све пренео Војновићу. По извештајима из амбасаде у престоници Етиопије о разговору који је водио са Кисинџером, Динка је објаснио промене у Етиопији и истакао да су се одлучили за социјализам. Са друге стране, Кисинџер је истакао да САД желе пријатељске односе, али да притом нема *„предоминантног утицаја било које земље са стране“*, очигледно мислећи на СССР и Кину<sup>160</sup>. Оно што је свакако много значајније и даје увид у стратешке жеље САД је свакако изјава Кисинџера да *„очекује да водени путеви кроз Црвено море остану отворени у случају ембарга, или компликовања ситуације на Блиском истоку“*. Том приликом, истакнуто је да САД и даље желе да војно и економски помажу Етиопију. Етиопи су са своје стране обећали да ће водени путеви остати проходни. Самим тим, наименовање новог амбасадора САД у Адису, после скоро годину дана, од стране Етиопа је протумачено као прихватање промена.<sup>161</sup>

---

<sup>159</sup> ДА МСП, 1975/30, Унутрашња политика (63)323, фасц. 23/32, пов.бр. 46204, стр. 601-608, 9.2.1975

<sup>160</sup> Утицај Кине се пре свега огледао у финансирању урбанистичких пројеката и давањем кредита.

<sup>161</sup> ДА МСП, 1975/30, Спољна политика (63)327, фасц. 15, пов.бр. 47285 стр.106-108 12.2.1975.

Тумачење Етиопа о намерама САД свакако се може посматрати као само делимично тачно. Промене јесу прихваћене, али више као неминовност. Југословенска процена је да САД желе да сачувају своје положаје, управо из разлога које је навео Кисинџер. Потпуни прелазак Етиопије у руке Источног блока, значио би и затварање Црвеног мора за америчку морнарицу.

Источни блок, по процени амбасаде у Адис Абеби, још процењује ситуацију. Иако похвално говоре о променама, а поготову о прогласу социјалистичког развоја, обавезе које имају према Сомалији, свакако су ограничавале маневарски простор совјетске дипломатије. Једна од процена амбасадора Војиновића говори о евентуалној трговини утицајем између СССР-а и САД. По тој теорији, амбасадор не види разлог зашто би се совјети и даље колебали по питању Еритреје, поготову после левог заокрета у власти Етиопије, с обзиром да то штети интегритету Етиопије. Као једини одговор, он претпоставља да би *„евентуално повлачење СССР-а из овог региона, било надокађено на другој страни“*.<sup>162</sup>

Колебање Совјетског о коме говори Војиновић свакако да има више разлога. Као што је већ напоменуто код ситуације око збацивања Селасија, страховали су од превременог везивања за одређену фракцију, након чијег би евентуално збацивања у потпуности изгубили утицај. Наравно ту је и спољнополитички фактор. СССР је и даље био главни савезник Сомалије, која је претендовала на територије Етиопије. Али ту је свакако битна и повезаност Совјетског Савеза, односно Кубе, са покретима у Еритреји. Од почетка ослободилачке борбе покрета у Еритреји, Куба је пружала свестрану помоћ, која се углавном огледала у војном материјалу, али и слањем војника. Совјетски Савез је преко Еритрејаца желео да умањи утицај САД у Етиопији. Са друге стране, Кубанци односно Фидел Кастро, у својим акцијама у Еритреји, али и у другим земљама Африке, попут Конга или Анголе, сматрали су да испуњавају своју „револуционарну мисију“, помажући и подстицајући револуционарне покрете широм Африке. Такође, оваквим акцијама Кубанци су сматрали да штите себе. По изјави Че Геваре током његових подухвата у Конгу *„Куба брани себе нападајући агресора. Јенкији су нас нападали са свих страна, стога ми морамо да нападамо њих“*.<sup>163</sup>

<sup>162</sup> ДА МСП, 1975/30, Унутрашња политика (63)323, фасц. 23/32, пов.бр. 46204, стр. 601-608, 9.2.1975

<sup>163</sup> Leffler, Westad, *The Cambridge History of the Cold War II*, стр. 340-341; A.Bennigsen, P.B.Henze, G.Tanham, S. Enders Wimbush, *Soviet Strategy and Islam*, Palgrave Macmillan 1989, стр.134-136.

Средином јануара, нови председник ДЕРГА, Тефери Бенти, примио је у посету амбасадора Војиновића. Том приликом, Бенти је истакао да је чврсто пријатељство базирано на „ борби против фашизма, истоветној припадности несврстаној политици и новом, идеолошком опредељењу Етиопије за социјализам“, што ће још више утицати да се то пријатељство учврсти и повећа сарадња. Посебну захвалност истиче Југославији и председнику Титу за подршку у „ кључним тренуцима њихове историје, када им многе земље окрећу леђа и врше притисак да одустану од социјализма“. У том смислу пре свега се захваљује за утицај Југославије на арапске земље по питању статуса Еритреје, али и на несврстане земље да више помогну око очувања Етиопије као несврстане земље. Проблем Еритреје желе да реше мирним путем, а притом предвиђају за њу одређен ниво аутономије. По питању сарадње двеју земаља, од Југославије очекују помоћ у привредној изградњи њихове земље али и помоћ око изградње фабрике муниције, која је окарактерисана као кључна за осамостаљење и независност.<sup>164</sup>

Предвиђена посета ДЕРГ-а Југославији која би поближе објаснила сва дешавања у Етиопији, због последица пуча и хаоса који је поново захватио Етиопију, морала је бити одложена. Међутим, са постепеним поправљањем ситуације, већ поменути прихватањем социјализма, отвориле су се могућности да се она ипак обистини. На предлог председника Тита, за датум посете одређен је крај фебруара, односно почетак марта.

Делегацију ДЕРГ-а предводио је Сисеј Хабте, а с обзиром да се ДЕРГ и даље представља као „ колективно тело које врши функцију шефа државе“, одлучено је да исту дочека члан председништва СФРЈ Цвијетин Мијатовић, заједно са секретаром иностратних послова Милошем Минићем. У пленарним разговорима које је водио Цвијетин Мијатовић са Сисејом, углавном се разговарало о ситуацији у Етиопији, али и могућностима сарадње. Сисеј је напоменуо да Југославију види као узор, и притом истакао своје дивљење њеној спољној политици. Са своје стране, подвукао је „ потпуно залагање за несврстаност“. Захваљујући се на топлим речима, Цвијетин Мијатовић истакао је да Југославија подржава целовитост Етиопије, супротно би ослабило етиопску револуцију. Међутим, притом је и напоменуо непромењен став Југославије по питању

---

<sup>164</sup> ДА МСП, 1975/30, Спољашња политика (63)327, фасц. 17, пов.бр. 41513 стр.215-227 14.1.1975

Еритреје, сматрајући као најбоље решење неки облик федерације. Такво решење смањило би могућности утицаја споља.<sup>165</sup>

Коначно, Сисеј Хабте имао је и прилику да разговара са председником Титом. Главне теме разговора водиле су се пре свега на јачању и проширењу сарадње две земље, жеља Етиопа да скрену шажњу на промене у Етиопији али и жеља Етиопа да проуче искуства Југославије. Свакако најбитнији тренутак разговора је Титова процена промена као историјске нужности и немогућност опстанка старог система. Притом истакао је да је *„на нама је да вам помогнемо и да останете несврстана земља“*. Етиопски представник је затим упознао Тита са ефектима посете арапским земљама, напомињући да је мисија остала без успеха. По питању односа са великим силама, Сисеј је напоменуо да ће се одрећи помоћи САД, и да желе пријатељске односе са СССР. Затим се у разговорима прешло на облике билатералне сарадње. Југославија је изразила спремност да се одобори 3.1 милион долара неискоришћеног кредита из периода владавине Хајла Селасија. Такође, почињу и први разговори о могућности изградње фабрике муниције, која би ослободила Етиопију зависности од помоћи великих сила. Као знак добре воље, у међувремену одобрена је искорука мањег дела наоружања, пре свега пушака али и једног војног брода, чија је вредност процењена на два милиона долара. Међутим, поново је истакнута потреба попуштања ДЕРГ-а по питању Еритреје, односно потреба за федералним уређењем.<sup>166</sup>

Свакако, етиопска делегација је имала разлоге за задовољство. Добила је подршку од стране Југославије за своје ново усмерење, и притом отворила питања билатералне сарадње, пре свега по питању неопходне фабрике муниције. Несугласица готово и да није било, сем по питању будућег статуса Еритреје, које у овом тренутку није деловало непремостиво. За крај разговора, представници ДЕРГ-а позвали су у узвратну посету делегацију Председништва СФРЈ.

Међутим, ситуација у Еритреји се није смиривала. Након убиства Андома, све иницијативе за мирно решење су готово замрле. Нове власти у Етиопији, пре свега Менгисту брзо су одлучиле да пошаљу војне снаге у Еритреју. Као одговор на такве догађаје, веома брзо су почеле и диверзије еритрејских покрету у Адис Абеби. Штавише,

---

<sup>165</sup> АЈ, КПР 837, I-3а/24-31, Пријем делегације Привременог војног савета Етиопије, Резиме разговора са пленарног састанка 25. II 1975

<sup>166</sup> АЈ, КПР 837, I-3а/24-31, Пријем делегације Привременог војног савета Етиопије, Стенографске белешке, 4. III 1975

због постепеног приближавања СССР-а Етиопији, Сомалија се осећала угроженом и по речима совјетског амбасадора у Адис Абеби Војиновићу, тежила да повеже питање Еритреје са питањем Огадена<sup>167</sup>. Страх од губитка подршке СССР-а, свакако је утицао на одлуку Сомалије да приступи Арапској лиги, која се у великој мери залагала за независност Еритреје. По оценама југословенске дипломатије, иза те подршке стоји намера да се од Црвеног мора направи „Арапско море“, али и порази социјализам у Етиопији, који је био претња „конзервативним режимима“, попут оног у Саудијској Арабији.<sup>168</sup>

Нови поглед на ситуацију у Еритреји дошао је из амбасаде СФРЈ у Судану. Извештаји из Картума говоре о оствареном контакту тамошњег амбасадора Љубомира Дрндића са ЕЛФ-ом. Током јануара и фебруара, у низу разговора представници ЕЛФ-а Махмуд Салих и Омер Мехиа чувши за посету делегације ДЕРГ-а Југославији, одлучили су да упознају југословенског представника са својим ставовима о Еритреји, али и о покрету у Етиопији. Том приликом износе низ оптужби на рачун ДЕРГ-а, за који су већ у децембру 1974. године, у својем прогласу „За праведан мир у Еритреји“ навели да је нови режим „исти као стари“.<sup>169</sup> Током разговора истакли су да су се током тронедељних борби етиопски војници према цивилима понашали као „злочинци и окупатори на непријатељској територији“ чиме су по њима, „показали да Еритреју не сматрају саставним делом Етиопије“.<sup>170</sup> Због оваквих поступака и одбијања ДЕРГ-а, који притом добија подршку од САД-а, да призна право на самоопредељење Еритрејцима, тврде на се не може говорити о постојању социјализма код ДЕРГ-а.<sup>171</sup> Такође, представници ЕЛФ-а су пренели да крило Осман Сабија<sup>172</sup> ужива подршку само од Саудијске Арабије и Кувајта, и да је изгубио сву подршку на терену. Њиховом прогресивном крилу, краљ Фејсал не дозвољава улазак у Ријад, називајући их „опасним комунистима“. По свему судећи, Љубомир Дрндић је макар у некој мери усвојио аргументе представника ЕЛФ-а, с обзиром да је убрзо послао телеграм ССИП-у коме је тражио објективније сагледавање ситуације, као и да се одржавају контакти са

---

<sup>167</sup> Совјетски амбасадор у Адис Абеби, пренео је амбасадору Војиновићу речи сомалијског амбасадора да се питање Еритреје не може решити без решења питања Огадена. Совјетски амбасадор иза тих речи види став Сијада Бареа.

<sup>168</sup> ДА МСП, 1975/30, Унутрашња политика (63)323, фасц. 22/32, пов.бр. 44344, стр. 550-555, 30.1.1975

<sup>169</sup> ДА МСП, 1975/30, Унутрашња политика (63)323, фасц. 22/32, пов.бр. 43867, стр. 533-536, 23.1.1975

<sup>170</sup> ДА МСП, 1975/30, Спољна политика (63)327, фасц. 17, пов.бр. 410296 стр.293-295 27.2.1975

<sup>171</sup> ДА МСП, 1975/30, Унутрашња политика (63)323, фасц. 22/32, пов.бр. 44230 стр. 542-546, 29.1.1975.

<sup>172</sup> Осман Саби био је један од лидера проарапски настројеног крило ЕЛФ-а, задужен за спољне послове.

представницима ослободилачких покрета. Међутим, прилично јасно му је из Београда стављено до знања да то не долази у обзир. Изричито му је напомењено из секретаријата да је Председништво донело одлуку о поштовању територијалног интегритета Етиопије, односно о федеративном уређењу.<sup>173</sup> Такође, напоменуто му је да обавезно пренесе амбасадору Етиопије у Картуму да до састанака дошло на иницијативу представника ЕЛФ-а и да утичемо да њихови ставови буду умерени, како Етиопи „*не би посумњали у наше ставове*“. Притом, исто ће учинити и амбасадор Војиновић у Адис Абеби.<sup>174</sup>

Овакве иницијативе представника ЕЛФ-а окарактерисане су као покушаји ширења неповерења према ДЕРГ-у. Када се узме у обзир већ више пута напоменути став Југославије по питању значаја опстанка целовите Етиопије, заузимање оваквог става у Београду апсолутно не чуди. Укратко, целовита, несврстана Етиопија, ван утицаја великих сила, једини је гарант мира у региону. Сваки контакт Југославије са представницима ослободилачких покрета, могао би да изазове неповерење код Етиопа и самим тим, евентуално гурне Етиопију од несврстаних и у загрљај неког од два блока.

Ипак, врата нису потпуно затворена ЕЛФ-у. Као што је речено, амбасадору у Картуму је напоменуто да не покреће иницијативе које би резултирале састанцима са ослободилачким покретима. Међутим, такође је напоменуто да уколико дође до истих, да исте искористи како би утицао на попуштање ставова ЕЛФ-а. Ситуација у Еритреји се никако није смиривала, а ЕЛФ је чак у једном тренутку држао Асмару под опсадом. Смиривању ситуације свакако није допринело ни приближавање скупа министара спољних послова Африке у Кампали, па су акције ЕЛФ-а што на бојном а што на дипломатском пољу, по речима Питера Онуа<sup>175</sup> протумачене као покушај интернационализације еритрејског проблема.<sup>176</sup>

Ако је и било таквих намера оне нису уродиле плодом. Једноставно, уз све разлике које су постојале у Африци, велика већина земаља није хтела да покреће питање граница формираних још у колонијално време. Став Африке, као и Југославије, о непромењивости граница Љубомир Дрндић у разговорима током априла са представницима ЕЛФ-а сликовито описао речима да „*у Африци има много Еритреја*“. Притом, напоменуо је да се „*сепаратизам поставља фронтално према Африци*“. Тај

---

<sup>173</sup> ДА МСП, 1975/30, Унутрашња политика (63)323, фасц. 22/32, пов.бр. 43867 стр. 537, 29.1.1975.

<sup>174</sup> ДА МСП, 1975/30, Унутрашња политика (63)323, фасц. 22/32, пов.бр. 43867 стр. 538, 3.2.1975;

<sup>175</sup> Питер Ону био је помоћник Генералног секретара ОАЈ за политичка питања.

<sup>176</sup> ДА МСП, 1974/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 8, пов.бр. 454124, стр. 689-694, 11.11.1974

сепаратизам потиче из жеље да се створи „арапско Црвено море“ односно „арапска Еритреја“, што резултује ударцима афро-арапском јединству али и несврстаности. Став Југославије је да се мора постићи компромис, односно да обе стране прихвате посредовање председника Судана Нимеирија, и да за компромис постоји већ погодан пример решења проблема Јужног Судана. Представницима ЕЛФ-а изричито је напоменуто да је „сепаратна Еритреја за Адис и Африку оправдано неприхватљива, као и за Вас деградирање Еритреје на 14. провинцију“.<sup>177</sup>

На основу става Југославије свакако се могу повући паралеле са у августу потписаном Хелсиншким декларацијом. Пре свега предвиђена као споразум великих сила, ставке декларације попут поштовања државног суверенитета и интегритета, неповредивости граница, и права на самоопредељење у Европи, биле су од дубоког значаја за Југославију. Укљештена између двеју сила, Југославија је у овим ставкама видела сопствену сигурност. Са друге стране, ове ставке су у великој мери чиниле и основу покрета несврстаности, и онога чему је тежила већина земаља „Трећег света“, па и у овом случају Етиопија. Самим тим инсистирањем на легалитету граница и правима народа преко Хелсиншког уговора, или у случају Етиопије одлукама скупштине ОАЈ, Југославија прати исту политику, која њој обезбеђује сигурност.<sup>178</sup>

Значај Етиопије за Југославију свакако најбоље осликава телеграм амбасадора Војиновића, секретару иностраних послова Милошу Минићу средином јуна. Позивајући се на одлуку Председништва СФРЈ о повећању бројног стања особља у амбасади у Адис Абеби, Војиновић жали што се мало шта по томе учинило. Потом, у детаљној анализи износи аргументе за што брже решење овог проблема. Истиче значај Етиопије као центра Африке називајући Адис Абебу „Женом Африке“. У њој се поред седишта ОАЈ налази и Економска комисија за Африку ОУН, као и многе друге интерафричке организације. Таква ситуација, ако би се правилно искористила омогућила би Југославији „увид у проблематике Африке, сагледавање њеног развоја и њене даље оријентације“. Као закључак износи се да Југославија не би смела да пропусти „изванредну“ прилику да кроз напоменуте организације прати дешавања у Африци али и да преко њих „утиче на даљу оријентацију овог континента и његовог чвршћег повезивања са нашом земљом“. Дакле, поред општег интереса несврстаних у виду одбране Етиопије од страног мешања, види се и интерес Југославије да преко Етиопије,

<sup>177</sup> ДА МСП, 1975/30, Спољна политика (63)327, фасц. 17, пов.бр. 418859 стр.318-321 11.4.1975

<sup>178</sup> Leffler, Westad, *The Cambridge History of the Cold War II*, стр. 154-155;

утиче на дешавања широм Африке. Самим тим може се закључити да би пад Етиопије под утицај неког од блокова, поред већ утврђених потенцијалних погубних ефеката по Африку, елиминисао у великој мери и могућност југословенског утицаја.<sup>179</sup>

Да тумачења по којима би утицај великих сила био погубан по југословенски нису без основа, говоре и извештаји из амбасаде у Адису током јуна 1975. године. Пре свега преносе се вести о све већем приближавању Источног блока Етиопији. Приликом посете трочлане делегације Кубе, Менгисту је дао изјаву у којој тврди да Етиопија може имати користи од искустава кубанске револуције.<sup>180</sup> Са друге стране, Совјетски савез најавио је слање делегација, које би пре свега требало да разговарају о могућностима сарадње, углавном о видовима економске помоћи и сарадње.<sup>181</sup> Амерички утицај, макар по оценама југословенских стручњака, базира се пре свега на „уценама“ и вршењем притиска у Еритреји, преко својих арапских савезника.<sup>182</sup> Те уцене подразумевају политичке уступке, зарад испоруке наоружања и економске помоћи. Логично, југословенска дипломатија у Адис Абеби, раст утицаја два блока видела је као претњу. У телеграмима се наводи да велике силе желе да одстрани све више југословенски утицај.<sup>183</sup>

Југословенски утицај, свакако је био примамљив Етиопима. Иако председник Тефери Бенти током пријема Ваје Скенцића<sup>184</sup> наводи да је Југославија без обзира на „скромне могућности“ пружала максималну економску, политичку и војну помоћ етиопском народу. Притом, истакао је да је помоћ Југославије лишена интереса. Управо у тим „скромним могућностима“ и лежи примамљивост сарадње са Југославијом. Са економске стране, Југославија апсолутно не може да се мери са понудама Сједињених држава, СССР-а или Кине. У изворима, највећа цифра по питању економске помоћи износи 3 милиона долара, што је апсолутно симболично по питању цифара које могу да понуде велике силе. Самим тим, било какав притисак или уступак који би прихватањем помоћи од стране Југославије Етиопија прихватила на себе, био би безначајан у поређењу са оним од великих сила. Међутим, њен геополитички утицај, као

<sup>179</sup> ДА МСП, 1975/31, Дипломатски представници, амбасадори, посланици и от.послова, (63:Ј) 341.71, фасц. 8, пов.бр. 428856 стр.275-277, 18.6.1975

<sup>180</sup> ДА МСП, 1975/30, Унутрашња политика (63)323, фасц. 25, пов.бр. пов.бр. 435685, стр. 790, 22.7.1975.

<sup>181</sup> ДА МСП, 1975/30, Унутрашња политика (63)323, фасц. 25, пов.бр. 434119, стр. 780-781 10.7.1975.

<sup>182</sup> ДА МСП, 1975/30, Спољна политика (63)327, фасц. 16, пов.бр. 432780 стр.180-82. 4.7.1975.

<sup>183</sup> ДА МСП, 1975/30, Унутрашња политика (63)323, фасц. 25, пов.бр. 430347, стр. 755-756 19.6.1975;

<sup>184</sup> Вајо Скенцић био је члан југословенског дела Мешовите југословенско-етиопске комисије, која је имала задатак да разматра могућности свих облика сарадње, пре свега економских.

предводнице покрета несврстаних, свакако је надилазио њену економску моћ и како такав био изразито примамљив Етиопији у настојањима да се што више одбрани од страних утицаја.<sup>185</sup>

Настојање да се што више утиче на догађаје у Етиопији, избацило је на површину и најпрагматичније одлике југословенске спољне политике. Када је преминуо бивши цар Хајле Селасије, 27. августа 1975. године, званичне реакције није било, нити је она била потребна. Кратком преписком амбасаде у престоници Етиопије и Савезног секретаријата, утврђено је да изјава саучешћа „*није потребна*“ и да је у држави мирно „*као да се ништа није десило*“.<sup>186</sup> Истог дана, на другом крају света, савезни секретар Минић и министар иностраних послова Етиопије Кифле Водајо, водили су разговор на састанку министара иностраних послова несврстаних земаља у Лими. Теме разговора бавиле су се ситуацијом у Еритреји, уценама Сједињених Држава и страху од Сомалије. Помена покојног цара, макар у званичним белешкама није било, а Водајо је позван да посети Југославију.<sup>187</sup>

Дневна штампа у Југославији, такође није посветила превише простора смрти бившег цара. „*Политика*“ и „*Борба*“, у краћим биографијама покојног цара, углавном су се фокусирале на његове заслуге у борби за слободу и несврстаност. Тако је, без претеране помпе, завршено велико пријатељство Југославије и Хајла Селасија.<sup>188</sup>

До краја 1975. године, долази до све већег приближавања СССР-а новом режиму у Адис Абеби. Совјетски амбасадор у Етиопији, пренео је речи Министра иностраних послова Андреја Громика, да је најважније да се спречи сукоб између Етиопије и Сомалије. Сваки такав сукоб био би у „*интересу САД и реакционарних снага*“. Амбасадор је такође додао да „*држање Сомалије сматра неискреним*“ и да се Сомалијци „*боје снажне и јединствене Етиопије*“.<sup>189</sup> На основу ових речи, свакако се може говорити о све већем окретању Совјетског Савеза Етиопији. Једноставно, Етиопија је имала много већи потенцијал од Сомалије. Географски већа и стратешки битнија земља, имала је и много већи људски потенцијал. Такође, не треба заборавити да је она свакако

<sup>185</sup> ДА МСП, 1975/30, Спољна политика (63)327, фасц. 17, пов.бр. 429696 стр.347-348 17.6.1975

<sup>186</sup> ДА МСП, 1975/30, Спољна политика (63)327, фасц. 17, пов.бр. 440784 стр.377 27.8.1975; пов.бр. 440784 стр.378 28.8.1975.

<sup>187</sup> ДА МСП, 1975/30, Спољна политика (63)327, фасц. 17, пов.бр. пов.бр. 441600 стр.380-381 27.8.1975.

<sup>188</sup> Д. Микља, „*Смрт усамљеног заточеника – Умро Хајле Селасије*“, Политика, 28.8.1975; Д.П., „*Умро Хајле Селасије*“, Борба, 28.8. 1975.

<sup>189</sup> ДА МСП, 1975/30, Спољна политика (63)327, фасц. 16, пов.бр. 443684 стр.194 17.9.1975.

била и политички центар Африке. Још један од разлога прилажења је свакако и перцепција која је владала у свету средином седамдесетих.

Наиме, чинило се да је социјализам у светском налету и да ће СССР надјачати Сједињене Државе. Већ поменути пораз у Вијетнаму, у априлу је добио нову димензију. Трупe Северног Вијетнама, освојиле су Сајгон, и прогласиле независност Вијетнама. Последице пораза у Вијетнаму разлиле су се и на суседне земље. Убрзо су у Камбоџи на власт дошли Црвени Кмери а са њима и комунизам. Ситуација није била много боља ни у Анголи. Након повлачења португалских снага, МПЛА успела је да преузме главни град Луанду и прогласи независност Анголе, коју су убрзо признале афричке земље, Источни Блок и али и Југославија. Поред Анголе, повлачење Португалаца из својих колонија одразило се и у Мозамбику, где је на власт дошао марксистички ФРЕЛИМО и његов вођа Самора Машел. Сви ови порази спољне политике САД само су ојачавали слику о њиховој слабости, и све већој превласти Совјетског Савеза.<sup>190</sup>

Са друге стране односи САД и Етиопије, по оцени амбасаде СФРЈ, постали су деликатни. Све веће активности „реакционарних“ снага предвођених царевим рођацима у југословенским очима повезани су са деловањем САД, која преко њих покушава да уцењује нови режим у Етиопији. Формирање политичке партије ЕДУ<sup>191</sup> коју су чинили углавном присталице бивше монархије и режима, али и позиви бившег принца Асфа Восена на борбу против ДЕРГ-а из Лондона, који је развлашћен 25. марта<sup>192</sup>, свакако су подгревале сумње југословенске дипломатије. Процењено је да је главни метод уцене и даље муниција, која је због све већих борби против реакције и ослободилачких покрета, све неопходнија. Притом евентуални захтев за помоћ у наоружању од Совјетског Савеза или Кине, од стране амбасадора Војиновића, за Етиопију би значао „*прелазак са коња на магарца*“. Да би се решио тај проблем, Војиновић подразумева да се ради на изградњи фабрике муниције, али у међувремену не би било лоше распитати се код владе Јужног Вијетнама, о могућности продаје заплећеног америчког наоружања, с обзиром на наше „*изванредне односе*“.<sup>193</sup>

---

<sup>190</sup> Odd Arne Westad, *The Global Cold War*, str. 234; Leffler, Westad, *The Cambridge History of the Cold War II*, str. 300-302; Leffler, Westad, *The Cambridge History of the Cold War III*, str. 227-229.

<sup>191</sup> Етиопска демократска унија, предвођена Рас Менгешом, формирана је након обарања Хајла Селасија.

<sup>192</sup> ДА МСП, 1975/30, Унутрашња политика (63)323, фасц. 24, пов.бр. 414984, стр. 702 25.3.1975

<sup>193</sup> ДА МИП, 1975/30, Спољна политика (63)327, фасц. 16, пов.бр. 452823 стр.205-208 6.11.1975

Очигледним тензијама на крају 1975. године додатно је допринело и све ближе решавања питања Џибутија. По извештајима из амбасаде у Адис Абеби, стратешка позиција, пре свега луке биле су још једно потенцијално место тензија између Сомалије и Етиопије. Како се датум независности приближавао, Сомалија је постајала све агресивнија, захтевајући припајање Џибутија, идући толико далеко да је на застави додала звезду која представља територију Џибутија. Етиопија са друге стране, с обзиром на тешку ситуацију у којој се налазила, пронашла је заједнички језик са председником државног савета ТФАИ<sup>194</sup>, Али Арефом. Етиопија би подржала независност Џибутија, уз услов да јој остане приступ његовим лукама, што би осигурало и сигурну залеђину од Сомалије.<sup>195</sup> До краја године, након неуспелих акција Сомалије у ОУН по питању Огадена и Џибутија, од министра иностраних послова Водаја стигла су обавештења о концентрацији сомалијске војске према Џибутију и Етиопији. Притом је у разговору са Војиновићем истакао да се плаше ескалације и да је у Могадишу каменована амбасада Етиопије, због чега је упућена протестна нота.<sup>196</sup>

Током 1976. године, револуционарна превирања ће узети пун замах. Већ у јануару и фебруару из амбасаде у главном граду Етиопије стижу извештаји о обрачунима са реакционарима, али и унутар ДЕРГ-а. Од службеника амбасаде, званични извештаји ДЕРГ-а о хапшењима, односно личностима која су ухапшена, готово да се не доводе у питање. Те особе су генерално окарактерисане као контрареволуционари, који неретко сарађују са страним силама. Оваква званична терминологија, свакако осликава заокрет направљен у политици власти у Етиопији.<sup>197</sup>

Превирања у земљи, али и поменути притисак Сједињених Држава, отежавали су вођење спољне политике Етиопији. По извештајима из амбасаде СФРЈ у главном граду Етиопије, она је одуговлачила са признањем нове владе у Луанди.<sup>198</sup> Притом је напоменуто да је будућност Етиопије *„повезана са прогресивним земљама Африке и (да) само од њих може очекивати помоћ“*, док је помоћ Запада и САД, привидна и служи за очување позиција.<sup>199</sup> Међутим, целу ситуацију је свакако олакшао катастрофалан

---

<sup>194</sup> Француска Територија Афара и Иса, односно Џибути

<sup>195</sup> ДА МСП, 1975/30, Спољна политика (63)327, фасц. 16, пов.бр. 451395 стр.201-204 28.10.1975

<sup>196</sup> ДА МСП, 1975/30, Спољна политика (63)327, фасц. 16, пов.бр. 4555826 стр.213-214 19.11.1975

<sup>197</sup> ДА МСП, 1976/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 11, пов.бр.45029, стр. 71 29.1.1976; пов.бр. 45371, стр. 74 2.2.1976; пов.бр.45622, стр. 75-76 3.2.1976; пов.бр.49136, стр. 81 17.2.1976; пов.бр.49137, стр. 82, 17.2.1976; пов.бр.49535, стр. 83, 19.2.1976.

<sup>198</sup> ДА МСП, 1976/34, Спољашња политика (63)327, фасц. 15, пов.бр. 41440 стр.322-324 13.1.1976

<sup>199</sup> ДА МСП, 1976/34, Спољашња политика (63)327, фасц. 15, пов.бр. 42257 стр.325-326 14.1.1976

подухват војних снага Јужне Африке. Под изговором да се територија Анголе користи за обучавање ослободилачких покрета у Намибији, Јужноафричке трупе, уз подршку ЦИА-е, кренуле су у инвазију на Анголу. Међутим, трупе су поражене уз помоћ деловања Кубе и Совјетског Савеза. Јужна Африка, напуштена од стране САД, морала је да се повуче, а јединице МПЛА, заузимају су и преостала упоришта њихових савезника.<sup>200</sup>

Као индиректна последица овог пораза, али и подршке Сједињених држава једном расистичком режиму, притисак на Етиопију је очигледно умањен. На основу информације спремљене поводом посете министра Кифле Водаја Југославији, Етиопија је ипак одлучила да призна нову владу и поред притисака Сједињених Држава.<sup>201</sup>

Свакако битнија нуспојава пораза Јужне Африке и са њима САД, у Анголи је свакако и ефекат који је тај пораз тих држава оставио на Совјетски Савез. Како Вестад наводи, из сукоба у Анголи, Совјетски Савез научио је да се Сједињене Државе могу победити, уколико се револуционарни покрети на време подрже. Свакако као кључну ствар совјетски аналитичари подвукли су потребу да се војне трупе, транспорти и друга војна средства могу допремити изненада у случају потребе, као што је и био случај током јануарске инвазије Јужноафричке републике. Такође, као кључно за успех је што јаче везивање револуционарних покрета уз Совјетски Савез. Ефекти победе у Анголи, одразиће се и на ситуацију у Етиопији, настојањем Совјетског Савеза да исту чвршће веже са свој блок.<sup>202</sup>

Оцени по којој помоћ Етиопији са Запада служи за уцене, допринео је свакако и разговор између амбасадора СФРЈ и САД у Адис Абеби. Амбасадор Артур Хамел изнео је став да последња хапшења представљају све већу доминацију радикалних снага у покрету и самим тим све већу моћ Менгистуа. У складу са тим, напоменуо је и забринутост због одласка етиопских делегација у СССР и Кину. Притом је истакао да се жалио председнику Тефери Бентију због писања етиопске штампе, која често напада САД. Оно што је свакако највише запазио амбасадор Војиновић је изјава да би САД, у случају напада Сомалије, помогле Етиопију али уз одређене услове. Ту се пре свега мислило на фер однос према припадницима бивших режима и спречавања ликвидација

---

<sup>200</sup>Odd Arne Westad, *The Global Cold War*, str. 236-237

<sup>201</sup>АЈ, КПР 837, I-5-b/25-9, стр.пов 106-1, Информација о Етиопији поводом посете МИП-а Етиопије Кифле Водаја Југославији од 2. до 4. марта 1976, 23.2.1976, стр. 1-8.

<sup>202</sup> Odd Arne Westad, *The Global Cold War*, str. 244.

попут оних у новембру 1974. године. У својем закључку о разговору, Војиновић износи став да су САД „*веома заинтересоване за овај геостратешки простор*“ и да „*будно прате развој односа Етиопије и других земаља, пре свега СССР и Кине*“. За евентуалну спремност САД да помогну Етиопију у случају сукоба, Војиновић наводи да она „*потврђује наше раније оцене*“ и да „*указује да је то уједно и највећа опасност за етиопску револуцију*“ јер би таква помоћ била условљена „*крупним политичким уступцима*“. <sup>203</sup>

Забринутост америчког амбасадора поводом повезивања Етиопије са СССР-ом, није била без основа. Средином фебруара у Етиопији је боравила делегације совјетског комитета за афроазијску сарадњу. Том прилоком шеф делегације Фазилов, разговарао је са Сисеј Хабтеом и Микаелом Имруом<sup>204</sup>. Током разговора, Фазилов је истакао своје задовољство посетом и напоменуо „*спреност совјетског народа да у свему помогне народе Етиопије у изградњи земље и њено повезивање са прогресивним снагама у свету*“. Истовремено, Етиопија је послала делегацију СССР-у и другим социјалистичким земљама. Амбасадор Војиновић, поводом ових догађаја наводи да се „*стиче утисак да почиње интензивнија сарадња*“ тј. да су обе стране увиделе потребу за истом. Међутим, притом напомиње да ће се већ видети на основу резултата да ли је дошло до веће сарадње.<sup>205</sup>

Оно што је свакако приметно, да извори из амбасаде Југославије у главном граду Етиопије, константно спомињу покушаје уцена Сједињених Држава. У великој мери, оцене Југословенске дипломатије, могу се назвати тачним, иако се може дискутовати око термина уцене. Од Арне Вестад у свом делу, наводи да је државни секретар Кисинџер, председнику Форду напоменуо у мају 1976. да не очекује да ће се Етиопија одрећи помоћи САД, пре свега због нужности америчке помоћи због опасности од деловања Сомалије. У очима Југославије, овакви ставови свакако би могли деловати као покушаји уцене. Са своје стране Хенри Кисинџер се залагао за подршку „традиционалним“ пријатељима Сједињених држава, у које свакако спада и Етиопија, и поред промене режима. Последице пораза у Анголи, по речима Кисинџера, изазвале су страх код афричких савезника САД. Стога, било је непоходно осигурати утицај у

---

<sup>203</sup> ДА МСП, 1976/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 11, пов.бр.415095, стр. 93-94 17.3.1976

<sup>204</sup> Микаел Имру након смене са места премијера, постао је министар информисања у новој влади. Због своје популарности, али и популарности свога оца, ДЕРГ се није обрачунавао са њим.

<sup>205</sup> ДА МСП, 1976/34, Спољна политика (63)327, фасц. 15, пов.бр. 49140 стр.328 18.2.1976

Етиопији, како би се спречиле веће последице по утицај Сједињених Држава у Африци.<sup>206</sup>

### *Огаден, Еритреја и дистанцирање Југославије од Етиопије*

Током марта, ситуација на Рогу Африке, претила је да ескалира. Наводно, по изјавама које су долазиле из амбасаде СФРЈ у Судану, етиопско ваздухопловство је повредило ваздушни простор Судана. И поред покушаја посредовања Нимеирија у решавању проблема у Еритреји, све већи заокрет улево власти у Етиопији, забрињавао је власти у Судану, које су и саме имале проблема са комунистичким покретима. У извештајима из амбасаде, стиче се утисак да је Југославија у потпуности стала иза Етиопије. По југословенском тумачењу, *„иако је тешко рећи ко стоји иза суданских и сомалијских акција“*, оне се свакако морају посматрати кроз оквир активности арапских земаља против Етиопије и њеног интегритета. Самим тим деловање Судана и Сомалије погодује арапским режимима, пре свега Саудијској Арабији а притом и САД-у и Западу уопште. У извештају се додатно напомиње да је *„трагично што се ради о несврстаним земљама“* чији међусобни сукоби, управо погодују САД у *„њеним плановима разбијања јединства несврстаних земаља“*. Стога, не чуди да је процењено да Сједињеним Државама одговара затегнутост ситуације, пре свега зарад очувања позиција и промене тока етиопске револуције. Да би се то предупредило, Војновић предлаже *„предузимање озбиљних мера“* од стране несврстаних и социјалистичких земаља како би се спречили сукоби који могу имати *„несагледиве последице“* по Етиопску револуцију, афро-арапске односе али и најбитније, односе унутар несврстаних земаља.<sup>207</sup>

Да је ситуација озбиљна говоре и документа посвећена посети председника Сомалије Сијада Бареа Југославији крајем марта 1976. године. У информацији о актуелним збивањима у Етиопији, наводи се да и Сомалија и Етиопија јавно истичу потребу за мирољубивим решењем, док упоредо оптужују једна другу да спремају рат. Таква ситуација свакако погодује великим силама, иако је СССР-у теже да наметне свој утицај у Етиопији, због својих веза са Сомалијом. За Сједињене Државе са друге стране,

<sup>206</sup> Odd Arne Westad, *The Global Cold War*, str. 260.

<sup>207</sup> ДА МСП, 1976/34, Спољна политика (63)327, фасц. 15, пов.бр. 412841 стр.332-333 6.3.1976

понавља се већ устаљено виђење настојања очувања утицаја путем уцена. Као предлог будућих активности, свакако се истиче потреба размена мишљења и са Сомалијом, ради стицања увида у њено виђење ситуације. Такође, све више се инсистира на константном „објашњавању“ Етиопима, југословенских ставова по питању Еритреје.<sup>208</sup> У одвојеној информацији, посвећеној ситуацији у Сомалији, наводи се и неискреност Сомалије по питању политике несврстаности. За њу се каже да се она у Сомалији користи само као „облик деловања и повезивања са светом“ а мање као стваран концепт спољне политике, пре свега због утицаја Совјетског Савеза. Сам Рог Африке, све више се гледа као потенцијално светско жариште, у великој мери и због Сомалијских претензија према Етиопији, Џибутију и Кенији. Оцењено је да би те претензије, Баре ускоро могао да покуша и да оствари, управо због подршке СССР-а. Иако му она доноси велики престиж, притом изазива и велике критике у очима народа и Арапа, што би могао да отклони самосталним акцијама.<sup>209</sup>

Утицај председника Тита желеле су да придобију обе стране. Међутим, током самих разговора, председник Сомалије по свему судећи није успео да придобије симпатије Југославије. Иако увиђено у мирољубиве поруке, у којима Тито чак предлаже и неки облик конфедерације за Етиопију и Сомалију, у суштини Бареу је у Београду изричито потврђено да Југославија подржава интегритет Етиопије. Такође, Баре се изгледа није ни потрудио да прикрије своје аспирације Југословенској дипломатији сигурно није ни промакла изјава у којој тражи да Етиопија „увиди да се народи буде“ и самим тим да им „да права“. С обзиром да је већ предлагао самоопредељење за Џибути и Огаден, и ова изјава крије у себи територијалне аспирације Сомалије.<sup>210</sup> Иако је и сам наводио да жели мирно решење, у разговору са Џемалом Биједићем Џибути је назвао „француском Сомалијом“, док је Етиопију упоредио са Аустроугарском наводећи „подјармљење народе“ притом несумњиво мислећи на народ у Огадену.<sup>211</sup>

---

<sup>208</sup> АЈ, КПР 837, I-3-a/108-3, Посета председника Сомалије Мохамед Сијад Бареа, 26-28. III 1976; Информација о актуелним збивањима у Етиопији, пов. бр. 422222/1, стр.1-17, 9. II 1976.

<sup>209</sup> АЈ, КПР 837, I-3-a/108-3, Посета председника Сомалије Мохамед Сијад Бареа, 26-28. III 1976, Информација о ДР Сомалији у вези посете Председника Сијад Бареа Југославији пов. бр. 422222/2, стр.1-14. 9. II 1976,

<sup>210</sup> АЈ, КПР 837, I-3-a/108-3, , Посета председника Сомалије Мохамед Сијад Бареа, 26-28. III 1976, Забелешка о разговору делегације ДР Републике Сомалије на челу са председником Сијад Баредом и југословенске делегације коју је предводио Председник републике Јосип Броз Тито, 27. III 1976, стр 1-10

<sup>211</sup> АЈ, КПР 837, I-3-a/108-3, Посета председника Сомалије Мохамед Сијад Бареа, 26-28. III 1976, Белешка о разговору пред. СИБ-а Џемала Биједића са председником републике Сомалије Сијад Бареом , стр. 1-13. 27.III 1976.

Са друге стране и Етиопи су се надали утицају Југославије. Министар унутрашњих послова Етиопије Легесе, приликом разговора у амбасади СФРЈ у Адис Абеби, истакао је да је „*веома задовољан посетом председника Сијада Бареа Југославији*“. Такође, рекао је да „*чврсто верује*“ да ће председник Тито испољити утицај на Сијада Бареа у смислу решавања пробелема Рога Африке и пре свега спора између Етиопије и Сомалије.<sup>212</sup>

Мировне иницијативе Југославије, нису се завршавале само на директним разговорима. Пред саму посету Бареа, у мартовском броју „*Међународне Политике*“ дат је осврт на проблем у Рогу Африке. Готово идентично ставовима председника Тита, предлаже се налажење мирног решења. У супротном, евентуални конфликт бацио би „*прогресивни етиопски режим у руке снага које нису пријатељи афричке независности*“. Стога се позивају све „здраве“ снаге да помогну изналажење мирног решења.<sup>213</sup>

Ставови Тита али и „*Међународне политике*“ делио је и Совјетски Савез али из потпуно других разлога. Мирно решење сукоба између Сомалије и Етиопије, омогућило би Совјетском савезу потпуну контролу над Рогом Африке. Брежњев је у разговорима са Сијадом позивао Сомалију на мир, а притом је и председник Кубе Фидел Кастро, покушавао да посредује како би се неки облик конфедерације остварио.<sup>214</sup>

Ипак, Етиопија је имала подршку Југославије, о чему свакако и сведочи посета министра иностраних послова Етиопије Кифле Водаја Југославији, крајем маја 1976. године<sup>215</sup>. Том приликом разговарао је са Видојем Жарковићем и Џемалом Биједићем. Поред већ уобичајених консултација о стању у Етиопији и истицању југословенске подршке мирном решењу, већи део разговора посвећен је глобалним питањима сарадње. На политичком плану, разговарано је о проблемима Африке, пре свега проблеми Апартхајда и Анголе. Истичу се потребе консултација поводом будућих састанака несврстаних у Алжиру и Коломбу, разговара се о проблемима све веће разлике између развијених и неразвијених земаља, као и даљим акцијама несврстаних. На билатералном плану, разговарало се о свим видовима сарадње, раду Мешовитих комитета, али и

---

<sup>212</sup> ДА МИП, 1976/34, Спољна политика (63)327, фасц. 19, пов.бр. 416692 стр.483 25.3.1976

<sup>213</sup> О. Мирковић, „Сомалијско- етиопски спор“, Међународна политика, 1.3.1976

<sup>214</sup> P.B. Henze, *Layers of Time*, str. 296.

<sup>215</sup> Првобитно посета је била предвиђена за почетак марта, али је због заоштравања ситуације у Рогу Африке, померена за мај месец.

развитку социјализма и спровођењу преображаја друштва. Свакако теме које одражавају висок ниво односа између двеју земаља.<sup>216</sup>

Током маја, деловало је да ће се ситуација смирити. Менгисту је по извештајима амбасаде из Адис Абебе одустао од најављеног „Зеленог Марша“ којим би се у Еритреју послало око 150.000 добровољаца да се боре против ослободилачких покрета.<sup>217</sup> Са друге стране, амбасаде у Картуму стигла је информација да чак и Сједињене државе притискају Судан и ослободилачке покрете да пристану на мир, плашећи се „*нове Анголе*“.<sup>218</sup> Потпредседник Етиопије Атенафу крајем јуна обавештава амбасаду у Адис Абеби да преговори са покретима у Еритреји напредују.<sup>219</sup>

Међутим, већ у јулу долази до новог обрачуна у оквиру ДЕРГ-а. У завери против ДЕРГ-а, животе су изгубили Сисеј Хабте али и командант Еритреје Гетачев Надев. Наводни основни узрок побуне, било је размимоилажење око даљег развоја Етиопије као и жеља да се „*окрену капиталистичком прозападном развоју*“. Притом су завереници имали подршку Запада у намери да ес ликвидирају лево оријентисани кругови у ДЕРГ-у. Тако је у званичном допису ССИП-а прослеђеном југословенским дипломатским представништвима, описан минули догађај. Такође је напоменуто да се сада може очекивати већа сарадња са социјалистичким земаљама, али уз очување независне и несврстане политике. Са друге стране, свакако ће доћи до још већег захлађења односа са САД.<sup>220</sup> Овакав став био је у потпуном контрасту са мишљењем Сједињених Држава, са којима је наравно одмах обављена и консултација. Директор за јавне односе бироа за Африку у Стејт Департменту, Џејмс Поуп, у разговорима са особљем у амбасади СФРЈ у Вашингтону, напоменуо је да су сукоби продукт дубоких размимоилажења унутар самог покрета. Као главни разлог ипак види сукобе око власти а не како Етиопи тврде због „*деловања империјалиста и САД*“.<sup>221</sup>

Као и у претходним случајевима, Југославија је у сваком збивању тражила утицај великих сила. Како се Етиопија сваким даном све више окретала улево, постало је прилично логично да се свака побуна против режима, директно повезује са утицајем

---

<sup>216</sup> АЈ, КПР 837, I-5-b/25-9, Извештај о посети министра за иностране послове Етиопије Кифле Водаја СФР Југославији у времену од 19. до 21. маја 1976. године, пов. бр. 412485, стр.1-8, 6.6.1976.

<sup>217</sup> ДА МСП, 1976/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 11, пов.бр. 425615, стр.112-113 7.5.1976

<sup>218</sup> ДА МСП, 1976/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 12, пов.бр. 431775, стр.142-143, 7.6.1976

<sup>219</sup> ДА МСП, 1976/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 12, пов.бр. 435550, стр.148-149 24.6.1976

<sup>220</sup> ДА МСП, 1976/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 12, пов.бр. 438872, стр.161-162 22.7.1976.

<sup>221</sup> ДА МСП, 1976/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 12, пов.бр. 441800, стр.163-164 29.7.1976.

реакције или САД, за које процењено да са сваким даном све више губе свој утицај. Средином јула, из амбасаде у Адис Абеби стигло је чак и мишљење Војиновића по којем се сва дешавања, попут већ поменутог у покушаја пуча у Етиопији али и Судану, повезују са реакцијом. Напомиње се да је *„симптоматично да се са приближавањем конференције несврстаних земаља све више осећа активност спољних и унутрашњих реакционарних снага у разним земљама Африке“*. У томе, амбасадор СФРЈ у Етиопији, види намеру Запада а пре свега САД, да изврше промене режима у овим земљама како би умањио значај предстојеће конференције, али и да притом ублаже притисак на Родезију, Намибију и Јужноафричку републику. У спречавању таквог развитка ситуације *„не треба жалити никакве напоре“*.<sup>222</sup>

Нестабилност изазвана константим сукобима у власти Етиопије, имала је свој одраз и на ситуацију у унутрашњости земље. Велика већина извештаја из амбасаде у Адис Абеби до краја године, говори о сукобљавању власти са новонасталим покретима попут марксистичког ЕПРП-а<sup>223</sup>. Стајући потпуно на страну власти у Етиопији, анализа ових покрета прераста у готово одбрану ДЕРГ-а, а сам ЕПРП представљен је као испостава реакције односно контрареволуције. Оно што је свакако занимљивије за овај део рада, је све веће повезивање Етиопије са Источним блоком. Притиснут догађајима Менгисту је морао да се све више окреће истоку, с обзиром на хладне односе са западом.<sup>224</sup>

Већ у јулу могао се предосетити будући развој ситуације. Наиме, за време боравка етиопске делегације у Москви, по речима совјетског амбасадора Војиновићу у Адис Абеби, почели су разговори о војној сарадњи две земље, што су Совјети прихватили. Притом је Етиопији обећана испорука наоружања, али само одбрамбеног карактера, што је свакако имплицирало жеље Совјета да спречи коришћење наоружања против Сомалије. По мишљењу Војиновића, чвршће повезивање Етиопије и СССР-а водило је сигурно и ка поправљању етиопско-сомалијских односа.<sup>225</sup> Са сличним посетама наставило се и у августу. ДЕРГ је послао делегацију у Кину приликом које је кинеско руководство обећало испоруку лаког наоружања. Истовремено, СССР је послао делегацију у Етиопију која би требало да разговара о бројним пројектима пре свега у виду економске и техничке сарадње.<sup>226</sup> Са друге стране, у амбасаду су стизали и гласови

<sup>222</sup> ДА МСП, 1976/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 12, пов.бр. 438984, стр.171-172 15.7.1976.

<sup>223</sup> Ethiopian People's Revolutionary Party.

<sup>224</sup> ДА МСП, 1976/34, Унутрашња политика (63)323, фасц. 13, пов.бр. 452904, стр.239-241, 1.10.1976

<sup>225</sup> ДА МСП, 1976/34, Спољна политика (63)327, фасц. 16, пов.бр. 441503 стр.382 27.7.1976

<sup>226</sup> ДА МСП, 1976/34, Спољна политика (63)327, фасц. 16, пов.бр. 443651 стр.395-397 10.8.1976

Западних дипломата, који су тврдили да је током пријема кубанског амбасадора у Адис Абеби код мајора Менгистуа, обећано слање војних инструктора. Овакве вести изгледа да нису забрињавале амбасадора Војиновића. Приближавање Етиопије источним земљама процењено је као покушај балансирања утицаја сила и настојања Етиопије да приволи Совјетски савез да утиче на понашање Сомалије. Ставови западних дипломата, окарактерисани су као покушај стварања изговора „*мешање у унутрашње ствари Етиопије*“ и чак да се „*оправда евентуално слање страних трупа – арапских добровољаца у Еритреју*“.<sup>227</sup>

Повезивање са Истоком, макар за сада није утицало на односе са Југославијом. Министар иностраних послова Етиопије Кифле Водајо, приликом разговора са Војиновићем почетком августа, пренео је жељу председника Тефери Бентија да се састане у Коломбу са председником Титом. Код Војиновића таква жеља је наишла на одобравање, који је у телеграму ССИП-у притом предложио и да се током сусрета позове и председник Бенти у посету Југославији.<sup>228</sup> На маргинама конференције у Коломбу и дошло је до сусрета два председника. По речима министра иностраних послова, овај сусрет је окарактерисан као веома успешан, и за Етиопију веома користан. Притом, сусрет је „*потврдио старо пријатељство, отворио шире хоризонте даљој сарадњи и афирмисао етиопску револуцију*“. У даљем излагању амбасадору Војиновићу навео је да су Етиопи молили за пријем код председника Тита, како би му између осталог, „*изразили захвалност као творцу несврстаних али и као државнику који је од првог тренутка без резерве подржао и помогао етиопску револуцију*“.<sup>229</sup> Своју захвалност за пријем код председника Тита истакао је и председник Тефери приликом пријема амбасадора поводом двогодишњице етиопске револуције. Приликом поздрављања амбасадора, председник Тефери је Војиновићу рекао „*ево представника нама изузетно пријатељске земље*“ и притом се распитивао за здравље председника Тита.<sup>230</sup>

Током састанка несврстаних земаља у Коломбу, поред Тита и Бентија, састали су се и министри иностраних послова, Минић и Водајо. Водајо је Војиновићу пренео став да су сусрети били веома корисни, иако је било мало времена за опширније

---

<sup>227</sup> ДА МСП, 1976/34, Спољна политика (63)327, фасц. 16, пов.бр. 447198 стр.401 30.8.1976.

<sup>228</sup> ДА МСП, 1976/34, Спољна политика (63)327, фасц. 19, пов.бр. 442555 стр.496 3.8.1976

<sup>229</sup> ДА МСП, 1976/34, Спољна политика (63)327, фасц. 16, пов.бр. 447461 стр.402 1.9.1976.

<sup>230</sup> ДА МСП, 1976/34, Спољна политика (63)327, фасц. 19, пов.бр. 449079 стр.501 13.9.1976.

разговоре. Две недеље касније, Водајо је изразио и жељу да се састане са Минићем током заседања ОУН у Њујорку.<sup>231</sup> Приликом самог сусрета Водајо је истакао да је са великом пажњом слушао говор Милоша Минића у Генералној скупштини ОУН. Као главни разлог за посету истакао је жељу да се обаве консултације око начина презентације резултата конференције несврстаних у Коломбу. Поред резултата конференције, велики део разговора посвећен је проблемима југа Африке, Џибутија и Сомалије. Свакако, овакви контакти говоре о високом нивоу политичке сарадње између две државе. Док су претходних година разговори вођени углавном око проблема Етиопије, а сами сусрети били ретки, сада све више у план избија међународна компонента сарадње, сусрети на високом нивоу и консултације око деловања у светским организација.<sup>232</sup>

Међутим, крајем октобру почињу да пристижу извештаји из амбасаде у Адис Абеби који дају назнаку будућих дешавања. У анализи утицаја великих сила и њиховој борби за позиције унутар Етиопије, наведен је велики пораст утицаја СССР-а и Кине. Притом, истиче се да је *„занимљиво да обе земље користе сваку прилику да укажу Етиопима да Југославија није социјалистичка земља“*. Процењено је да *„наше присуство и сарадња са Етиопијом представљају озбиљну сметњу у наметању њихове доминације и утицаја“*. Овакви извештаји, свакако су морали да забрину југословенску дипломатију, која је поред већ јаког утицаја Сједињених држава, све више морала да се бори и против растућег утицаја источног блока.<sup>233</sup>

Кулминација растућег совјетског утицаја десиће се у децембру 1976. године. Жеља Менгистуа да се повеже са истоком, није наишла на равнодушност у Москви. Са друге стране, по речима Пола Хенца, Москва је научила на примеру Корејског рата да привидна пасивност Сједињених Држава, може веома брзо да се окрене ка жустрој одбрани њених интереса. Самим тим, интереси Менгистуа за наоружањем а и Москве да елиминише потпуно утицај САД апсолутно су се поклапали. Средином децембра, Менгисту је тајно позван у Москву и 14. децембра потписао је споразум о војној помоћи, чиме је Етиопију ефективно сврстао у источни блок.<sup>234</sup> О овом догађају, Југославија по свему судећи није знала ништа. У свом извештају од 20. децембра, Војиновић наводи да је неуобичајено велика активност Источних земаља у Етиопији, међутим сви сусрети су

---

<sup>231</sup> ДА МСП, 1976/34, Спољна политика (63)327, фасц. 19, пов.бр. 450243 стр.502 17.9.1976.

<sup>232</sup> ДА МСП, 1976/34, Спољна политика (63)327, фасц. 19, пов.бр. 453384 стр.503-505 7.10.1976

<sup>233</sup> ДА МСП, 1976/34, Спољна политика (63)327, фасц. 16, пов.бр. 457618 стр.444-446 27.10.1976

<sup>234</sup> P.B. Henze, *Layers of Time*, str. 298.

„формалног карактера“. Притом те земље ни „не показују нарочити ентузијазам у пружању материјалне помоћи“ и више су наклоњене пружању техничке и стручне помоћи даљем развоју Етиопије.<sup>235</sup>

Самим тим, нису ни постојале препреке да у јануару 1977. године, савезни секретар иностраних послова Милош Минић посети Етиопију. Првог дана посете, Минић је разговарао са министром иностраних послова Етиопије, Кифле Водајом. Размењена су мишљења о ситуацији у Етиопији, односима у Африци и међу несврстаних земљама као и о предстојећем састанку у Делхију. Том приликом Минић је истакао да је Југославија од почетка помагала револуцију и да то „као несврстана и социјалистичка земља, сматра својом обавезом“.<sup>236</sup> Међутим, свакако битнији разговор био је онај са мајором Менгистуом. Иако је разговор трајао скоро четири сата и генерално протекао у љубазном тону, разилажења око Еритреје су у потпуности изашла на видело. Објашњавајући став Југославије, Минић је инсистирао на федералном статусу и мирном решењу еритрејског проблема. За разлику од својих колега приликом претходних сусрета, Менгисту готово и да није околишао, напоменувши да би „враћање федералног статуса (...) само заоштрило постојеће супротности и не би довело до трајног решења“. У том смислу, Етиопија нуди само регионалну аутономију и оно што је битније Менгисту истиче да у садашњој ситуацији немају избора, пре свега због утицаја арапских земаља у Еритреји.<sup>237</sup> Министар Водајо, покушао је да поправи ситуацију, наводећи да нису у потпуности одбацили савет Југославије, по свему судећи штета је већ учињена. Иако је Минић упутио позив Менгистуу да посети Југославију, врло брзо ће доћи до захлађења односа и благом оградавању Југославије од акција власти у Етиопији.<sup>238</sup>

Да Југославији није требало много времена да увиди да се Етиопија све више приближава источном блоку, сведоче и догађаји око збацивања Тефери Бентија. Иако је Југославија одлучила да и даље подржава Етиопију, као једна од могућих последица догађаја наведена је и „зависност“ од утицаја СССР-а.<sup>239</sup> Страхови Југославије ће се

<sup>235</sup> ДА МСП, 1976/34, Спољна политика (63)327, фасц. 17, пов.бр. 467630 стр.458-459 20.12.1976

<sup>236</sup> ДА МСП, 1977/35, Етиопија: Југославија – Државне Посете (63: Ј)394.4, фасц. 36, пов.бр. 43570 стр.536-538, 23.1.1977.

<sup>237</sup> ДА МСП, 1977/35, Етиопија: Југославија – Државне Посете (63: Ј)394.4, фасц. 36, пов.бр. 44050 стр.543-551, 25.1.1977.

<sup>238</sup> ДА МСП, 1977/35, Етиопија: Југославија – Државне Посете (63: Ј)394.4, фасц. 36, пов.бр. 43984 стр.541, 25.1.1977;

<sup>239</sup> ДА МСП, 1977/33, Унутрашња политика (63)323, фасц. 10, пов.бр. 46936, стр.124-125, 9.2.1977;

показати оправданим. Дан након преврата, преко свог помоћника, Менгисту је затражио пријем код совјетског амбасадора Раданова. Том приликом, Менгисту је објаснио да ће његове „акције“ ојачати револуцију и да му је потребна подршка Совјетског Савеза и Источног Блока. Раданов је обећао подршку и исту притом захтевао од Кремља не спомињући уопште убиства. Пар дана након телеграма Раданова, Москва је упутила апел арапским земљама и Сомалији да се поштују промене у Етиопији.<sup>240</sup>

Да речи амбасадора Раданова нису биле испразне, сведоче и извештаји из амбасаде Југославије у Адис Абеби. По њима, у Етиопију су почеле да пристижу испоруке бесплатне војне помоћи.<sup>241</sup>

Са друге стране, догађаји око смрти Бентија, имали су и за последицу и готово потпуни прекид односа са Сједињеним Државама. Тек изабрани председник Џими Картер, изабран је на леђима промена које су захватиле САД након пораза у Вијетнаму и Анголи. Преиспитивање њене светске улоге, довело је у први фокус питање људских права, што је у великој мери доело и до потписивања поменутих хелсиншких одредби. Велики део његове кампање, био је посвећен управо људским правима, што је у потпуности резоновало код бирача. Самим тим, он себи није могао да дозволи повезивање са режимом код кога су страдања била свакодневна. По речима Вестада, *„иако то Менгисту никад не би поверовао“* управо је оно што ће постати „Црвени Терор“, метод по коме се елиминишу сви противници режима, прави или имагинарни, изазвало прекид односа.<sup>242</sup>

Извештаји о све учесталијим страдањима, натерали су и Југославију да се дистанцира. Иако неће ићи толико далеко да у потпуности прекине контакт са Етиопијом на извештаје није могла остати равнодушна.<sup>243</sup> На телеграме у којима се описују страдања људи у Адис Абеби али и широм Етиопије, савезни секретар Минеџ је рекао амбасадору Војиновићу да, иако званичне реакције неће бити, пренесе људима у врху да их Југославија у томе не може подржати.<sup>244</sup>

---

<sup>240</sup> Odd Arne Westad, *The Global Cold War*, str. 271.

<sup>241</sup> ДА МСП, 1977/34, Спољна политика (63)327, фасц. 1, пов.бр. 48482 стр.32-34 11.2.1977.

<sup>242</sup> M.P.Leffler, O.A.Westad, *The Cambridge History of the Cold War III*, Cambridge University Press 2010, str. 71-72; Odd Arne Westad, *The Global Cold War*, str. 259.

<sup>243</sup> ДА МСП, 1977/33, Унутрашња политика (63)323, фасц.13, пов.бр. 425629, стр.300-301, 5.5.1977.

<sup>244</sup> ДА МСП, 1977/33, Унутрашња политика (63)323, фасц.13, пов.бр. 425629, стр.302, 10.5.1977.

Због новонастале ситуације, Менгисту није био у прилици да посети Југославију, па је уместо њега у посету током марта стигао потпредсеник Атнафу Абате. Поред куртоазних изјава и разговорима о сарадњи и видовима помоћи, о најбитнијим питањима, пре свега о Еритреји, Етиопи нису показали икакве промене. У извештају о самој посети послатој свим дипломатским представништвима, напомиње се да је Етиопија у опасности да тражењем помоћи од Источног блока, буде увучена у „*полигон конфронтације великих сила у региону*“.<sup>245</sup> Иако су у разговорима Етиопи истицали да су одушевљени пријемом, у чему је предњачио министар одбране Ајалев Мандефро хвалећи „*очинске*“ савете председника Тита, разилажење у политичким ставовима, постајало је све очигледније, иако Југославија није прекидала са билатералном сарадњом и помоћи Етиопији.<sup>246</sup>

Претпоставке ССИП-а показале се тачним. Крајем априла Менгисту је „*отказао гостопримство*“ свим америчким институцијама, што је процењено као уступак Совјетском савезу, али и као реална последица захлађења односа са САД.<sup>247</sup> Такође, процењено је да СССР врши притисак на Менгистуа да потпише уговор о пријатељству и сарадњи, што с обзиром на ситуацију, постаје све реалније.<sup>248</sup> То је коначно и учињено почетком маја 1977. године. По процени амбасаде СФРЈ у Адис Абеби, иако се у објављеном уговору нигде не спомиње војна помоћ, о томе је сигурно било говора.<sup>249</sup> Такође, процењено је да декларација „*везује руке Етиопији, а СССР-у омогућује учеиће у свим областима изградње новог друштва*“.<sup>250</sup> Додатну брига за Југославију свакако је била и готово сигуран прелазак Етиопије у табор тзв. „прогресивних“ несврстаних земаља, преко којих СССР настоји да окрене Покрет несврстаних против Запада. Говор Менгистуа који је по сведочењу амбасадора Јоже Смолеа у Москви, „*тврђ, секташки и догматски*“ свакако је подгрејавао те страхове. Несврстаност је остала само на маргинама.<sup>251</sup>

---

<sup>245</sup> ДА МСП, 1977/35, Етиопија: Југославија – Државне Посете (63: Ј)394.4, фасц. 36, пов.бр. 48668 стр.566-570, 8.3.1977.

<sup>246</sup> ДА МСП, 1977/35, Етиопија: Југославија – Државне Посете (63: Ј)394.4, фасц. 36, пов.бр. 414612 стр.592, 17.3.1977.

<sup>247</sup> ДА МСП, 1977/34, Спољна политика (63)327, фасц. 2, пов.бр. 423547 стр.84-87.

<sup>248</sup> ДА МСП, 1977/34, Спољна политика (63)327, фасц. 2, пов.бр. 423674 стр.89-90 27.4.1977; пов.бр. 423674 стр.91 27.4.1977.

<sup>249</sup> ДА МСП, 1977/34, Спољна политика (63)327, фасц. 2, пов.бр. 425753 стр.106-107 9.5.1977.

<sup>250</sup> ДА МСП, 1977/34, Спољна политика (63)327, фасц. 2, пов.бр. 426035 стр.109-110 10.5.1977.

<sup>251</sup> ДА МСП, 1977/34, Спољна политика (63)327, фасц. 2, пов.бр. 424785 стр.101 5.5.1977.

Свакако да је све већи утицај СССР-а морао да натера југословенску дипломатију на реакцију. Чињеница да је упоредо са Менгистуовом посетом Москви и потписивањем уговора о сарадњи, у Етиопији била делегација Југославије предвођена Лазаром Мојсовим, свакако да није оставила пријатан ефекат на Југославију. Захлађење односа најбоље је описао амбасадор Војиновић приметивши да сем разговора које је водио Мојсов, политички односи са Етиопијом имају више „*коректни куртоазни а мање политичко садржајни однос*“. Иако је и сам у својој анализи навео да СССР сада има готово „*покровитељску*“ улогу, он наводи да је Етиопија била присиљена ситуацијом да тражи помоћ од лагера. Оно што је свакако најзанимљивије, је оцена да је Етиопија Југославији дала статус „*једнакоправан*“ земљама источног блока, тј. да је практично сврстана у земље Источног блока<sup>252, 253</sup>.

Реакција Југославије биће двојака. Свакако „болнији“ моменат по Етиопију била је најава оштријег писање дневне штампе у Југославији. У истом извештају у којем је напоменуто Војиновићу да се код државног врха Етиопије огради од злочина, Минић је напоменуо да ће Југославија „*ускоро јавно изложити мишљење о проблему Еритреје*, односно о потреби враћања федералног статуса.<sup>254</sup> Не може се узети као случајно да је овај допис дошао само један дан, након Војиновићевог извештаја о уговору потписаном између Етиопије и СССР-а.

Избијање Огаденског рата у јулу ипак, одложило је за кратко акције Југославије. Иако дешавања самог рата превазилазе опсег овог рада, битно је напоменути да се у суштини највећи страх Југославије, односно ескалација локалног сукоба у сукоб великих сила скоро у потпуности обистинио. Куба, Совјетски Савез, након иницијалних победа Сомалије, почеле су да шаљу велике количине војног материјала и људства. Са друге стране, занимљиво је да је председник Картер разматрао слање помоћи Сомалији, дипломатски се распитујући код амбасадора Сомалије, на који начин би могао да помогне. Вестада у свом делу наводи готово комичну ситуацију у којој амбасадор Сомалије, настојећи да осигура билу какву подршку САД, тврди како су Сомалијци увек били демократе. Повезивање САД са Сомалијом спречила је чињеница да је Сомалија

---

<sup>252</sup> Најбољи пример оваквог статуса Југославије биће евидентан када је југословенски амбасадор, током септембра, позван на консултације поводом Огаденског рата заједно са амбасадорима земаља лагера. Етиопима је више пута напоменуто да се Југославији не допада такво опхођење, на шта су се Етиопи изговарали хитношћу ситуације.

<sup>253</sup> ДА МСП, 1977/34, Етиопија: Југославија – спољна политика (63: Ј)327, фасц.7, пов.бр. 438858 стр.440-443, 6.7.1977

<sup>254</sup> ДА МСП, 1977/33, Унутрашња политика (63)323, фасц. 13, пов.бр. 425629, стр.302, 10.5.1977.

недвосмислено окарактерисана као агресор, због кршења повеље ОАЈ. Међутим, сомалијски амбасадор није отишао празних руку. Приликом опроштаја, председник Картер уручио му је сателитске снимке Рога Африке, као опроштајни поклон.<sup>255</sup>

Оно што је свакако битно да ће последице рата бити драматичне по односе великих сила. Уместо даљег повлачења у себе, након низа међународних пораза у Сједињеним Државама на власт ће доћи Роналд Реган. Он ће заузети изузетно чврст став према Совјетском Савезу, и скоро у потпуности одустати од детанта. Како је Збигњев Бжежински, саветник за националу сигурност у влади САД, сликовито изјавио „САЛТ<sup>256</sup> је закопан у песку Огадена“.<sup>257</sup>

Са своје стране, Југославија је подржала Етиопију током сукоба у Огадену. С обзиром да је Сомалија кршила правила ОАЈ о неповредивости граница, одлука свакако није била тешка за владу Југославије. Током рата Југославија ће између осталог испоручити Етиопији и 70 тенкова, поред осталих видова муниције и наоружања.<sup>258</sup>

Ипак та помоћ није спречила Југославију да и изнесе своје ставове о Еритреји, које је Минић још у мају најавио амбасадору Војиновићу, што је коначно и учињено у чланку Танјуга који је пренела „Политика“ од 17. августа. Сам чланак, ефективно је послужио као званично гласило државног врха Југославије. Непотписани аутор, скоро да се и не труди да сакрије ову чињеницу. Иако на почетку текста покушава да представи информације као Танјугово „сазнање“ остатак текста протекао је у форми саопштења Савезног секретаријата. У самом чланку, осуђује се употреба војне силе у Еритреји, као последица неспособности револуције да нађе мирно решење. За Еритреју се тражи федерални статус а свакако је и битан моменат у тексту да се покрети у Еритреји називају „ослободилачким“. За ситуацију у Огадену, такође се инсистира на мирном решењу.<sup>259</sup> Свакако да је овим чланком истакнуто незадовољство Југославије поводом константног одвијања њених савета по питању Еритреје. Међутим, запада за око и чињеница да је на насловној страни „Политике“ поред овог чланка, постављен и чланак о присном дочеку председника Тита у Москви.<sup>260</sup> Тајминг изласка чланка, упоредо са посетом председника

---

<sup>255</sup> Odd Arne Westad, *The Global Cold War*, str. 261,276.

<sup>256</sup> Strategic Arms Limitation Treaty- Уговор по коме се Велике силе обавезују да ће ограничити и смањити свој нуклеарни и ракетни арсенал.

<sup>257</sup> M.P.Leffler, O.A.Westad, *The Cambridge History of the Cold War II*, str. 346.

<sup>258</sup> T. Jakovina, *Treća stana Hladnog Rata*, Zagreb 2011, str. 94.

<sup>259</sup> „Није касно за проналажење мировног решења“, Политика, 17.8.1977.

<sup>260</sup> „Тито срдачно дочекан у Москви“, Политика, 17.8.1977

Тита, тешко да је могао бити случајан. Дистанцирањем Југославије од Етиопије, индиректно се могао постићи и ефекат дистанцирања од растућег утицаја Совјетског Савеза на Рогу Африке.

Нови министар иностраних послова Етиопије, др Фелеке, одбијао је да поверује у писање „*Политике*“ и одмах је од амбасадора Војиновића потражио објашњење.<sup>261</sup> По свему судећи ни сам амбасадор није био упознат да ће чланак бити објављен и у допису ССИПУ тражио је демант истог.<sup>262</sup> Међутим, из ССИП-а стигао је хладнокрван одговор савезног секретара. Он је наложио свом помоћнику Мирку Остојићу да Војиновићу, амбасади у Могадишу и свим осталим дипломатским представништвима која су умешања у догађаје око Етиопије, пошаље копију Танјуговог-овог текста. Притом напоменуто је да „*иначе, Војиновић зна из наших ранијих телеграма, да смо одлучили да јавно декларишемо наш целовити став. Никакви деманти Танјуг-овог текста не долази у обзир*“. Треба напоменути да је Остојић само проследио текст савезног секретара Војиновићу, сасвим могуће зарад остављања јачег ефекта на југословенског амбасадора.<sup>263</sup>

Југословенска дипломатија се није зауставила на писању текстова. У периоду од маја до јуна, мајор Менгисту је у неколико наврата истакао жељу да посети Југославију.<sup>264</sup> Иако би га свакако у тој намери омело избијање Огаденског рата, чињеница да нема никаквих контаката по том питању, да ће Југославију посетити тек у децембру 1978. године свакако говори о захлађењу односа. У прилог делимичном дистанцирању Југославије, говори и одбијање пријема делегације ДЕРГ-а, која се у току јула упутила у земље Варшавског пакта. Свакако желећи да се притом и дистанцира од повезивања са Источним блоком, из савезног секретаријата стигао је одговор да „*нама то не одговара*“ и би се посета могла уговорити накнадно када „*буде одговарало обема странама*“.<sup>265</sup> Са етиопске стране, министар иностраних послова Етиопије др Фелеке,

<sup>261</sup> ДА МСП, 1977/33, Унутрашња политика (63)323, фасц. 15, пов.бр. 445701, стр.442-423, 22.8. 1977.

<sup>262</sup> ДА МСП, 1977/33, Унутрашња политика (63)323, фасц. 15, пов.бр. 445707, стр.426-432, 22.8.1977;

<sup>263</sup> ДА МСП, 1977/33, Унутрашња политика (63)323, фасц. 15, пов.бр. 445707, стр.433, 24.8.1977.

<sup>264</sup> ДА МСП, 1977/35, Етиопија: Југославија – Државне Посете (63: Ј)394.4, фасц. 37, пов.бр. 428371 стр.601, 19.5.1977; пов.бр. 433260 стр.602, 10.6.1977.

<sup>265</sup> ДА МСП, 1977/34, Етиопија: Југославија – спољна политика (63: Ј)327, фасц.8, пов.бр. 437050 стр.453, 12.7.1977.

прихватио је став са разумевањем и да би се око слања будућих делегација обострано договорили.<sup>266</sup>

Иако Југославија неће одустати од сарадње са Етиопијом, о чему свакако и сведочи будућа посета мајора Менгистуа током децембра 1978. године, са потписивањем уговора о пријатељству и сарадњи између Етиопије и Совјетског савеза, свакако је дошло до одређеног захлађења у односима. Једноставно, из југословенског угла, прилажење Етиопије лагеру за Југославију повлачи сличне конотације као и њен опстанак у крилу Сједињених Држава. Осим баланса снага великих сила, односно другим речима несврстане Етиопије, свака друга опција по Југославији може имати драматичне последице по Африку, несврстане али и наравно Југославију. Сваки удар на несврстаност, је удар и на Југославију. Када је Етиопија пришла Источном блоку, једна од првих последица која се појавила у анализама управо је прилазак Етиопије тзв. „прогресивном“ крилу несврстаних земаља, чији је циљ да читав Покрет, претворе у продужену руку Совјетског Савеза и исти искористе у сврхе блоковске борбе. Да су страхови Југославије били оправдани, показаће и конференција несврстаних земаља у Хавани, на којој је Куба , уз свесрдну подршку осталих „прогресивних“ земаља, између осталих и Етиопије, покрет приколни Совјетском Савезу.

---

<sup>266</sup> ДА МСП, 1977/35, Етиопија: Југославија – Државне Посете (63: Ј)394.4, фасц. 37, пов.бр. 441029 стр.603, 23.7.1977.

## Закључак

Политика несврставања заузимала је централно место у целокупном постојању Југословенске државе. По већ поменутих речима Твртка Јаковина, она је једна од три стуба те државе: поред наравно самоуправљања и југословенског федерализма. Одгурнута од стране Источног блока, у послератним годинама, Југославија се нашла у изразито тешкој позицији. Сила прилика, натерала Југославију да се поред погледа ка Западу и Истоку, пронађе и неко друго решење.

Буђење народа у Азији и Африци и почетак деколонизације, понудили су Југославији тај излаз. Повезивање са земљама „Трећег Света“ имало је низ погодности. Понудило је југословенској политици шансу да нађе и мало простора за себе, и да уместо субјекта догађаја, у великом делу њих постане и битан актер. Политика несврставања, брзо ће постати основа целе спољне политике Југославије, толико да је било готово немогуће једну раздвојити од другог. Поштовање граница, право на самоопредељење, поштовање интегритета и суверенитета једне земље, само су неке од одлика покрета несврстаности, који се увек могу пресликати и на Југославију. Управо један од таквих примера је и револуција у Етиопији.

Етиопија, као стари пријатељ Југославије, са којим је она и кренула у подухват оснивања покрета несврстаности, налазила се у тешкој ситуацији. Глад, заосталост и немаштина са почетком фебруарских догађаја, претиле су да од региона направе још једно жариште и место сукоба Великих сила. Поучена сопственим искуствима у Африци, пре свега помагању ослободилачким покретима, Југославија је посумњала на умешаност великих сила, пре свега Сједињених Америчких Држава у хаотичним превратима. За то су јој оне свакако давале и повода. Сједињене Америчке Државе су широм света покушавале да наметну утицај. Једно од таквих места, свакако је била и Ангола, где су се Југославија и Сједињене Америчке Државе директно нашле на супротстављеним странама. У Латинској Америци, првобитна намера да се кроз економску помоћ утиче на реформе, брзо је прерасла у очување и постављање на власт разних диктатора. Свакако и интервенција у Вијетнаму, у коме су САД биле заглављене

скоро 15 година, изазивале су подозривост и опрезност у оцени догађаја од стране југословенских дипломата.

Међутим, како су поново успостаљани контакти са, сада новим, водећим људима на власти у Етиопији, тако су и пристизале нове и квалитетније информације. Убрзо је главни фокус дипломатије, поред наравно процене унутрашњег стања у земљи, постао и процењивање утицаја Великих сила. Западу су приписивани покушаји разних уцена, пре свега преко економске и војне помоћи, како би утицали на развитак ситуације у Етиопији. Са друге стране, земље Варшавског пакта, а пре свега Совјетски Савез, у почетку нису гледале на новонастале промене позитивно. Ситуација ће се променити тек са прогласом социјализма у Етиопији крајем 1974. године. Од тада, у Етиопији почиње да се осећа све више утицај Источног блока.

Разлога за уплитање Совјета је било много. Након пораза Сједињених Држава у Вијетнаму и Анголи, чинило се да ће комунизам надјачати Запад. Са друге стране, контрола геостратешке позиција Етиопије на Рогу Африке, поред Сомалије и Јужног Јемена који су већ пришли Источном блоку, омогућила би СССР-у потпуну контролу пролаза између Средоземног мора и Индијског океана, а самим тим и Суецког канала. Такође, не треба ни заборавити да је током седамдесетих година, у ходницима Кремља настајала нова идеја о томе како би требало водити спољну политику. Названа по главном човеку Совјетског Савеза у том тренутку, Леониду Брежњеву, она је подразумевала подршку свим револуционарним комунистичким покретима, сматрајући да је то СССР-у као првој револуционарној држави, историјска обавеза.

Са своје стране, Југославија је себи поставила за циљ очување Етиопије као несврстане и независне државе, али и притом ширење свог утицаја. Као и у случају Југославије, значај Етиопије је превазилазио њене финансијске или војне могућности. Етиопија је једина земља у Африци која није била колонизована од стране европских земаља. Победе над Италијом крајем 19. века али и током Другог светског рата, створиле су од ње центар Африке, на који се цео континент угледао. Она је била и седиште многих међународних организација, од којих је свакако најбитнија Организација Афричког Јединства. Због тога, и не чуди да је од амбасадора СФРЈ у Етиопији, Александра Војиновића и описана као „*Женева Африке*“. У својим извештајима слатим савезном секретаријату иностраних послова у Београду, он управо ово и наводи као кључан

аргумент за слање више особља амбасади у Адис Абеби. Из афричке Женеve, Југославија би могла да види али и утиче на сва дешавања на црном континенту.

Самим тим, за Југославију, евентуалан „пад“ Етиопије под утицај великих сила и њихово уплитање у региону, повлачио би са собом драматичне последице по Африку. Од колонијалних сила запостављено етничко питање, често је изазивало локалне сукобе између, али и унутар афричких земаља. Стога, у очима Југославије, ови сукоби су често носили са собом могућност уплитања страних сила. Управо такви сукоби догодиће се и на Рогу Африке, у Еритреји и Огадену. У годинама које су претходиле сукобима, али и током сукоба, Југославија је константно инсистирала на поштовању граница Етиопије. Свака промена граница, за Југославију је значила почетак домино ефекта у осталим државама Африке и самим тим још веће уплитање великих сила. Са друге стране, „пад“ Етиопије или Африке, даље би резултирао и слабљењем Покрета несврстаних, чиме би и готово сигурно нестао један од стубова постојања југословенске државе.

Ипак, све већи прилазак Етиопије и Менгистуа Совјетском Савезу, који је кулминирао потписивањем Споразума о сарадњи и пријатељству између две земље у мају 1977. године, морао је резултовати дистанцирањем Југославије од режима у Адис Абеби. Почетак онога што ће бити познато као „Црвени терор“ али и игнорисање савета Југославије по питању статуса Еритреје, кулминирало је и ефективно званичним саопштењем Савезног секретаријата иностраних послова издавањем чланка у часопису „*Политика*“, у коме се оштро критикује политика Етиопије. Иако Југославија неће прекинути односе са Етиопијом, чак штавише послаће ратни материјал Етиопији током сукоба са Сомалијом, дистанцирање из угла Југославије, било је неопходно. Етиопија је звањем амбасадора Војиновића на консултације заједно са амбасадорима земаља Источног блока, Југославију сврставала у исти ранг. Самим тим, у случају да се Југославија не дистанцира, у свет би се могла послати и погрешна слика, да Југославија а са њом и Покрет несврстаности, одобрава акције Совјетског Савеза и његово јачање у свету. У том смислу свакако је занимљива поменута чињеница да су насловну страну „*Политике*“ делили чланак о осуди етиопске политике и вести о срданом дочеку председника Тита приликом посете Москви.

У предстојећим годинама, Југославија ће се наћи у дефанзиви. Нестабилна унутрашња ситуација у Југославији све више ће излазити на видело, док су се увелико постављала питања о будућности земље након смрти председника Тита. Совјетски Савез

и Куба, осокољени својим спољнополитичким успесима, покушаће да преузму вођство над Покретом нестврстаних, и исти ближе вежу уз Источни блок. Последњом великом спољнополитичком акцијом председника Тита, такав покушај је одбијен на конференцији Покрета несврстаних земаља у Хавани. Тада, на страни „прогресивног“ крила, који је предводила Куба, наћи ће се и стари пријатељ Југославије, Етиопија.

## СПИСАК ИЗВОРА И ЛИТЕРАТУРЕ

### Извори:

1. Дипломатски архив Министарства спољних послова
2. Архив Југославије, фонд Председника републике, фонд Председништва СФРЈ
3. Часопис „*Политика*“
4. Часопис „*Борба*“
5. Часопис „*Међународна Политика*“

### Литература:

1. Bennigsen A., Henze P.B., Tanham G., Enders Wimbush S., *Soviet Strategy and Islam*, Palgrave Macmillan 1989.
2. Birmingham D., *The Decolonization of Africa*, University College London 1995.
3. Bogetić D., *Nova strategija jugoslovenske spoljne politike 1956-1961*, Beograd 2006.
4. Dimić Lj., *Jugoslavija i hladni rat – Ogledi o spoljnoj politici Josipa Broza Tita 1944-1974*, Beograd 2014.
5. Fage J.D., Oliver R., *The Cambridge History of Africa VIII- from 1940-1975*, Cambridge University Press 2008.
6. Gleijeses P., *Conficting Missions – Havana, Washington and Africa, 1956-1976*, University of North Carolina Press 2002.
7. Henze P.B., *Layers of Time: A History of Ethiopia*, Palgrave Macmillan 2000
8. Jakovina, T., *Treća strana hladnog rata*, Zagreb 2011.
9. Кардељ. Е., *Историјски корени несврставања*, Београд 1977.
10. Leffler M.P, Westad O.A., *The Cambridge History of the Cold War I-III*, Cambridge University Press 2010.
11. Marcus H. G., *A history of Ethiopia*, London 2004.
12. Ofcansky P.T., Berry L.V., *Ethiopia: A Country Study*, Federal Research Divion- Library of Congress 1993.
13. Rubinstein, A., *Yugoslavia and the Nonaligned World*, Princeton University Press, 1970

14. Schmidt. E, *Foreign Intervention in Africa – From the Cold War to the War on Terror*, Cambridge University Press 2013
15. Westad O.A., *The Global Cold War- Third World Interventions and the Making of our Times*, Cambridge University Press 2000.